

RAPORT ŚRODOWISKOWY – Środowisko osób z niepełnosprawnością słuchu

WDRAŻANIE KONWENCJI O PRAWACH OSÓB
NIEPEŁNOSPRAWNYCH – WSPÓLNA SPRAWA
DOROTA NOWACKA

Spis treści

1	Wprowadzenie	4
2	Art. 25 Konwencji – Zdrowie	8
2.1	Art. 25 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	8
2.2	Rekomendacje środowiska.....	14
2.4	Podsumowanie	21
3	Art. 26 Konwencji – Rehabilitacja.....	24
3.1	Art. 26 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	24
3.2	Rekomendacje środowiska.....	27
3.3	Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „zdrowie i rehabilitacja” na podstawie raportu Millward Brown	29
3.4	Podsumowanie	32
4	Art. 24 Konwencji – Edukacja	35
4.1	Art. 24 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	35
4.2	Rekomendacje środowiska.....	40
4.3	Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „edukacja” na podstawie raportu Millward Brown.....	47
4.4	Podsumowanie	52
5	Art. 27 Konwencji – Praca i zatrudnienie.....	56
5.1	Art. 27 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	56
5.2	Rekomendacje środowiska.....	65
5.3	Podsumowanie	72
6	Art. 28 Konwencji – Odpowiednie warunki życia i ochrona socjalna	77
6.1	Art. 28 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	77
6.2	Rekomendacje środowiska.....	79
6.3	Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „warunki życia i zatrudnienie” na podstawie raportu Millward Brown	80

6.4	Podsumowanie	87
7	Art. 19 Konwencji – Niezależne życie i włączenie w społeczeństwo	90
7.1	Art. 19 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	90
7.2	Rekomendacje środowiska.....	94
7.3	Podsumowanie	97
8	Art. 22 Konwencji – Poszanowanie prywatności	100
8.1	Art. 22 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	100
8.2	Rekomendacje środowiska.....	100
8.3	Podsumowanie	101
9	Art. 23 Konwencji – Poszanowanie domu i rodziny.....	102
9.1	Art. 23 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	102
9.2	Rekomendacje środowiska.....	103
9.3	Podsumowanie	103
10	Art. 30 Konwencji - Udział w życiu kulturalnym, rekreacji, wypoczynku i sporcie	106
10.1	Art. 30 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	106
10.2	Rekomendacje środowiska.....	108
10.3	Podsumowanie	109
11	Art. 9 Konwencji – Dostępność, Art. 20 Konwencji – Mobilność	112
11.1	Art. 9 i 20 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	112
11.2	Rekomendacje środowiska.....	114
11.3	Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „udział w życiu społecznym” na podstawie raportu Millward Brown.....	115

11.4	Podsumowanie	116
12	Art. 12 Konwencji - Równość wobec prawa, art. 13 Konwencji - Dostęp do wymiaru sprawiedliwości	120
12.1	Art. 12 i 13 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	120
12.2	Rekomendacje środowiska.....	121
12.3	Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „udział w życiu społecznym” na podstawie raportu Millward Brown.....	121
12.4	Podsumowanie	122
13	Art. 29 Konwencji - Udział w życiu politycznym i publicznym.....	124
13.1	Art. 29 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	124
13.2	Rekomendacje środowiska.....	126
13.3	Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „swobody obywatelskie” na podstawie raportu Millward Brown	126
13.4	Podsumowanie	131
14	Część XIII. Art.6 Niepełnosprawne kobiety (ujęcie horyzontalne na podstawie pozostałych artykułów)	134
15	Część XIV. Art.7 Dzieci (ujęcie horyzontalne na podstawie pozostałych artykułów)	135
16	Część XV. Inne obszary dyskryminacji (nierównego traktowania)	137

1 Wprowadzenie

Niniejszy raport opracowany został w toku realizacji jednego z etapów projektu „Wdrażanie Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych – wspólna sprawa”. Projekt jest realizowany w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014 - 2020, Osi Priorytetowej II. Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, Działania 2.6 Wysoka jakość polityki na rzecz włączenia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych.

Projekt jest realizowany od 1 marca 2016 przez Polskie Forum Osób Niepełnosprawnych (PFON), Warmińsko-Mazurski Sejmik Osób Niepełnosprawnych (W-MSON), Lubelskie Forum Organizacji Osób Niepełnosprawnych – Sejmik Wojewódzki (LFOON-SW), Akademię Pedagogiki Specjalnej (APS) oraz kancelarię Domański Zakrzewski Palinka s.k. (DZP). Jest on kluczowym etapem wdrażania Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych (KPON) sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006, która ratyfikowana została przez Polskę we wrześniu 2012. Jedną z podstawowych intencji projektu jest stworzenie dogodnych warunków dla uczestnictwa osób z niepełnosprawnościami w tworzeniu oraz wdrażaniu ustawodawstwa i polityki służących wprowadzeniu w życie postanowień Konwencji, a także w podejmowaniu wszystkich decyzji dotyczących tych osób (zgodnie z art. 4 KPON).

Niniejszy raport poświęcony środowisku osób z niepełnosprawnością słuchu jest jednym z dziesięciu Raportów Środowiskowych (dalej: Raportów) powstałych w ramach projektu. **Celem głównym każdego Raportu jest przedstawienie problemów wdrażania KPON z perspektywy osób z niepełnosprawnościami oraz propozycji ich rozwiązania.** Do celów szczegółowych Raportów należą: a.) przedstawienie sytuacji / położenia poszczególnych środowisk osób z niepełnosprawnościami, b.) przedstawienie postrzeganych przez to środowisko barier we wdrażaniu KPON, w odniesieniu do określonych obszarów (części od I do XV), w tym; zakres, mapę i skalę dyskryminacji, czynniki dyskryminacji - bariery dyskryminujące, c.) opis uwarunkowań prawnych z podziałem na polityki publiczne, na podstawie analizy prawnej, tj. opis barier wdrażania KPON w poszczególnych środowiskach: prawnych, administracyjnych, organizacyjnych itp. (z podziałem na polityki publiczne), d.) przedstawienie środowiskowych programów wdrażania KPON,

obejmujących zarówno cele średnio-, jak i długookresowe, e.) przedstawienie środowiskowych rekomendacji dotyczących wdrażania KPON, w tym środowiskowych rekomendacji dotyczących rozwiązywania problemów poszczególnych środowisk oraz wdrażania KPON, w tym kierunki działań dot. wyeliminowania barier.

Główne źródło informacji do analiz, wniosków i rekomendacji zaprezentowanych w Raportach stanowi **dorobek środowiskowych debat doradczo-programowych**. Ich przeprowadzenie, będące formą pogłębionych konsultacji publicznych dotyczących problemów wdrażania KPON w różnorodnych środowiskach osób z niepełnosprawnościami, stanowiło realizację obowiązku włączania do procesu implementacji osób z niepełnosprawnościami, wynikającego z pkt. 3 Art. 4 KPON. Uczestnicy debat zostali wybrani przez organizacje osób z niepełnosprawnościami oraz organizacje działające na ich rzecz. Poza osobami z niepełnosprawnościami w debatach wzięli udział ich opiekunowie oraz przedstawiciele otoczenia pracującego na ich rzecz. Uczestnikami debat środowiskowych zostały osoby wskazane jako zdolne do wywiązania się z roli doradcy w trakcie przygotowywania strategii, identyfikacji barier we wdrażaniu KPON, w proponowaniu rekomendacji dla procesu wdrożeniowego, a także w trakcie konsultowania służących wdrażaniu Konwencji rozwiązań prawnych. W debatach wzięli również udział zagraniczni eksperci dysponujący nowoczesną wiedzą i doświadczeniem dot. wdrażania KPON w poszczególnych środowiskach osób niepełnosprawnych.

Do sporządzenia niniejszego Raportu poświęconego środowisku osób z niepełnosprawnością słuchu wykorzystany został dorobek ośmiu debat doradczo-programowych przeprowadzonych w określonych lokalizacjach oraz o następującej charakterystyce:

1. Olsztyn, 6.07. 2016

35 uczestników, z czego 74% osób z niepełnosprawnościami oraz 63% kobiet

2. Poznań, 13.06.2016

34 uczestników, z czego 92% osób z niepełnosprawnościami oraz 46% kobiet

3. Warszawa, 20.09.2016

14 uczestników, z czego 71 % osób z niepełnosprawnościami oraz 71% kobiet

4. Kraków, 15.06.2016

24 uczestników, z czego 79% osób z niepełnosprawnościami oraz 79% kobiet

5. Lublin, 7.07.2016

22 uczestników, z czego 65 % osób z niepełnosprawnościami oraz 65 % kobiet

6. Wrocław, 21.09.2016

30 uczestników, z czego 57 % osób z niepełnosprawnościami oraz 73 % kobiet

7. Lublin, 8.07.2016

24 uczestników, z czego 67 % osób z niepełnosprawnościami oraz 75 % kobiet

8. Poznań, 29.09.2016

54 uczestników, z czego 91% osób z niepełnosprawnościami oraz 48% kobiet

W ramach wykorzystania materiału źródłowego debat doradczo-programowych **analizie jakościowej** poddane zostały: **transkrypcje** debat, **sprawozdania** sporządzone przez moderatorów oraz treść **kwestionariuszy opinii** wypełnionych przez uczestników debat przed wzięciem w nich udziału.

Uzupełniającym materiałem wykorzystanym w Raporcie był:

- Raport „Pogłębiona analiza danych pozyskanych w **badaniu jakościowym**” sporządzony przez Millward Brown. Wnioski zawarte w tym raporcie oparte zostały na analizie FGI i IDI z przedstawicielami administracji rządowej (szczebel centralny i wojewódzki) oraz samorządowej (szczebel regionalny i lokalny), a także reprezentantami placówek i instytucji z doświadczeniem i kompetencjami w obszarach: Ochrona zdrowia i rehabilitacja, Edukacja, Warunki życia i zatrudnienie, Pełne uczestnictwo w życiu społecznym, Swobody obywatelskie – w odniesieniu do sytuacji osób z niepełnosprawnościami w Polsce. Zasadnicze wnioski z tego źródła przytoczone zostały w podrozdziałach niniejszego Raportu zatytułowanych „Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze...”.

W niniejszym Raporcie zastosowano następujący schemat oznaczenia cytatów pochodzących od uczestników debat doradczo-programowych: [D, Miasto, dd.mm.rrrr] oraz [K, Miasto, dd.mm.rrrr], gdzie:

- miasto i data wskazują na lokalizację oraz datę debaty, której uczestnika zacytowana została wypowiedź,

- „D” – oznacza, że cytat zaczerpnięty został z treści wypowiedzianych podczas debaty,
- „K” – oznacza, że cytat zaczerpnięty został z odpowiedzi udzielonych przez uczestnika danej debaty w kwestionariuszu opinii.

2 Art. 25 Konwencji – Zdrowie

2.1 Art. 25 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

Osoby z niepełnosprawnością słuchu doświadczają utrudnionego dostępu do usług zdrowotnych i niższej jakości usług medycznych. Mają poczucie dyskryminacji względem osób bez niepełnosprawności.

Jeżeli chodzi o **utrudnienia w dostępie do opieki medycznej**, wskazywane są następujące główne problemy:

1. Utrudniony dostęp do lekarzy.

Wśród przyczyn ww. problemu wskazuje się:

- **Małą liczbę gabinetów specjalistów:** otolaryngologów, audiologów, a więc w efekcie długie kolejki oczekiwania. Problem dotyczy przede wszystkim małych miast i wsi,
- **brak możliwości umówienia się na wizytę inaczej, niż w kontakcie bezpośrednim lub przez telefon** (kontakt bezpośredni nie zawsze jest efektywny wobec braku przygotowania personelu medycznego, rozmowa telefoniczna w przypadku osób całkowicie niesłyszących jest niemożliwa). Nie są wykorzystywane nowe technologie, jak internet i sms, które znacznie ułatwiłyby osobom z niepełnosprawnością słuchu (zwłaszcza głuchym) samodzielne umawianie się na wizytę. Nawet jeśli na stronie internetowej jest formularz do elektronicznej rejestracji, to zdarza się, że rozwiązanie to, choć z założenia dobre, jest „martwe”, nieefektywne. Problem dotyczy głównie placówek z kontraktem NFZ.

W imieniu osoby głuchej, dwa tygodnie temu w szpitalu dziecięcym zgodnie z informacją na stronie internetowej wysłałam prośbę o zarejestrowanie osoby głuchej do lekarza. Minęły dwa tygodnie – nie mam żadnej odpowiedzi o tym, czy ta osoba została zarejestrowana, czy też nie, więc po co są proponowane? Rozwiązania na stronie, z

których służba, która wymyśliła taki system, nie korzysta? [D, Olsztyn, 06.07.2016]

Zdrowie. Bariery: brak opieki dla głuchych chorych. Na przykład jeżeli chciałabym pójść do lekarza, zarejestrować się, na przykład boli mnie ucho i chcę się zarejestrować i mówią nie, za dwa miesiące – ale przecież jestem poważnie chora, ucho na przykład ropieje – to jest problem. [...] Na przykład jak stoję w kolejce, jestem gdzieś tam na końcu, do lekarza dopiero idę na 16, na 17 – późno, na przykład a ja nie mogę zadzwonić, jestem chora, rano muszę wstać, pójść o 8 i zarejestrować się, bo ludzie, którzy zadzwonili, jestem gdzieś na samym końcu listy, bo musiałam przyjść do rejestracji osobiście. [D, Olsztyn, 06.07.2016]

2. **Utrudniony dostęp do usług służb ratowniczych.** Obecny system ratunkowych sms-ów nie działa jeszcze sprawnie, nie jest scentralizowany, ujednolicony lub wiedza o nim jest mała.

Brak ogólnopolskiego numeru alarmowego sms. Więc nie mamy sms-a, dzięki któremu możemy wysłać gdzie jesteśmy, co się stało. Tego nie ma.[...] chodzi o to, że gdyby był jeden ogólnopolski to gdziekolwiek ja mieszkam - czy w Rzeszowie, czy w Krakowie, czy w Gdańsku - to ja znam ten numer. Bo to jest ten sam jak 999, cokolwiek. Wtedy jest łatwiej. [D, Lublin, 07.07.2016]

Nie mamy w ogóle kontaktu z lekarzami, w rejestracji jest tylko telefon stacjonarny. Nawet nie mogę wysłać SMS-a, jak mam chore dziecko to, co mam zrobić? Nie mogę wezwać pomocy, nie mogę wezwać pogotowia [D, Poznań, 13.06.2016]

3. **Utrudniony dostęp do informacji medycznej.**

Głównym problemem osób niesłyszących jest bariera komunikacyjna, a więc dostęp do informacji medycznej. Wśród barier wskazuje się:

- Nieprzygotowanie personelu medycznego do kontaktu z osobami niedosłyszącymi czy niesłyszącymi.:
- brak znajomości języka migowego - choćby podstaw,

- brak zrozumienia konieczności bardziej głośnego i wolnego mówienia lub przygotowywania informacji w formie pisemnej (ale wyczerpującej),
- brak zrozumienia konieczności zwracania się do niesłyszącego pacjenta, zamiast zwracania się do tłumacza,
- brak wiedzy, że osoby niesłyszące potakują automatycznie, a więc powinno się zadbać o upewnienie się, że całość informacji dotarła i została właściwie przez niesłyszącego pacjenta zrozumiana.

Jest pewna forma dyskryminacji czy w ogóle trudności w funkcjonowaniu osób niesłyszących. Jako pierwsza to rzeczywiście usługi medyczne, bo tutaj nieporozumienia na linii lekarz- osoba głucha, a w naszym przypadku jak my obserwujemy lekarz – głucha matka, głuche dziecko, co może być rzecz niebezpieczna dla życia po prostu dziecka. Także tutaj to jest rzeczywiście istotny problem, ale też jako osoba słyszająca, ale związana bardzo z osobami niesłyszącymi, chciałam powiedzieć, zwrócić uwagę, że osoby głuche często nie rozumiejąc wypowiedzi osoby słyszającej potakują, kiwają głową i to też może być interpretowane wówczas przez lekarza czy pielęgniarkę, że ta osoba głucha wszystko rozumiała [D, Olsztyn, 06.07.2016]

Jeżeli chodzi o kobiety to problem występuje w przypadku ciąży, pobytu w szpitalu, porodu. Brakuje tłumacza języka migowego w momencie, gdy są komplikacje, dziecko jest chore, trzeba coś wyjaśnić rodzicom. Zazwyczaj po prostu albo pisze się na kartkach, to jest niezrozumiałe albo wypisuje się do domu taką rodzinę i osoba głucha nie wie, o co chodzi. [D, Olsztyn, 06.07.2016]

Ma to wpływ na obniżoną jakość opieki – zarówno w **subiektywnej ocenie pacjenta** z niepełnosprawnością (czuje się on zdezorientowany i ignorowany) jak i w **ocenie obiektywnej** (może wpłynąć na błędne zrozumienie zasad kuracji, a więc na jej efekty). Jest to problem specyficzny, to jest taki, który uderza tylko w środowisko osób z niepełnosprawnością słuchu.

- **Brak tłumaczy (niedostatek tłumaczy)**, którzy mogliby być wsparciem w kontaktach z personelem medycznym,

Jeżeli chodzi o sprawy, które głusi chcą załatwić, na przykład kwestie medyczne – idę do lekarza, a lekarz pyta, a co cię boli? A jak dokładnie to się nazywa? Pokazuję, że mnie boli brzuch, ale nie mogę się porozumieć z lekarzem. Żeby dokładnie porozmawiać z lekarzem potrzebny jest tłumacz, a mam wrażenie, że bez tłumacza jesteśmy ignorowani, nawet w szpitalach muszę wzywać tłumacza, prosić, a tłumacz też jest zajęty i często nie ma możliwości, żeby z tłumaczem pójść, więc muszę brać syna, który jest osobą niesłyszącą, który tłumaczy, ale lekarz mówi patrząc na kartkę, nie patrzy na syna czy na mnie i co chwilę trzeba go upominać żeby pamiętał o tym, że trzeba na osobę głuchą patrzeć. [...] Jesteśmy pod tym względem biedni, jest nam ciężko. Potrzebujemy więcej tłumaczy, jest ich za mało. Lubię, gdy jest tłumacz profesjonalny. Czasem się zdarza, że przychodzi ktoś inny i tłumaczy tak bardzo „twardo”, nie biegle. Wolałbym takiego tłumacza, który będzie bardzo dokładnie tłumaczył i dzięki temu będę mógł się rozwijać i nauczyć się więcej o tym, co mi dolega i zrozumieć to schorzenie. [D, Olsztyn, 06.07.2016]

Nie mamy tłumaczy w dostępie do usług medycznych, ani pielęgniarki, ani lekarze nie znają języka migowego i chodzimy do lekarzy, gdzie nie rozumiemy nic, czekamy, aż przyjdzie dziecko, moja córka mi pomoże, jest to nieprzyjemne, bo moja córka ma własne problemy, więc lekarz powinien jakby rozmawiać ze mną osobiście, a nie czekać aż przyjdzie tutaj moja córka, czasami się miniemy, lekarz pójdzie do domu, a dopiero moja córka tu przyjdzie, nie ma takich możliwości, żeby skorzystać z tłumacza [D, Poznań, 13.06.2016]

▪ **Niska jakość pracy tłumaczy finansowanych przez urzędy.**

Bo urząd wojewódzki powinien to finansować a teraz jest właśnie bariera jest tłumacz języka migowego, ale jest słabe, jest tam słabej jakości miganie. [D, Poznań, 13.06.2016]

▪ **Brak powszechnego dostępu do usług wideotłumacza,**

Brak pewności, że na miejscu – choćby w placówkach pogotowia – jest osoba znająca język migowy oznacza także, że **wizyty muszą być planowane z dużym wyprzedzeniem. Niekiedy termin wizyty jest dodatkowo odkładany w czasie ze względu na brak dostępu do tłumacza** (opłacanego profesjonalisty lub bliskiej osoby mogącej pomóc).

4. 4. Utrudnienia w samodzielnym poruszaniu się po placówce medycznej, odczytywaniu informacji, komunikacji

- Brak pętli indukcyjnych,
- duży hałas, pogłos w salach w rejestracji,
- odgradzanie rejestracji szybami, co uniemożliwia słyszenie,
- brak powszechności wizualnych systemów informacyjnych (telebimów, automatów wydających bilety z numerami oznaczającymi kolejność wejścia, świetlnych systemów ostrzegania o niebezpieczeństwie).

Jeżeli chodzi o niższą jakość opieki medycznej, to wskazywane są głównie następujące bariery:

1. Utrudniony dostęp do informacji medycznej.

- słaba komunikacja między lekarzem/personelem medycznym a pacjentem z niepełnosprawnością słuchu,
- zbyt krótki czas przeznaczony na wizytę pacjenta z niepełnosprawnością słuchu (w kontekście utrudnionej komunikacji),
- brak, niedostatek tłumaczy (zbyt mała ich liczba, konieczna odpłatność, słabość migania tłumaczy finansowanych z urzędu, dostępność tłumaczy jedynie do określonej godziny, np. 15:00 lub 17:00),
- brak rozwiązań alternatywnych: wideotłumacza.

Często chodzimy do lekarza i np. lekarz daje skierowanie na badanie, np. krwi, nie mamy tłumacza, wobec czego nie wiemy czy mamy być na czczo, czy możemy jeść rano, idziemy pobrać krew, okazuje się potem, że coś jest nie tak, że coś zrobiłem źle, albo wyniki są złe i podlegają jakiejś chorobie, nie wiedziałam, że przed tym badaniem nie mogę czegoś zjeść, więc czujemy, że są bardzo

wielkie trudności i czujemy się nerwowi. Jeżeli idę do innego lekarza, znów bez tłumacza staram się pisać, lekarz niby rozumie, o co chodzi, ale wypisuje receptę złą, ja jem złe tabletki, po czym trafiaam do szpitala, w szpitalu tłumacza języka migowego też nie ma, czasami zdarza się, że zawołany przez nas przyjdzie, ale przecież nie wiem, o co chodzi, dopiero, gdy tłumacz dociera na miejsce wiemy, co się dzieje. [D, Poznań, 13.06.2016]

2. Brak wiedzy lekarzy o różnych trendach w rehabilitacji słuchu u dzieci.

Niebranie pod uwagę wiedzy i opinii rodziny osób głuchego dziecka. Jest to problem także etyczny, natomiast środowisko wskazuje na **nawykowe, czasem zbyt pochopne kierowanie młodych pacjentów na zabieg implantowania** przez lekarzy.

Inną sprawą, która teraz nas wszystkich niepokoi i jest coraz powiększająca się ilość implantowanych dzieci, środowisko głuchych się zmniejsza. Jakby nie słyszy się naszego apelu, że my nie chcemy być naprawieni, dzieci operuje się bardzo wcześnie, bo pieniądze przyszły i pieniądze trzeba wykorzystać, dla głuchych żeby im pomóc w tym codziennym życiu pieniędzy nie ma. [D, Poznań, 13.06.2016]

Kwestia implantów, bardzo często jak dziecko rodzi się małe i są u nas już badania przesiewowe to od razu kieruje się dziecko na implant, czasami jest tak, że jest babcia, dziadek, mama głucha tak? I np. przychodzi tłumacz, jest badanie i mówi lekarz 100% jest to głuche dziecko i zmusza nas do implantu i tłumacz pyta rodziców głuchych, czy chcecie, ale rodzice nie chcą, więc dalej lekarz szuka, no musicie, więc może zapytamy babcię, więc babcia mówi nie, nie chcemy, ale przecież decydować powinna matka, jeżeli matka mówi, że od 4 lat, jesteśmy pokoleniem osób głuchych, od prababci, pradziadka, moja mama, moje dzieci, wszyscy jesteśmy głusi, to chyba wiem, to nie przeszkadza mi ta głuchota, proszę nie zmuszajcie nas, ale lekarz laryngolog ja usłyszy, że implant nie to wtedy mówi, żeby w ogóle nie przychodzić, ale przecież nieraz

potrzebujemy aparatów, więc nawet na zaopatrzenie ortopedyczne nie możemy przyjść, ponieważ nie chcemy implantów. [D, Poznań, 13.06.2016]

3. Słaby dostęp osób głuchych do informacji o profilaktyce zdrowotnej.

Większość informacji o otaczającym nas świecie w Polsce nie jest tłumaczona na język migowy. W sferze profilaktyki zdrowotnej generuje to dużą nierówność mającą poważne konsekwencje dla zdrowia i jakości życia osób głuchych. Informacje z kampanii prozdrowotnych dotyczących chorób cywilizacyjnych, takich jak nowotwory, często nie mają szans na dotarcie do świadomości osób głuchych.

Często są reklamy w telewizji, często są.. Przepraszam. Często są reklamy w telewizji albo jakiś film dotyczące raka, cukrzycy, chorób cywilizacyjnych, tych wszystkich to nie jest dostępne dla osoby głuchej. Więc jak mam dbać o moje zdrowie skoro jestem wyłączona z programu, który mówi, w jaki sposób ja mam to robić. O, właśnie. Chodzi też o to, że czasami w przychodniach lub szpitalach, przy poczekalni, przy rejestracji są ulotki, a dla osoby głuchej posługującej się PJM to to jest nie do końca zrozumiałe [D, Lublin, 07.07.2016]

2.2 Rekomendacje środowiska

Środowisko wskazywało na następujące rekomendacje:

1. Wprowadzenie możliwości rejestracji do lekarza/na zabieg przy użyciu e-maila, formularza on-line lub sms-a.

Marta chciałaby powiedzieć, że sms albo umówienie się na wizytę przez stronę www można, oczywiście. To jest LUXMED, to jest taka firma w Olsztynie. To jest prywatna przychodnia. Kto ma na przykład w zakładzie pracy, opłaca właśnie udział w tej przychodni, leczenie to jest taka możliwość, ale w zakładach publicznych takiego rozwiązania nie ma, więc to jest możliwe do zrobienia i można wykonać. [D, Olsztyn, 06.07.2016]

2. Zwiększenie dostępności do tłumaczy:

- dofinansowanie do tłumaczy,
- podnoszenie kwalifikacji tłumaczy finansowanych z urzędu,
- zagwarantowanie dostępu do tłumacza przez całą dobę,
- upowszechnienie rozwiązań alternatywnych: wideotłumaczenia (tłumaczenia on-line).

Lekarze w przychodniach, w szpitalach, obowiązkowo powinni mieć wideo tłumacza. Na przykład jak chciałabym pójść z tłumaczem i pani mówi, że nie może, więc ja... mówią, że potem na przykład, a ja mówię – nie, tłumacz ma zapisaną sprawę w sądzie, ja jestem na dwunastą umówiona, nie mogę pójść z tłumaczem, więc musi być tłumacz online, taki jako alternatywa dla tłumacza języka migowego. Pierwszeństwo w kolejce w przychodniach, w szpitalach powinni mieć głusi. [D, Olsztyn, 06.07.2016]

I w godzinach od 10 do 15 dział ten tłumacz a ja ktoś potrzebuje popołudniu, tłumaczenia, to nie, jeśli ktoś woli tłumacza nie osobiście tylko przez telefon, to powinien być on dostępny 24 godziny na dobę. I to dofinansowanie powinno być dla tych tłumaczy, którzy tam pracują przez 24 godziny na dobę. Tak jakaś grupa osób, np. 12-14 osób, które na zmianę pracuje w sumie 24 godziny, są dostępni. [D, Poznań, 13.06.2016]

Komunikacja, np. z lekarzami z pogotowia ratunkowego: wystarczyłoby to rozwiązać choćby poprzez tablet z aplikacją, np. przez skype'a, gdzie osoba niesłysząca mogłaby mieć kontakt z tłumaczem. Ten tłumacz mógłby przekazywać informacje lekarzowi. W ten sposób, jest jakaś komunikacja. [D, Warszawa, 20.09.2016]

Brakuje takiego rozwiązania, żeby państwo płaciło za tłumaczy i żeby to nie było pokrywane ze środków osób niesłyszących. To państwo powinno odpowiadać za tłumaczy i udostępnić do nich równy dostęp. [D, Warszawa, 20.09.2016]

3. Uregulowanie kwestii finansowania tłumacza zatrudnionego do obsługi osoby głuchej w instytucjach użytku publicznego.

Każdy w Polsce ma prawo wejść do dowolnej służby zdrowia i oczekiwać obsługi w języku migowym. Ustawa nie precyzuje niestety, kto płaci za tę obsługę w języku migowym. I to jest jednym z elementów raportu NIK-u, w którym my uczestniczyliśmy jako eksperci komunikacji i środków technicznych. I to ustawa będzie do poprawy. [D, Lublin, 07.07.2016]

4. Obecność w placówce asystenta osoby z niepełnosprawnością, który wspartby poruszanie się po placówce/komunikację z personelem medycznym.
5. Szkolenia personelu medycznego na temat praw i szczególnych potrzeb komunikacyjnych osób z niepełnosprawnością słuchu. Być może wprowadzenie bloku szkoleń już na etapie studiów medycznych/nauki zawodów medycznych.

Szkolenia lekarzy na temat niepełnosprawnych, jakie mają problemy. Potem, jakby był jakiś przypadek, że ktoś przychodzi do niego, to by już wiedzieli, jak się zachować. Na przykład, że muszą wyraźnie mówić przy słabo słyszających. Albo troszeczkę głośniej. To tak. To już później byłaby poprawa. Taka pierwsza sprawa. Czyli doinformowanie lekarzy.[D, Poznań, 29.09.2016]

Ale wszystkie szkolenia, tak naprawdę, wiążą się z finansami. I to finansami, które muszą ponosić osoby, które się chcą szkolić. Natomiast chyba lepszym rozwiązaniem byłoby wprowadzenie do programu nauczania już – i to nie tylko chyba lekarzy, ale również nauczycieli – obowiązkowych przedmiotów dotyczących niepełnosprawności. Różnych niepełnosprawności. [D, Poznań, 29.09.2016]

Chociaż środowisko wie, że uczelnie musiałyby nadać szczególny priorytet tym zajęciom, bowiem same w sobie mogą się wydawać mało interesujące dla studentów.

Były przeprowadzone takie badania, co do zainteresowania poszczególnymi przedmiotami na studiach medycznych. I co

prawda, nie ma tam, ani problematyki wprowadzenia do niepełnosprawności. Próbowano wprowadzić psychologię. Nie cieszyła zainteresowaniem szczególnym. Wprowadzić też etykę dla lekarzy. No i, okazało się, że to też był przedmiot, który był traktowany przez studentów w nie najlepszy sposób. Oni się jakoś tak bardzo koncentrują na tych przedmiotach stricte medycznych. A tych związanych z podejściem do człowieka, przedmiotach, gdzie uczą się humanizmu, szacunku do człowieka, czy zrozumienia jego problemów różnie. Bywa niestety różnie. Przykro mi, że tak mówię. Ale bywa bardzo różnie. [D, Poznań, 29.09.2016]

6. Sankcje dla placówek, które nie zapewniają swojemu personelowi szkoleń na temat praw, potrzeb, specyfiki kontaktu z osobami z niepełnosprawnością słuchu.

Nic najlepiej nie działa, jak kara finansowa – na wszystkie instytucje – wtedy będą się poczuwały do odpowiedzialności. W momencie, kiedy zaczniemy wprowadzać kary finansowe i ukarzymy jedną, drugą, trzecią instytucję dla przykładu, to wszyscy się szybko obudzą i każdy będzie chciał stosować prawo. [D, Warszawa, 20.09.2016]

Nie ma sankcji, a powinny być sankcje w ustawie, za nie stosowanie się do tej ustawy. Bo powiem Państwu szczerze - z administracją publiczną mam do czynienia od dłuższego czasu. W kontekście osób głuchych od początku fundacji i działalności fundacji. Bywa tak, że niestety, za przeproszeniem, ten beton mówi wprost patrząc mi w oczy, że tylu ustaw nie spełniamy, jak tej jednej nie będziemy spełniać to nic się nie dzieje. W kontekście oczywiście spraw społecznych i osób niepełnosprawnych, czy w ogóle osób, tak, bo można nie stosować się do ustawy, nie wiem, wywozu śmieci zakładam, tak [D, Lublin, 07.07.2016]

7. Wypracowanie i wdrożenie procedur wizyt osób z niepełnosprawnością słuchu (uwzględniających nie tylko zagwarantowanie obecności tłumacza, wiodotłumacza, ale też dłuższy czas wizyty, przygotowanie informacji medycznej i zaleceń także w formie pisemnej, a także informację na karcie, że

przy wzywaniu pacjenta być może potrzebna jest większa aktywność i inicjatywa personelu, bo głuchy pacjent nie usłyszy swojego nazwiska).

Powinni oni pracować tak jak my na trzy zmiany, że gdy w tej recepcji, patrzy i jestem głuchy, to ta pielęgniarka zadzwoni i poprosi żeby ten tłumacz przyszedł i że nie będę musiał czekać w kolejce razem z tym tłumaczem, tylko że ten tłumacz wejdzie ze mną bez kolejki [D, Poznań, 13.06.2016]

Ja przepraszam bardzo, że jeszcze dopowiem, co mówiła tutaj pani doktor Borowicz. Jest zawsze system bardzo prosty i na takich szkoleniach, jeżeli lekarze są naprawdę nieprzygotowani, personel medyczny również, pielęgniarki, czy salowe, jest zawsze kartka i długopis i można napisać. I to jest droga komunikacji, że osoba słabosłysząca nie jest zagubiona, więc co się dzieje, albo co nastąpi. I to każdy ma pod ręką w szpitalu, to nie jest problem [D, Lublin, 8.07.2016]

8. Dopuszczenie placówek medycznych w pętli indukcyjne.
9. Usuwanie barier akustycznych, np. szyb między personelem a pacjentem w rejestracji, pogłosu,
10. Stosowanie komunikatów wizualnych, sygnalizacji świetlnej np. o dostępności lekarza i możliwości wejścia do gabinetu.

Trzeba pukać. Ja jestem głucha i nie słyszę. Otworzę drzwi, a ktoś mi stoi rozebrany do pasa. To nie jest sytuacja komfortowa dla mnie i dla drugiej osoby, więc powinna być sygnalizacja. Zwykle czerwone światło. [D, Lublin, 07.07.2016]

11. Dalsze wdrażanie, centralizowanie i standaryzowanie systemu wzywania służb ratunkowych przez osoby z niepełnosprawnością słuchu przez sms lub aplikację. Upowszechnianie wiedzy na temat systemu. Obecnie takie rozwiązania funkcjonują, ale nie są scentralizowane i ujednolicone oraz wydaje się, że wiedza o nich jest mała.

Sprawa odnośnie barier, jeśli chodzi o zdrowie. Pogotowie, np. w szpitalu, np. jest jakiś wypadek to potrzeba numer telefonu 112 taki

jest ogólny krajowy numer, a najlepiej żeby było wyświetlone [...] żeby było już przygotowane, tak poproszę o pomoc, takie bardziej ikonograficzne i głuchy wtedy wciska przycisk i od razu jest połączony z pogotowiem i wie, dokąd ma przekazać informacje. [D, Poznań, 13.06.2016]

Nie wiem czy Państwo wiedzą, ale myślę, że skoro grono działające prężnie w organizacjach, to chyba informują swoich podopiecznych, że jest taka bramka sms-owa w telefonie 112, gdzie jest baza osób niesłyszących, głuchych zgłoszonych tam, gdzie są dane adresowe, dane szczegółowe dotyczące zdrowia i tam możemy uzyskać pomoc nie tylko medyczną, ale też pomoc dotyczącą policji czy innych spraw do załatwienia. Jest to taki trochę ewenement w skali kraju, bo z tego co wiem to taka nowość, nie wiem w Rzeszowie, gdzieś jeszcze jest taka usługa. Jest to początek innowacji. [D, Olsztyn, 06.07.2016]

12. Poszerzanie zakresu usług i pomocy dostępnej pod numerem 112.

13. Stworzenie jednego numeru, pod którym można uzyskać pomoc lub zamówić tłumacza.

Może warto by było stworzyć taką linię sms-ową ogólnie dostępną dla wszystkich osób głuchych, gdzie można było zgłosić zapotrzebowanie na tłumacza, do nie wiem... ginekologa, w czasie porodu, żeby taka specjalistyczna opieka była, bo często osobie niesłyszącej trudno dotrzeć do tłumacza [D, Olsztyn, 06.07.2016]

Bardzo chciałbym, aby nawet, nie wiem był tylko jedno jakieś biuro, jeden telefon wideofon, żeby głusi mogli zawsze z niego korzystać, a nie, że np. ja przychodzę szukam tego tłumacza, ktoś nie może zadzwonić, albo nie ma czasu, albo muszę iść wtedy z tłumaczem razem, i tak nawet wolę, wtedy wiem, że w 100% mam komunikację [D, Poznań, 13.06.2016]

14. Przygotowywanie informacji o chorobach cywilizacyjnych, programach profilaktycznych etc. w formie dostępnej dla osób głuchych i posługujących się Polskim Językiem Migowym.

Programy profilaktyczne, np. NFZ przygotowane do odbioru osoby głuchej, multimedialne czy coś.[D, Lublin, 07.07.2016]

15. Kursy, zajęcia utrwalające i cykliczna weryfikacja umiejętności porozumienia się ratowników medycznych z osobami migającymi.

Systematyczne kursy języka migowego dla służb medycznych i służb ratowniczych. Ratownicy mają do wypracowania 60 godzin zajęć z języka migowego, jak się uczą. To jest za mało i to jest tylko początek. To jest tak: uczysz się, a potem nie praktykujesz, zapominasz. Nie ma. A sytuacja: głuchy zemdleje na ulicy, przyjeżdża karetka, ratownik nie wie, co się dzieje. Pan nie chce powiedzieć. To są systematyczne kursy i sprawdzanie, jaki jest poziom tego języka migowego żeby udzielić pomocy.[D, Lublin, 07.07.2016]

16. Edukacja osób niesłyszących na temat ich praw oraz ich skutecznego egzekwowania.

Bo jeżeli kolega poszedł do poradni i lekarz powiedział mu, że go nie obsłuży bez tłumacza a mamy prawo wybrać formę komunikacji – to on złożył skargę do kierownika tej poradni. I dostał przeprosiny. I była rozmowa z lekarką. Jeżeli my tego nie skarżymy i nie będzie tego więcej, to nic się nie zadzieje.[D, Warszawa, 20.09.2016]

Środowisko osób starszych, niesłyszących, na temat Konwencji w ogóle nie słyszało. Nawet nie wiedzą, co to jest. [D, Warszawa, 20.09.2016]

17. **Pozostałe pomysły, oczekiwane przez środowisko przywileje:**

- Pierwszeństwo w kolejkach do lekarza,
- możliwość indywidualnego kontaktu z lekarzem przez e-mail lub wiadomość sms.

Każdy lekarz powinien mieć świadomość o dostępności dla osób głuchych, na przykład korzystać z sms-ów żeby powiadomić albo żeby ja mogła do lekarza napisać sms-a.[...] Pierwszeństwo w kolejce w przychodniach, w szpitalach powinni mieć głusi [D, Olsztyn, 06.07.2016]

2.4 Podsumowanie

W perspektywie środowiska podstawowym problemem jest **trudność w komunikacji**, co przekłada się na następujące bariery: brak przygotowania personelu medycznego do kontaktu z osobami z niepełnosprawnością słuchu, ograniczony, niewystarczający dostęp do tłumaczy, mała powszechność wykorzystania nowych technologii do niwelowania barier komunikacyjnych: korzystania z tłumaczy on-line, możliwości kontaktu przez sms, formularz rejestracyjny on-line, sms. Ważnym problemem jest też brak jednolitego, intuicyjnego systemu wzywania służb ratunkowych.

W kontekście zapisów KPON, zaniedbywane są więc takie zobowiązania jak:

- Zapobieganie przypadkom odmowy udzielenia, ze względu na niepełnosprawność, opieki zdrowotnej lub usług zdrowotnych. Obecny system sms nie funkcjonuje sprawnie, nie jest dostosowany do specyficznych potrzeb i możliwości komunikacyjnych osób głuchych. Niska jest wiedza na jego temat. Opieszałość prac nad wdrożeniem efektywnego systemu, umożliwiającego samodzielne skorzystanie z pomocy służb ratowniczych to niebezpośrednia, ale jednak odmowa osobom głuchym/ niedosłyszającym prawa do otrzymania pomocy w wypadku poważnego zagrożenia zdrowia lub życia. Zdarza się też odmowa realizacji wizyty bez obecności tłumacza (podczas gdy pacjent prosi o pisemną formę komunikacji),
- Zapewnianie osobom niepełnosprawnym, na podstawie swobodnie przez nie wyrażonej i świadomej zgody, opieki takiej samej jakości jak innym osobom poprzez podnoszenie świadomości w zakresie praw człowieka, godności, niezależności i potrzeb osób niepełnosprawnych przy wykorzystaniu szkoleń i rozpowszechnianie norm etycznych w publicznej i prywatnej opiece zdrowotnej. Brakuje systemowych rozwiązań: obowiązkowych szkoleń,

procedur postępowania z osobami z niepełnosprawnością słuchu. Brakuje wymogów nałożonych na placówki medyczne co do zapewnienia swoim pracownikom takich szkoleń. Jakość opieki i kontaktu z lekarzem jest warunkowana indywidualną wiedzą, wrażliwością lekarza/ pracownika, nie zaś rozwiązaniami systemowymi.

Bariery wskazane przez Doradców Programowych	Rekomendacje środowiskowe
Bariery „systemowe”: ▪ Brak procedur dla wizyty osoby z niepełnosprawnością słuchu, ▪ brak przygotowania personelu medycznego do kontaktów z osobami z niepełnosprawnością słuchu.	▪ Wypracowanie i wdrożenie procedur wizyty osoby z niepełnosprawnością słuchu (wsparcie asystenta/tłumacza/tłumacza on-line, dłuższy czas wizyty, wsparcie osób z rejestracji, informacje i zalecenia dodatkowo w formie pisemnej, wejście poza kolejką), ▪ szkolenia dla personelu medycznego z zakresu obsługi osób z niepełnosprawnością. Blok zajęć na etapie studiów medycznych/nauki zawodu.
Bariery „architektoniczne” ▪ Brak troski o dobrą akustykę wnętrza, ▪ brak zastosowania sygnalizacji świetlnych, wizualnych systemów informowania.	▪ Likwidacja barier: szyb w rejestracji, ▪ konsultowanie projektów/zmian z osobami z niepełnosprawnością sensoryczną, ▪ szkolenia personelu medycznego na temat osób z niepełnosprawnością słuchu: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi.

Bariery komunikacyjne	▪ Wprowadzenie możliwości rejestracji do lekarza/na zabieg on-line, e mail lub sms, ▪ doposażenie placówek medycznych w pętle indukcyjne, ▪ szkolenia personelu medycznego na temat osób z niepełnosprawnością słuchu: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi, ▪ zwiększenie dostępności do tłumaczy, ▪ zwiększenie liczby tłumaczy, ▪ dofinansowanie do tłumaczy lub całkowite zrefundowanie usługi, ▪ zapewnienie dostępu całodobowego, ▪ stworzenie jednego numeru, pod którym można zamówić usługę tłumacza, ▪ doprecyzowanie, kto płaci za tłumacza „z urzędu”, ▪ udostępnianie tłumacza migowego on-line.
Brak dostępu do usług służb ratowniczych	▪ Usprawnienie systemu wzywania służb ratunkowych. Ujednolicenie, centralizacja. Wprowadzenie automatycznej identyfikacji osoby z niepełnosprawnością i wzywania za pomocą jednego przycisku.

3 Art. 26 Konwencji – Rehabilitacja

3.1 Art. 26 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

W środowisku dominuje raczej negatywna ocena dostępu do usług rehabilitacyjnych, sprzętu rehabilitacyjnego i poczucie niezaspokojenia potrzeb wynikających z niepełnosprawności. Debata dotyczyła głównie zabiegów i sprzętu, który ma na celu zrekompensowanie ubytku słuchu.

Szczegółowe zestawienie problemów, trudności i barier:

1. Długi okres oczekiwania na badania słuchu, do specjalistów takich jak logopeda, surdologopedia (zgłaszający problem długich terminów badania słuchu pominieli ofertę bezpłatnych badań słuchu w komercyjnych punktach protetyki słuchu).
2. Brak właściwego wsparcia pacjenta/rodziców pacjenta w podjęciu decyzji o wyborze sposobu rehabilitacji pomiędzy aparaturą a implantowaniem. Brak wysoko wykwalifikowanych specjalistów, posiadających aktualną wiedzę o możliwościach i sposobach rehabilitacji wykorzystywanych na świecie. Dominujący wśród lekarzy trend implantowania niesłyszących dzieci w pierwszych latach życia, co nie zawsze spotyka się z akceptacją rodziców (i co ma też przeciwników wśród światowych ekspertów).

Dokonanie wyboru pomiędzy implantem, a aparatem słuchowym, jeżeli w ogóle jest taki wybór, jest trudna. Niezależnie od decyzji stres jest z nieodłączną częścią późniejszej rehabilitacji i przyzwyczajania się do wybranego sprzętu wspomagającego słyszenie. [D, Lublin, 07.07.2016]

3. Długi czas oczekiwania na aparat słuchowy (dotyczy to raczej oczekiwania na refundację jego kosztów) oraz na zabieg implantowania.

Z procesorem, z wymianą jest taka sytuacja, że pięć lat masz i działa. Idziesz do punktu, oni sprawdzają go, wszystko jest w porządku i nie dostajesz nowego. Jeśli jest uszkodzony to tak. Jeśli

nie działa to dostajesz nowy, czekasz w kolejce. Mój kolega jest 340 któryś w kolejce. Więc za 2 lata dostanie, a teraz na razie jest głuchy. [D, Lublin, 07.07.2016]

4. Brak dostępności ośrodków diagnostycznych i rehabilitacji w miejscu zamieszkania (dotyczy zwłaszcza mniejszych miejscowości i wsi), czasem trudność dotarcia do ośrodków w większym mieście (brak transportu).

Często dostęp do wysokiej klasy specjalistów wiąże się z koniecznością do podróży z jednego końca Polski na drugi np. do wspomnianego ośrodka w Kajetanach (Światowe Centrum Słuchu Instytutu Fizjologii i Patologii Słuchu). [D, Lublin, 07.07.2016]

5. Mała efektywność komunikacji z lekarzami i osobami zaangażowanymi w rehabilitację. Jest to efektem braku szkoleń kadry medycznej i pracowników placówek rehabilitacyjnych, a z drugiej strony niewystarczającego dostępu do tłumaczy
6. Wysokie koszty zakupu i eksploatacji podstawowego sprzętu rehabilitacyjnego: implantów i lepszej klasy aparatów słuchowych (umożliwiających dobre słyszenie, także w trudnych akustycznie przestrzeniach), zwłaszcza w kontekście niskich kwot refundacji (szczególnie aparatów), trudności w otrzymaniu refundacji, niskich świadczeń i ograniczonej możliwości zarobkowania.

Ja chciałem tylko powiedzieć, że dofinansowania na aparaty słuchowe są małe. Tak naprawdę 4 tys. jeden aparat kosztuje, a dofinansowują 1000-1500 zł. [D, Lublin, 07.07.2016]

Owszem, implanty są droższe. Więcej kosztują. Przez to są całkowicie refundowane. Aparaty są tańsze, ale też koszty eksploatacji, użytkowania implantów są droższe, wyższe. Dlaczego? Dlatego, że to tej starszej generacji aparatów wchodzi trzy baterie. [...] Miesięcznie za baterie do implantu 150 zł minimum. [D, Lublin, 07.07.2016]

Finansowanie aparatów słuchowych i implantów z innych źródeł, a w efekcie różna wysokość dofinansowania (na korzyść implantów) ma nieoczekiwane skutki:

- Niskie refundacje do aparatów słuchowych (zwłaszcza dla osób po 26. roku życia) i jednocześnie refundowanie implantów w 100% niekiedy skłania rodziców do wyboru implantów zamiast aparatów.
- dzieli też środowisko. Osoby noszące aparat z pewną zazdrością patrzą na wysokość refundacji do implantów.

Pan mówi, że osoby niesłyszące mają niskie świadczenia, dochody. Za co mają te baterie wykupywać, tak? Pani mówi, że implanty są całkowicie bezpłatne, tak. Refundowane w 100%. Implanty są finansowane przez Ministerstwo Zdrowia, a aparaty przez NFZ. NFZ daje małe dofinansowanie, a Ministerstwo daje w 100% na implanty.[D, Lublin, 07.07.2016]

7. Skomplikowana procedura starania się o refundacje (zwłaszcza, że można starać się o refundacje z różnych źródeł: z NFZ oraz z PFRON) zarówno na sprzęt, jak na rehabilitację.

Aparaty słuchowe - bezpłatne. Wiele osób z nas dobrze wie, że żeby załatwić sobie aparat to jest dużo latania, dużo papierologii, załatwiania - jeden lekarz, drugi lekarz. Więcej jest problemów, nerwów, stresów i wymagań. Wszystkie zaświadczenia i papierki to nie powinno... [D, Lublin, 07.07.2016]

Sprawa PFRON-u, Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, raz dostałem dofinansowanie, potem kilkanaście razy mi odmówiono, słyszący zadzwonił i mu się udaje za każdym razem. Wniosek jest stworzony tak, że nie rozumiem, co tam napisać i dlatego muszę korzystać z pomocy tłumacza, żeby taki wniosek złożyć, ale i tak odpadam, nie przyjmują mojego wniosku, a słyszącym się udaje. Większości z nas głuchych nawet nie dostaje co 3 lata dofinansowania na turnus rehabilitacyjny, cały czas spotykamy się tylko z odmowami. [D, Poznań, 13.06.2016]

W przypadku otrzymania refundacji, pacjent z niepełnosprawnością słuchu ma ograniczony wybór ośrodków rehabilitacyjnych.

Turnusy rehabilitacyjne to jeszcze sprawa następna, MOPR i PFRON dofinansowuje, jeśli się zawnioskuje, ale jeśli już przyznaje dofinansowanie i chce wybrać sobie ośrodek w górach np. to się okazuje, że nie, że tylko sobie może wybrać dany ośrodek z listy, nie może sobie wybrać jakiegoś, dofinansowany do niego, który mu odpowiada, jest to taka bariera, no bo PFRON ma swoje przepisy, że tylko tym ośrodkom dofinansowuje, i czuje się zmuszany do bycia w ośrodkach narzucanych. Nie jest zrównany z osobami słyszącymi, to jest bariera. Jeśli chodzi o zmianę, trzeba dodać ustawę w ministerstwie żeby PFRON nie narzucał ośrodków [D, Poznań, 13.06.2016]

8. Wysokie koszty pomocniczego sprzętu rehabilitacyjnego: budzików, alarmów, dzwonków sygnalizujących światłem, videotelefonów, elektrycznych niań etc. Niekiedy również brak wiedzy o ofercie takich sprzętów.

3.2 Rekomendacje środowiska

Jako że najczęściej zgłaszanym problemem był brak refundacji lub ich niewystarczająca wysokość, **większość rekomendacji koncentruje się wokół zwiększenia dopłat**. Pojawiają się jednak również działania związane ze wsparciem pozafinansowym.

1. Zwiększenie refundacji sprzętu rehabilitacyjnego podstawowego i pomocniczego (urealnienie dofinansowania do oferty, umożliwienie zakupu sprzętu dobrej klasy bez własnej dopłaty).

Chciałabym też zwrócić uwagę na to, że sprzęty, nie tylko aparaty słuchowe i implanty, powinny być finansowane przez Narodowy Fundusz Zdrowia, ale także dodatkowe pomoce typu System FM, pętla indukcyjna, do telefonu komórkowego jakieś aplikacje, bo są takie aplikacje fajne, że.. ćwiczenia logopedyczne, ćwiczenia słuchowe i tak moim zdaniem nie tylko trzeba myśleć o użytkowanych na co dzień, ale też o dodatkach. [D, Lublin, 8.07.2016]

- zniesienie kryterium wieku w przypadku refundacji,

To, co dzisiaj koleżanka powiedziała, dlaczego jak ona skończy 26 lat ma dostać niższe dofinansowanie niż ja. Czym się różnimy? Tak naprawdę niczym. I bez względu na wiek powinniśmy, tak jak w Anglii, 100% refundowane aparaty słuchowe, tak jak no implant jest.
[D, Lublin, 8.07.2016]

- Zniesienie różnicy w dofinansowaniu między aparatem słuchowym a implantem,
- Refundacja stałych, koniecznych wydatków takich jak baterie do aparatów słuchowych i implantów.

Pojawiała się również rekomendacja przeciwna:

- zniesienie dofinansowania, co w efekcie – zgodnie z domniemaniem reprezentantów środowiska – przyniosłoby obniżenie ceny sprzętu.

2. Uproszczenie procedur składania wniosków o dofinansowanie.
3. Nałożenie na lekarzy obowiązku wiedzy i informowania pacjentów o możliwościach rehabilitacji i otrzymania wsparcia (zakresu tego wsparcia, ale też danych teleadresowych).
4. Refundacja zabiegów rehabilitacyjnych: logopedy, surdologopedy.
5. Refundacja/możliwość skorzystania z bezpłatnego transportu do ośrodków medycznych.
6. Zwiększone wsparcie tłumaczy.

Jeżeli chodzi o rehabilitację – w tym czasie powinien być też tłumacz, na przykład ktoś ma jakieś choroby kręgosłupa, choroby ciała, jeżeli lekarz tłumaczy: musisz ćwiczyć w taki sposób, chodzić na masaż, jakieś różne zabiegi to potrzebny jest tłumacz po to żebym ja mogła skorzystać z tej wiedzy, którą on mi udziela. Jak można to rozwiązać? W każdej przychodni, szpitalach powinien być wideo tłumacz on-line. To można automatycznie w danej chwili, bez oczekiwania skorzystać i od razu dostać informację i oczywiście

tłumacze języka migowego osobiście, tak jak lekarz i pielęgniarka myślę, że powinni też odbyć kurs, po to żeby było też trochę łatwiej komunikować się, bo na przykład takie proste komunikaty – jutro będzie lekarz, przyjść jutro na kartce napiszę i będę mogła się dogadać. A kto za to odpowiada? Ministerstwo Zdrowia [D, Olsztyn, 06.07.2016]

7. Kształcenie kadr: edukacja lekarzy z nowoczesnych metod i trendów w diagnostyce i rehabilitacji słuchu.
8. Umożliwianie osobom z niepełnosprawnością słuchu wyjazdu do dowolnego ośrodka sanatoryjnego w ramach refundacji, zamiast ograniczania katalogu do wybranych placówek.
9. Edukowanie osób z niepełnosprawnością słuchu z zakresu nowoczesnego sprzętu rehabilitacyjnego, nowych aplikacji, nowych rozwiązań ułatwiających im samodzielne funkcjonowanie.

Kształtowanie świadomości osób głuchych w nowinkach technologicznych, ułatwiających funkcjonowanie. Tzn. kolega się wypowiedział, że w dzisiejszych czasach, szybko rozwijającej się technologii są co chwile jest coś nowego, coś co ułatwia nam funkcjonowanie. [D, Lublin, 07.07.2016]

3.3 Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „zdrowie i rehabilitacja” na podstawie raportu Millward Brown

Wnioski i rekomendacje dotyczące rehabilitacji i ochrony zdrowia

1) Dostęp do specjalistów jest ograniczony zarówno w procesie rehabilitacji, jak również w procesie leczenia, względem potrzeb wynikających z sytuacji zdrowotnej pacjentów. Dlatego rekomenduje się zmiany w zakresie struktury sieci placówek leczniczych i ośrodków rehabilitacyjnych, z uwzględnieniem konieczności przeprowadzenia pogłębionej analizy dostępności specjalistów w poszczególnych regionach,

- 2) W nawiązaniu do pkt. 1 rekomenduje się wprowadzenie częściowej odpłatności za wizyty i konsultacje lekarskie celem zmniejszenia stanu przeciążenia systemu ochrony zdrowia nadmierną liczbą wizyt pacjentów w gabinetach lekarskich,
- 3) Podjęcie działań zabezpieczających ciągłość procesu rehabilitacji leczniczej w przypadkach dotyczących osób niepełnosprawnych - wprowadzenie preferencyjnych zasad rejestrowania i prowadzenia procesu rehabilitacji dla pacjentów będących osobami niepełnosprawnymi o zdiagnozowanym znacznym obniżeniu stanu zdrowia,
- 4) Przeprowadzenie rozpoznania możliwości wprowadzenia monitoringu obciążenia systemu i działanie na rzecz stałej płynności procesu rehabilitacji w poszczególnych regionach i mniejszych lokalizacjach,
- 5) Zalecenie weryfikacji dostępności poszczególnych placówek leczniczych i ośrodków rehabilitacyjnych, w szczególności w zakresie likwidacji podstawowych barier architektonicznych takich, jak wąskie bramki, utrudniony dostęp do budynków i wind,
- 6) Podejmowanie działań w obszarze dostosowania infrastruktury placówek leczniczych i ośrodków rehabilitacyjnych, dla których negatywnie zweryfikowana zostanie dostępność infrastruktury,
- 7) Szkolenia personelu medycznego w zakresie podstawowej wiedzy o funkcjonowaniu i predyspozycjach osób niepełnosprawnych, a także w zakresie komunikowania się z osobami niepełnosprawnymi. Realizacja szkoleń pozwoli na zniwelowanie przypadków stosowania praktyk dyskryminacyjnych, a także pozwoli na podniesienie kompetencji personelu medycznego w zakresie obsługi osób z różnorodnymi przyczynami niepełnosprawności,
- 8) Rozpoznanie rozwiązań w zakresie nadzoru nad wydawaniem dokumentów w orzecznictwie o niepełnosprawności i wprowadzenie wybranych rozwiązań służących nadzorowi nad dokumentowaniem orzeczeń o stopniach i rodzajach niepełnosprawności,
- 9) Przygotowanie i przeprowadzenie kontroli procesów wydawania decyzji przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne,

10) Przeprowadzenie konsultacji z udziałem podmiotów sektora pozarządowego i jednostek samorządu terytorialnego oraz wyspecjalizowanych instytucji centralnych dotyczących potencjalnych zmian funkcjonowania Warsztatów Terapii Zajęciowej,

11) Działania podmiotów samorządowych na rzecz włączania planów zakupu wyposażenia specjalistycznego oraz innych elementów wsparcia informacyjnego i służącego komunikowaniu się z osobami niesłyszącymi i osobami z dysfunkcjami wzroku (celem niwelowania ograniczeń w zakresie usystematyzowanego przekazywania informacji osobom niesłyszącym i osobom z dysfunkcjami wzroku - dotyczących procesu leczenia lub rehabilitacji),

12) Przeprowadzenie kalkulacji potencjalnych kosztów wprowadzenia zmian prawnych, które pozwolą na stworzenie warunków dla realizacji skutecznej intensywniej rehabilitacji powypadkowej,

13) Po dokonaniu pozytywnej kalkulacji kosztów i zysków systemowych - przygotowanie i wprowadzenie zmian prawnych, które pozwolą na stworzenie warunków dla realizacji skutecznej intensywniej rehabilitacji powypadkowej,

14) Procesem rehabilitacji osoby niepełnosprawne powinny być obejmowane natychmiast po zdiagnozowaniu przyczyny niepełnosprawności. Szczególnie osoby niepełnosprawne powinny być obejmowane rehabilitacją, której wymiar winien przedstawiać perspektywę skuteczności podejmowanych działań. Zatem szczególnie wobec osób niepełnosprawnych stosowana powinna być rehabilitacja:

- rozpoczęta odpowiednio wcześnie i realizowana w trybie ciągłym,
- realizowana kompleksowo i w oparciu o prowadzenie przez kompetentnych specjalistów,
- uwzględniająca specyficzne uwarunkowania dostępności (np. realizacja zabiegów rehabilitacyjnych w miejscach dostępnych przestrzennie dla osób niepełnosprawnych ruchowo),
- w procesie rehabilitacji konieczne jest zapewnienie dostępu do sprzętu ortopedycznego.

3.4 Podsumowanie

W perspektywie środowiska podstawowym problemem są **zbyt małe refundacje zabiegów i sprzętu rehabilitacyjnego, ale również zbyt mała liczba placówek świadczących usługi rehabilitacyjne, zbyt mała liczba specjalistów**. Problemem jest – tak jak w przypadku opieki medycznej – **utrudniona komunikacja z osobami zaangażowanymi w proces rehabilitacji**. Brakuje też popularyzowania wśród osób z niepełnosprawnością słuchu nowych rozwiązań umożliwiających im samodzielne funkcjonowanie.

W kontekście zapisów KPON, zaniedbywane lub źle realizowane są więc takie zobowiązania jak:

- organizacja, wzmacnianie i rozwijanie usług i programów w zakresie wszechstronnej rehabilitacji, w szczególności w obszarze zdrowia, zatrudnienia, edukacji i usług socjalnych, w taki sposób, aby usługi i programy: były dostępne od możliwie najwcześniejszego etapu i były oparte na multidyscyplinarnej ocenie indywidualnych potrzeb i potencjału, wspierały udział i integrację w społeczeństwie oraz włączenie we wszystkie aspekty życia społeczeństwa, były dobrowolne i dostępne dla osób niepełnosprawnych możliwie blisko społeczności, w których żyją, w tym na obszarach wiejskich,
- popieranie rozwoju szkolenia wstępnego i ustawicznego specjalistów i personelu pracujących w usługach rehabilitacji,
- promowanie dostępności, znajomości i korzystania w procesie rehabilitacji z urządzeń i technologii wspomagających, zaprojektowanych dla osób niepełnosprawnych.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
--	---------------------------

Ograniczenia „systemowe” ▪ Mała liczba placówek rehabilitacyjnych, ▪ brak placówek w małych miejscowościach, ▪ długi okres oczekiwania na wizytę/zabieg.	▪ Zwiększenie liczby placówek oferujących zabiegi rehabilitacyjne w ramach bezpłatnej opieki zdrowotnej, ▪ refundacja/możliwość skorzystania z bezpłatnego transportu do ośrodków medycznych.
Brak specjalistów, będących na bieżąco w dziedzinie terapii i rehabilitacji wad słuchu	Edukacja lekarzy, specjalizacja lekarzy.
Bariery komunikacyjne	▪ Wprowadzenie możliwości rejestracji do lekarza/na zabieg on-line, e mail lub przez sms, ▪ doposażenie placówek medycznych w pętle indukcyjne, ▪ likwidowanie szklanych ścianek dzielących personel rejestracji/recepcji od klienta/pacjenta, ▪ szkolenia personelu medycznego na temat osób z niepełnosprawnością słuchu: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi, ▪ zwiększenie dostępności do tłumaczy, ▪ zwiększenie liczby tłumaczy, ▪ zawód tłumacza płatny z urzędu, ▪ udostępnianie tłumacza migowego on-line.

Bariera finansowa ▪ Wysokie koszty sprzętu rehabilitacyjnego, ▪ zbyt małe refundacje, ▪ refundacje uzależnione od wieku, dochodów, innych kryteriów jak np. posiadanie implantu, ▪ wiedza o możliwych dotacjach, umiejętność starania się o refundacje nie jest powszechna.	▪ Upowszechnienie wiedzy o prawach do refundacji sprzętu rehabilitacyjnego, zabiegów rehabilitacyjnych, ▪ uproszczenie procedur składania wniosków o dofinansowanie lub wsparcie w staraniu się o dofinansowanie, ▪ nałożenie na lekarzy obowiązku wiedzy i informowania pacjentów o możliwościach rehabilitacji i możliwościach otrzymania dofinansowania (także przekazywania danych teleadresowych ośrodków rehabilitacyjnych), ▪ wyższe dofinansowanie do sprzętu rehabilitacyjnego, pozwalające zrefundować sprzęt wysokiej klasy lub zniesienie dofinansowania, [co mogłoby przynieść obniżenie ceny sprzętu], ▪ wsparcie aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnością słuchu.
--	--

4 Art. 24 Konwencji – Edukacja

4.1 Art. 24 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

Środowisko popiera edukację włączającą. Należy jednak odnotować, że pojawiły się też głosy przeciwne (przede wszystkim w środowisku osób głuchych) wynikające z poczucia, że tylko szkoły specjalne gwarantują odpowiednie warunki nauki dzieci głuchych. **Część środowiska osób głuchych jest więc przeciwna trendowi całkowitej rezygnacji ze szkół specjalnych dla dzieci głuchych.**

W przyszłości Unia Europejska planuje zamknąć szkoły specjalne dla uczniów niesłyszących, plan jest taki, aby uczniowie niesłyszący byli, mieli możliwość uczenia się w szkołach głównego nurtu. My się nie zgadzamy do końca z tym poglądem w naszym Europejskim Forum Niepełnosprawności, chcielibyśmy, żeby te szkoły dla uczniów niesłyszących pozostały w takiej formie, w jakiej są obecnie, mamy przecież język migowy, mamy naszą własną kulturę i własną tożsamość, mówię oczywiście i społeczności osób niesłyszących, wszystko to mamy i to jest coś co tworzy nam perspektywę na przyszłość. [D, Poznań, 13.06.2016]

Stanowisko takie, dosyć silnie zorientowane na podtrzymanie własnej tożsamości i odrębności, można uznać za pochodną oceny sytuacji w szkolnictwie ogólnodostępnym i integracyjnym.

Ocena dostępu i jakości edukacji oraz rodzaj i siła czynników dyskryminujących w dużej mierze zależy oczywiście od stopnia niedosłyszenia oraz tego, czy uczeń z niepełnosprawnością jest osobą tylko migającą, czy dobrze znającą język polski: słyszącą ze wspomaganiem, czytającą dobrze z ust lub czytającą tekst.

Wspólnymi problemami dla całego środowiska osób z niepełnosprawnością słuchu są:

1. Nieprzygotowanie dyrekcji, brak doświadczenia personelu w pracy z dziećmi z niepełnosprawnością słuchu (dotyczy szkół masowych i integracyjnych):
 - brak wiedzy nauczycieli i wychowawców, czym jest dysfunkcja słuchu i jakie są specyficzne potrzeby osób z niedosłuchem.
2. Brak nauczycieli wspomagających czy asystentów, w tym osób wspierających uczenie się, ułatwiających robienie notatek etc.
3. Brak nauczania języków obcych dla osób słabosłyszących.
4. Brak troski szkół o właściwe relacje między uczniami słabosłyszącymi/niesłyszącymi a uczniami słyszącymi.
5. Brak walki ze stereotypowym myśleniem o osobach z wadą słuchu, tj. utożsamianie opóźnionej reakcji na dźwięk, czy wadliwego artykułowania z niepełnosprawnością intelektualną. Krzywdzące stereotypy stosowane również przez nauczycieli lub dyrekcje szkół.

Brak wiary w osoby niesłyszące – od razu myślą, że jak osoba niesłysząca, to niezdolna. W szkołach podstawowych, liceum... [D, Warszawa, 20.09.2016]

6. Brak przygotowania sal: niedoświetlenie, brak pętli indukcyjnych/
7. Brak lub zbyt mała liczba zajęć rehabilitacyjnych i rewalidacyjnych, w tym z logopedą, surdologopedą.

Tylko pro forma dziecko otrzymuje te zajęcia, możliwością, których dysponuje szkoła, a nie te, których potrzebuje. [D, Poznań, 29.09.2016]

8. Szczególnie trudna sytuacja na wsi i w małych miastach:
 - mała liczba szkół specjalnych, integracyjnych lub masowych (które zgodzą się przyjąć ucznia z dużym ubytkiem słuchu),
 - mała liczba ośrodków rehabilitacji i rewalidacji (np. logopedów).

Mało jest przedszkoli integracyjnych. Dużo lepsza sytuacja jest w dużych miastach, jeżeli chodzi o przedszkola integracyjne, szkoły integracyjne, nawet zawodowe szkoły integracyjne [D, Poznań, 29.09.2016]

Dodatkowo **bardzo ważną kwestią dla osób głuchych migających jest powszechne uznanie języka migowego (PJM) jako unikatowego tj. odrębnego od języka polskiego i równoprawnego względem niego.** Dla tej części środowiska podstawowymi czynnikami dyskryminacyjnymi są:

1. Niska znajomość języka migowego (PJM) wśród kadry nauczającej.
2. Brak świadomości, że język migowy jest językiem odrębnym od języka polskiego.
3. Brak zagwarantowania uczniom/studentom tłumacza.
4. Brak materiałów w języku migowym lub pisanych alfabetem języka polskiego, ale uwzględniających sposób percepcji świata właściwy osobom głuchym i komunikującym się w PJM.
5. Integracja pozorna, bariera kulturowa, brak wzajemnej wymiany wiedzy w tym międzykulturowej między osobami głuchymi a słyszącymi.

Brak świadomości o edukacji w PJM. Nauczanie w języku polskim, to tak jakby uczyć słyszącego po chińsku lub węgiersku. Dlatego nie mówmy o edukacji głuchych w języku migowym. Bo jeżeli mówię w gramatyce języka polskiego, to nie jest dostępna dla głuchych, którzy jeszcze się nie uczyli języka migowego. Polskiego. To nie jest edukacja. Uczymy nieznane przez nieznane. [D, Warszawa, 20.09.2016]

Osoby niesłyszące, to są osoby, które mają niepełnosprawność, a jednocześnie są też grupą kulturowo i językowo odrębną i często właśnie lekceważy się ten fakt, że są to osoby, które tworzą swoją własną kulturowo – językową społeczność i to nie umożliwia tym osobom pełnego uczestnictwa w systemie oświaty, edukacji, nie mogą się w pełni cieszyć prawami człowieka. Trzeba na to zwrócić uwagę, szczególnie, kiedy uwzględniamy kryteria, według których kształtujemy oświatę opartą na włączeniu, kiedy rozważamy różne opcje edukacyjne, kiedy opracowujemy programy nauczania, materiały edukacyjne, ale również i w kontekście ustawodawstwa należy o tym pamiętać. [D, Poznań, 13.06.2016]

Jeśli chodzi o dwujęzyczność to jest bardzo słaby poziom (...) nie uczą polskiego języka migowego, nie migają polskim językiem migowym tylko migają systemem językowo-migowym. A nauczyciele, jeśli nie potrafią migać to powinien być tłumacz przy nauczycielu, żeby dokładnie wyszkolić dzieci niesłyszące. [Poznań, D, 13.06.2016]

Trzeba na to zwrócić uwagę, szczególnie, kiedy uwzględniamy kryteria, według których kształtujemy oświatę opartą na włączeniu, kiedy rozważamy różne opcje edukacyjne, kiedy opracowujemy programy nauczania, materiały edukacyjne, ale również i w kontekście ustawodawstwa należy o tym pamiętać. Czyli zasada poszanowania, praw językowych i kulturowych uczniów, studentów jest bardzo istotna i tutaj nie mówimy tylko i wyłącznie o osobach niesłyszących, tą zasadą kierujemy się w odniesieniu do wszystkich uczniów, wszystkich studentów, także i tych, którzy mają inną niepełnosprawność, albo takich, którzy należą do jakiejś mniejszości etnicznej, którzy są właśnie częścią jakichś grup odrębnych kulturowo i językowo, o tym jest mowa w artykule 30 punkcie 4, a więc należy traktować ich według tych samych zasad, co inni, co innych, aby ich prawa były w tym samym stopniu respektowane, co innych grup należących do tych odrębnych mniejszości językowo – kulturowych. [D, Olsztyn 06.07.2016]

Wiadomo w większych miastach powstają szkoły, przedszkole integracyjne dla tych osób niepełnosprawnych, ale najgorsze jest w tych małych miastach, bo tam dzieci umieszczają właśnie do szkoły, przedszkola normalnych dzieci i wychowawczynie, te opiekunki to zajmują: a te głuche dziecko, to tylko się bawić. Najgorsze jest to, że nie kierowali to dziecko do przedszkola integracyjnego, żeby dziecko nauczyło się współpracować ze wszystkimi, dziećmi normalnymi. To jest to. Najważniejsze. [D, Warszawa, 20.09.2016]

Szkolnictwo wyższe i kształcenie ustawiczne, w tym kursy zawodowe są zdaniem środowiska trudno dostępne dla osób z niepełnosprawnością słuchu.

Barierami są:

- Brak kursów języków obcych dla osób głuchych lub słabosłyszących,
- utrudniony dostęp do tłumaczy na studiach wyższych.

Też sprawa studiów, bo niektórzy niesłyszący chcieliby pójść na studia, czasem się zdarza, że jest dofinansowanie, że jest tłumacz dla osoby niesłyszącej, która jest na studiach, ale bardzo rzadko się to zdarza przychodzą właśnie do niego i proszą o pomoc, bo kto ma to finansować tego tłumacza mają sobie prywatnie finansować, studia też nie są zobligowane do tego, mogą sobie poprosić jakiegoś, kogoś zaprzyjaźnionego żeby tłumaczyć, ale to jest wtedy ryzyko, że nie wszystko zrozumieją, 90 % z tych studiów, a to nie o to chodzi. Potem się okazuje, że mimo że się dostał na studia to nie rozumie programu i się wycofuje. [Poznań, 13.06.2016]

Przyczynami wszystkich wyżej wymienionych problemów są:

- niedofinansowanie szkół i/lub wydatkowanie subwencji na uczniów z niepełnosprawnością na inne cele,

W Jeleniej Górze w ogóle są przyznawane pieniądze na dziecko niepełnosprawne. Ale te pieniądze szkoły wykorzystują na coś innego. Mam takie głosy, że na przykład zakup węgla jest finansowany z takich pieniędzy. Zakup węgla do szkoły. Dostajemy takie informacje. Po prostu, rodzice się skarżą. [D, Poznań, 29.09.2016]

- niska świadomość społeczna na temat praw, potrzeb osób z wadą słuchu, a także odrębności językowej i kulturowej osób głuchych, migających,
- nieprzygotowanie jeszcze wystarczającej ilości kadr do zagwarantowania właściwego wsparcia uczniów z niepełnosprawnością słuchu.

Pojawiły się również pojedyncze głosy, że znaczenie ma też **postawa samych osób z niepełnosprawnością słuchu:**

- Niska motywacja do poszerzania wiedzy, zwłaszcza w obliczu bariery językowej,
- ograniczenia finansowe (brak dotacji do studiów podyplomowych, brak możliwości ekonomicznych samodzielnego sfinansowania studiów podyplomowych, kursów, szkoleń).

4.2 Rekomendacje środowiska

Rekomendacje środowiska kierują się głównie w stronę **upowszechnienia edukacji włączającej z zachowaniem warunków sprzyjających docelowemu wprowadzeniu edukacji dwujęzycznej**.

1. Podnoszenie świadomości władz uczelni i instytucji oświatowych w zakresie praw i szczególnych potrzeb osób z niepełnosprawnością. Zapewnianie wiedzy, jak przygotować placówkę, jakie działania podjąć, gdy zgłasza się uczeń z niepełnosprawnością.
2. Przygotowanie kadry nauczycielskiej, specjalizowanie nauczycieli do pracy z uczniami z niepełnosprawnością słuchu (np. potrzeby dobrego oświetlenia nauczyciela, wolniejszego mówienia, twarzą w stronę osoby z niepełnosprawnością itp.).
3. Wykształcenie kadry nauczycielskiej znającej język migowy (PJM). Upowszechnianie języka migowego. Upowszechnianie i zwiększenie dostępu do kursów języka migowego.

Mamy takie kraje, w których funkcjonuje więcej niż jeden język, dlatego tam uwzględnia się potrzebę takiej wielojęzycznej edukacji. Na czym nam zależy? Otóż, chcielibyśmy, aby studenci mogli na tych samych prawach uczestniczyć w edukacji, w systemie oświaty, chcielibyśmy, zatem żeby nauczyciele posiadli umiejętność korzystania z języka migowego i wykorzystywali go podczas nauczania w szkołach, zatem dobrze by było również umożliwić niektórym dorosłym naukę takiego języka migowego i wyuczeniu się zawodu nauczyciela, tak żeby mogli potem uczyć osoby niesłyszące, to mogą być osoby, które później będą naszym przykładem, będziemy mogli pójść w ich ślady. [D, Olsztyn 06.07.2016]

Szkolenia z zakresu języka migowego, szkolenie zwłaszcza nauczycieli, dostosowanie również ustawodawstwa tak żeby respektowały one prawa osób niesłyszących, tak żeby mogły te osoby korzystać z procesu edukacji w swoim języku. [D, Olsztyn 06.07.2016]

4. Zagwarantowanie każdemu potrzebującemu tego uczniowi asystenta/nauczyciela wspomagającego. A zatem wykształcenie odpowiedniej liczby asystentów/nauczycieli wspomagających i zagwarantowanie środków na ich pracę.

Ponieważ głusi, nie są w stanie robić swoich notatek. No bo, cały czas muszą patrzeć na tłumacza języka migowego. Więc w związku z tym, w Anglii, głusi studenci, mają tłumacza języka migowego przyznanego. I jednocześnie, ktoś, albo odręcznie robi dla nich notatki. I to nie jest byle kto. Tylko to są osoby specjalnie wykwalifikowane. Specjalnie do tych... do tej pracy przystosowane. Oni mają takie same, równe prawa, jak tłumacze języka migowego. I te osoby, robią notatki. Ewentualnie, elektronicznie też. [D, Warszawa 20.09.2016]

5. Profesjonalizacja zawodu tłumacza.

Wypowiedź eksperta zagranicznego: Polska musi zrobić coś w kierunku profesjonalizacji zawodu tłumaczy języka migowego. Holandia ma, Belgia ma program specjalny do nauki i szkolenia tłumaczy. Holandia ma tłumaczy języka migowego – takich dyplomowanych – około siedmiuset. Ta sytuacja ciężkiej pracy i ciągłej walki z rządem, żeby założyć kierunek, bądź jakieś inne kursy, które będą kształciły profesjonalnych tłumaczy języka migowego. Muszą posiadać oni dyplom. [D, Warszawa, 20.09.2016]

Wypowiedź eksperta zagranicznego: W Polsce trzeba rozmawiać na temat szkoły, odnośnie edukacji osób niesłyszących. Tak, żeby głusi mieli dostęp i możliwość korzystania z tłumaczy. W Holandii mamy czteroletnią szkołę doskonalącą tłumaczy języka migowego.

Najpierw pracują systemem dwuletnim i dopiero potem przechodzą na czteroletni system edukacji. [D, Warszawa, 20.09.2016]

6. Doposażenie szkół w pętle indukcyjne.
7. Zapewnianie osobom niesłyszącym/niedosłyszącym materiałów w formie pisanej/elektronicznej (przydatne głównie dla osób dobrze znających język polski).
8. Zwiększenie możliwości dodatkowej pracy indywidualnej z uczniem lub w małych grupach.
9. Prowadzenie monitoringu relacji uczniów z niepełnosprawnością z uczniami bez niepełnosprawności.
10. Praca z uczniami bez niepełnosprawności, uświadamianie ich na temat niepełnosprawności, uwrażliwianie na szczególne potrzeby osób z niepełnosprawnością słuchu, walka ze stereotypowym postrzeganiem osób z niepełnosprawnością sensoryczną jako niepełnosprawnych intelektualnie.

Wprowadzenie w szkołach masowych lekcji wychowawczych prezentujących różne niepełnosprawności razem z zaproszeniem osoby niepełnosprawnej na taką lekcję by dzieci miały kontakt [D, Wrocław, 21.09.2016]

11. Diagnoza i kompleksowa opieka nad dzieckiem psychologa i pedagoga od najmłodszych lat życia.
12. Objęcie opieką i doradztwem także rodziców dziecka z ubytkiem słuchu. Edukowanie jak pracować z dzieckiem, jakie są dostępne formy wsparcia rehabilitacji, rewalidacji, dofinansowania, jakie są dostępne formy edukacji oraz uświadamianie możliwości dziecka i wartości, jaką ma dla niego samodzielność (w tym: przestrzeganie rodziców przed zbytnią nadopiekuńczością wobec własnych dzieci).

Najpierw trzeba zbadać dziecko przez specjalistów: psychologów, pedagogów, lekarzy specjalistów i dla niego jakoś wybrać indywidualną ścieżkę rozwoju. Czego dziecko potrzebuje? Czy ma, na przykład, uczyć się języka migowego? Czy może chodzić do specjalistycznego przedszkola, gdzie będą zapewnione dla niego inne warunki. Rodzice mogą podjąć decyzję, gdzie może się

kształcić dziecko. Ale muszą mieć informacje. Muszą mieć informacje o zdrowiu dziecka, o jego stanie psychicznym, o możliwościach jego edukacji, w jakiej szkole. [D, Poznań, 29.09.2016]

13. Uczenie nauczycieli języków obcych metod pracy z uczniami niesłyszącymi.

Być może, że nie wszyscy wiecie o tym, ale Katolicki Uniwersytet Lubelski, prowadzi od prawie dziesięciu lat zajęcia z nauką języka angielskiego. Wprowadzili metody. Współpracują z pedagogami – z nauczycielami języka obcego, jako angielskiego – z innymi placówkami w Europejskiej Unii i naprawdę mają bardzo dobre metody wypracowane. Nie ma mowy, że słabo słyszący i głusi nie mogą uczyć się języka obcego. To jest nieprawda. Ja jestem też przykładem tego. I większość słabo słyszających i głuchych w Europejskiej Unii, jest tego przykładem. Unia Europejska Głuchych – wszyscy znają język angielski tam, oprócz języka migowego. I takie placówki, które wiem na pewno, bo z nimi współpracuję też, to jest właśnie Uniwersytet Adama Mickiewicza tutaj, w Poznaniu. A drugi, właśnie KUL w Lublinie. [D, Poznań, 29.09.2016]

14. Ważnym postulatem osób głuchych jest uznanie ich praw mniejszości językowej i tworzenie edukacji dwujęzycznej – wykorzystującej język migowy (PJM) także na głębszym poziomie niż tylko zagwarantowanie tłumaczenia tekstu mówionego czy pisanego w języku polskim na język migowy.

Chodzi również o dostosowanie materiałów dydaktycznych uwzględniających sposób percepcji i sposób mówienia o świecie w języku migowym. Istotne jest też troska o uczenie osób niesłyszących języka polskiego, tak by umożliwić im dostęp do wszelkiej informacji pisanej

Kiedy mówimy zatem o dostępności językowej i kulturowej to musimy uwzględnić dostępną komunikację, proces nauczania, proces uczenia się z tym akcentem, punktem ciężkości na odrębność językową i kulturową, poza tym program nauczania musi też uwzględniać kompetencje jakimi posługują się osoby należące do społeczności niesłyszących do tej kultury, czyli język migowy bo

tu chodzi właśnie o podkreślenie takiej tej szczególnej tożsamości językowej i również promowanie tej kultury, to o czym mowa w artykule 24. Ponadto środowisko nauczania musi być dostępne wizualnie oraz dotykowo, a materiały edukacyjne muszą uwzględniać te różnice językowe i różnice kulturowe. Co chcemy przez to powiedzieć? Otóż chodzi o to, że dobrze by było mieć materiały właśnie z towarzyszącym tekstem, napisami, podpisami, które są dostosowane do potrzeb osób niesłyszących. Kiedy mówimy o tej metodzie dwujęzycznej to ten krajowy język migowy jest naszym medium, środkiem przekazu i powinien być traktowany jako język pierwszy, ale w wielu krajach jest tak, że mamy ten język oficjalny i potem język migowy. To ułatwia proces nauczania, to również zwiększa dostęp do materiałów do nauki. W praktyce każde państwo, strona konwencji, każde z państw ratyfikowało konwencje w 2012 roku tak jak Polska, musi zapewnić takie systematyczne, takie systematyczne nauczanie, stworzenie odpowiednich programów nauczania dla osób niesłyszących z udziałem nauczycieli, którzy najlepiej mają natywną znajomość języka migowego i też dużą świadomość tego, jaka jest kultura osób niesłyszących. Skuteczna interpretacja, skuteczne wdrażanie takiego systemu sposobu nauczania, ale też i udostępniania materiałów do nauki, które uwzględniają te różnice kulturowe, językowe, to są takie działy, które wymagają wsparcia ze strony ustawodawcy. Zatem, ważne jest żeby ta edukacja była też zapewniana przez ustawodawcę, a żeby mogła w praktyce przynosić efekty. Należy zatem odpowiednio zaprojektować to środowisko dla osób niesłyszących, a teraz to środowisko często najeżone jest przeszkodami, mamy bariery które nie pozwalają w pełni uczestniczyć w tym środowisku osobom niesłyszącym, więc trzeba stworzyć środowiska wolne od barier i trzeba wprowadzić racjonalne usprawnienia. [D, Poznań 13.06.2016]

I teraz czy to nie powinno być jednak tak, że państwo powinno dążyć do skutecznej edukacji dwujęzycznej, to znaczy uczenia osób

głuchych dobrego, realnego posługiwania się językiem polskim i polskim językiem migowym i zapewniać tłumaczenia i dostęp tam gdzie są media zmienne w czasie, czyli w telewizji, w kinie, w tego typu miejscach. Natomiast słowo pisane powinno być dla osób głuchych dostępne wtedy, kiedy będą dobrze uczeni w języku polskim. Nie będą mieli problemów ze zrozumieniem tekstu pisanego, bo wydaje mi się, że w żadnym kraju na świecie nie ma takiej możliwości żeby zapewnić tłumaczenie wszystkich tekstów na język migowy. Oczywiście w Polsce elementarz dla szkół podstawowych też jest przetłumaczony na język migowy i też z elementarzem dołączona jest płyta w języku migowym. Jest trochę lektur przetłumaczonych na język migowy. Różne organizacje się tym zajmują – z Krakowa, z Warszawy. To się faktycznie dzieje. [D, Olsztyn 06.07.2016]

Kolejna kwestia – edukacja. Muszę powiedzieć tak, Uniwersytet Warmińsko – Mazurski tutaj po raz pierwszy jakby wziął się do pracy i działa na rzecz osób głuchych i są materiały dydaktyczne przeznaczone na język migowy. Są materiały dydaktyczne w języku migowym na dwóch kierunkach – na matematyce i plastyce. To jest pierwszy krok, jest tego mało. To nie jest trudne tylko trzeba wiedzieć, trzeba wiedzieć, co, kiedy i jak, jak działamy. [D, Olsztyn 06.07.2016]

15. Włączenie ekspertów: osób niedosłyszących i głuchych w projektowanie procesu i sam proces edukacji.

Tworząc program edukacji dla osób głuchych, należy konsultować się z liderami takich grup czy stowarzyszeń osób niesłyszących, z osobami, które reprezentują społeczność osób niesłyszących. To bardzo ważne, by w pełni rozważyć i zwrócić uwagę na ich wszelkie zmartwienia czy problemy. Trzeba inwestować w monitorowanie i ocenianie wdrażania tej Konwencji we współpracę z osobami niesłyszącymi. To wszystko jest potrzebne, tak, aby mieć pewność, że prawa osób niesłyszących w edukacji są respektowane na

poziomie narodowym. Dlatego musimy mieć pewność, że tak jak mówiłem trzeba inwestować i zwracać uwagę na proces monitorowania i konsultowania się z osobami niesłyszącymi. [D, Olsztyn, 6.07.2016]

16. Dostosowanie form egzaminów (regularnych sprawdzianów, egzaminów wstępnych, matur) do potrzeb uczniów z niepełnosprawnością słuchu. Chodzi o zapewnienie asystenta, tłumacza, sprzętu, a także odpowiednio większej ilości czasu. Istotne też, by w trakcie edukacji uczeń był przygotowywany do takich form egzaminów.
17. Uporządkowanie kwestii związanych z subwencją szkół przyjmujących uczniów z niepełnosprawnością. Zagwarantowanie przejrzystości zasad, w tym skrócenie ścieżki przekazywania środków (pominięcie urzędów gminy) oraz zapewnienie transparentności wydatkowania subwencji przez szkoły.

W Polsce istnieje coś takiego jak subwencja edukacyjna. I te subwencje edukacyjne, też są zwiększone na edukację dzieci z niepełnosprawnością. (...) Problem finansowania jest w przepływie pieniędzy. Bowiem te środki, ta subwencja edukacyjna trafia do budżetu gminy. I z tego budżetu gminy dopiero przekazywana jest do szkoły. Problemem jest wielkim to – i pytaniem jednocześnie – dlaczego nie jest przekazywana bezpośrednio do szkoły, w której uczy się dziecko niepełnosprawne? Tylko ten przepływ pieniędzy jest taki bardzo zawity i niejasny. Kolejnym problemem w finansowaniu, to jest to, że kiedy dzieci z danego województwa edukują się w szkole w innym województwie. Więc sytuacja jeszcze bardziej się staje problematyczna. Bo pieniądze trafiają do jednego województwa. Zatem, są przekazywane do kolejnego województwa. I tu, myślę, że te sprawy, też należałoby w jakiś sposób przedyskutować i załatwić kwestie przepływu środków finansowych na kształcenie dzieci. [D, Poznań, 29.09.2016]

18. Większy dostęp do rehabilitacji, zabiegów i sprzętu (edukacja w zakresie oferty, dofinansowanie).

Większe wsparcie na sprzęt rehabilitacyjny. [D, Warszawa, 20.09.2016]

4.3 Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „edukacja” na podstawie raportu Millward Brown

Dostępność pełnej oferty edukacji przedszkolnej i szkolnej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych

- Realizacja prawa do edukacji zależy, zdaniem nauczycieli i specjalistów od tzw. czynnika ludzkiego organizacji pracy i świadomości nauczycieli,
- Nie bez znaczenia są także finanse, jakimi dysponuje szkoła. Część respondentów koncentruje się na zbyt niskich środkach. Są jednak wypowiedzi, z których wynika, że środki te są źle spożytkowane,
- Respondenci zwracają uwagę na brak spójnego systemu wsparcia, co stanowi duży problem od momentu, gdy uczeń ukończy 18. rok życia i nie ma dla niego oferty edukacyjnej, ani pełnego wsparcia. To bariera zarówno w dostępie do edukacji, jak i na drodze do samodzielności i rozwoju na miarę możliwości.

Uwarunkowania procesu edukacji i integracji dzieci i młodzieży niepełnosprawnych w szkołach ogólnodostępnych nieintegracyjnych, integracyjnych i w szkołach z oddziałami integracyjnymi, a także w szkołach specjalnych

- Nauczyciele często patrzą na formę nauczania włączającego przez pryzmat ograniczeń dziecka i niemożności zrealizowania przez nie założeń programowych,
- Część respondentów, także ze szczebla regionalnego, zwraca uwagę na potrzebę stworzenia mechanizmów wspomagających nauczyciela w szkole ogólnodostępnej, ale także samego ucznia i jego rodziny,
- Respondenci, zwłaszcza nauczyciele, zwracają uwagę na to, że obecność dziecka niepełnosprawnego w klasie sprawia, że jego rówieśnicy stają się opiekuńczy, otwarci, czują się niejako współodpowiedzialni za proces

wspierania rówieśników. Takie sytuacje leżą u podstaw dobrze funkcjonującej integracji, która powinna być rozumiana jako forma nauczania i wychowania.

Rodzice, nauczyciele i specjaliści. Dobra współpraca warunkiem efektywnej edukacji i wsparcia uczniów z niepełnosprawnością

- Wielu nauczycieli docenia wagę współpracy z rodzicami niepełnosprawnych uczniów. Jednak, mimo funkcjonującej w tym obszarze dobrej praktyki, sytuacja wciąż wymaga poprawy i zmiany sposobu myślenia o roli rodzica w procesie edukacji i terapii dziecka,
- Skuteczne wsparcie dziecka, zależy od uznania wiedzy rodzica i włączenia go w proces terapeutyczny,
- Rodzice nie w każdej szkole traktowani są jak świadomi partnerzy, uczestniczący w procesie edukacji ich dziecka. Nauczyciele, mimo wielu pozytywnych przykładów, nadal stawiają się w pozycji osoby „uświadamiającej rodzica”,
- Zwiększyła się świadomość rodziców ze środowisk wiejskich, którzy coraz częściej szukają wsparcia dla swoich niepełnosprawnych dzieci.

Przystosowanie szkół i przedszkoli do potrzeb dzieci i młodzieży niepełnosprawnych. Zapewnienie adekwatnego wsparcia. (infrastruktura, personel szkolny, kadra nauczycielska, narzędzia dydaktyczne, proces kształcenia, wsparcie specjalistyczne, pomoc psychologiczno-pedagogiczna i inne formy)

- Zarówno nauczyciele, jak i specjaliści dostrzegają problem w niedostatecznym dostosowaniu polskich szkół, co znacznie utrudnia wspólną edukację uczniów sprawnych i niepełnosprawnych,
- Wiele szkół ma problemy z szeregiem barier architektonicznych: schody, brak wind i podjazdów. Trzeba tu jednak wymienić także bariery, które występują w najbliższym otoczeniu, jak nierówne chodniki, czy śliska kostka brukowa,
- Z większości wypowiedzi respondentów wynika także, że szkoła większą wagę przywiązuje do procesu przekazywania wiedzy, niż do indywidualizacji. W procesie kształcenia często brakuje czasu na wychowanie, co jest swoistym paradoksem. Zwłaszcza w kontekście nauczania integracyjnego i włączającego.

Funkcjonowanie poradni psychologiczno-pedagogicznych

- Respondenci pracujący w poradni (podobnie, jak pracownicy instytucji szczebla centralnego), zwracali także uwagę na problematyczny system wydawania orzeczeń, który wymaga spójności,
- W pracy poradni widać ten sam błąd w myśleniu, jaki popełniają nauczyciele – przekonanie, że rodzic, który wybiera swojemu niepełnosprawnemu dziecku szkołę najbliższą miejscu zamieszkania dokonuje niewłaściwego wyboru, co zdaniem badanych ma negatywne konsekwencje dla dziecka, które mogłoby być w szkole specjalnej,
- Zdarzają się także przykłady pozytywnej pracy poradni, które koncentrują się na dobrej współpracy ze szkołą, rodzicami, trafnej diagnozie i wsparciu. W wypowiedziach respondentów przeważa jednak kwestia sugerowania rodzicom formy kształcenia dla dziecka, braku czasu na współpracę z przedszkolami i szkołami, niekiedy błędnie wydawanych orzeczeń, często braku wiedzy - także w odniesieniu do funkcjonowania nauczania integracyjnego i włączającego.

Współpraca podmiotów realizujących zadania z obszaru edukacji dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością (poziom krajowy, regionalny i lokalny).

Monitoring realizacji prawa osób niepełnosprawnych do edukacji

- Zarówno nauczyciele, jak i specjaliści, zbyt często nie przekazują sobie informacji o dziecku na kolejnych poziomach edukacji,
- Długie, często nawet półroczne oczekiwanie na badanie w poradni powoduje, że rodzice nierzadko na własną rękę szukają możliwości wsparcia. Sytuacja taka nie służy budowaniu właściwej współpracy i nie pozwala specjalistom na dogłębne poznanie możliwości dziecka. Praktyka taka może dodatkowo narażać na wykluczenie te dzieci, których rodzice, z racji trudnych warunków ekonomicznych nie mogą zapewnić im alternatywnych możliwości wsparcia,
- W obszarze monitorowania działań z zakresu realizacji prawa do edukacji, respondenci wymieniają pracę poradni psychologiczno- pedagogicznych i wydawane przez nie orzeczenia. Monitoring ten, jak wynika z wypowiedzi, zaczyna się już na poziomie przedszkola i szkoły. Wszystkie te działania wspiera System Informacji Oświatowej (SIO),

- Respondenci na szczeblu centralnym zwracali uwagę, że pewne utrudnienie dla dobrego monitoringu stanowi Ustawa o ochronie danych osobowych.

Osoby niepełnosprawne na wyższych uczelniach (infrastruktura, kadra, narzędzia dydaktyczne, proces kształcenia, wsparcie specjalistyczne)

- Respondenci zwracają uwagę, że najliczniejszą grupę wśród studentów niepełnosprawnych stanowią osoby niepełnosprawne ruchowo, z niepełnosprawnością wzroku i słuchu,
- W opinii respondentów, problem dostępności edukacji na poziomie studiów wyższych, może dotyczyć osób z chorobami psychicznymi. Jest to często, kwestia środowiskowa czy kulturowa – odbioru społecznego i przyjęcia tych osób, które same, w obawie przed odrzuceniem, często nie ujawniają swoich ograniczeń,
- Duże wsparcie stanowi dla studentów obecność pełnomocnika ds. osób niepełnosprawnych, który często jest w stanie dostrzec konkretne trudności, zorganizować wsparcie dla studenta czy szkolenie dla kadry.

Edukacja dorosłych osób niepełnosprawnych. Bariery kształcenia ustawicznego

- Z analizowanych wypowiedzi wynika jednak, że barierą w dostępie do kształcenia ustawicznego i rynku pracy są m.in. bariery mentalne tkwiące w społeczeństwie, bariery architektoniczne, brak transportu, niedostatecznie przygotowana kadra, bariery mentalne, leżące po stronie osób niepełnosprawnych i ich rodzin/ opiekunów oraz zapisy legislacyjne.

Kompetencje nauczycieli i wychowawców w obszarze edukacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnych. Rozwiązania systemowe na rzecz przygotowania kadry nauczycielskiej

- Na różnych poziomach - zarówno centralnym, regionalnym i lokalnym, nauczyciele, także specjaliści przechodzą szereg szkoleń. Problem polega jednak na tym, że na szkoleniach tych często okazuje się, że środki, przeznaczone na adaptację przestrzeni publicznej dla osób niepełnosprawnych są źle wydatkowane,

- Podnoszenie kwalifikacji nauczycieli powinno, jednak przekładać się na podnoszenie jakości ich pracy z uczniem, znajomość zapisów prawnych. Także po to, by dobrze rozumieć rolę IPET-u czy nauczyciela wspomagającego w klasie i inne rozwiązania, służące integracji i włączaniu. Nie zawsze tak się dzieje.

Przejawy dyskryminacji. Działania na rzecz ograniczenia i likwidowania barier w dostępie do edukacji osób niepełnosprawnych - wnioski i rekomendacje

- 1) Należy zdecydowanie bardziej upowszechniać przykłady dobrze funkcjonujących szkół i powrócić do rozwiązań takich, jak np. projekt Lider Integracji,
- 2) Wiele szkół w Polsce nie jest dostatecznie przygotowanych na przyjęcie dzieci niepełnosprawnych, a w konsekwencji - na prowadzenie efektywnej edukacji włączającej. Do sytuacji tej często przyczyniają się działania samorządów,
- 3) Niedostateczna wiedza z zakresu wsparcia i rozwiązań legislacyjnych (zarówno po stronie wielu nauczycieli, jak i specjalistów) naraża na dyskryminację w obszarze dostępu do edukacji.
- 4) Postawa nauczycieli i nadmierne wspieranie ucznia, mogą narażać na wykluczenie w grupie rówieśniczej.
- 5) Szkoła w Polsce powinna zwracać większą uwagę na proces wychowania i kształtowania umiejętności społecznych. W tym celu niezbędna jest także współpraca z rodziną i środowiskiem lokalnym. Działania te powinny odbywać się w perspektywie autonomii i dorosłości ucznia.
- 6) Trzeba bardziej upowszechniać doświadczenia szkół specjalnych, które powinny, w praktyce stanowić eksperckie zaplecze dla nauczycieli szkół i przedszkoli ogólnodostępnych. Zwłaszcza, że bardzo często mają one praktykę wieloaspektowego wsparcia ucznia i całej jego rodziny. Także na poziomie przysposobienia do zawodu.
- 7) Niezbędne jest zintensyfikowanie działań w celu poprawy przepływu informacji o dziecku i współpracy międzyinstytucjonalnej.
- 8) Niezbędne są działania, zmierzające do zwiększenia praktycznej wiedzy o funkcjonowaniu osób niepełnosprawnych. Nie tylko wśród nauczycieli i specjalistów, ale także wśród urzędników różnego szczebla.

9) Likwidacja barier architektonicznych i działania na rzecz dostępności infrastruktury muszą, bezwzględnie odbywać się na bazie konsultacji z osobami niepełnosprawnymi.

10) Istnieje pilna potrzeba ujednolicenia systemu działań na rzecz osób niepełnosprawnych, z uwzględnieniem zmian w orzecznictwie (koncentracja na możliwościach, nie ograniczeniach).

W ciągu ostatnich 26 lat sytuacja osób niepełnosprawnych uległa znacznej poprawie. Wciąż jednak potrzebna jest debata publiczna nad polityką społeczną, dotyczącą osób niepełnosprawnych oraz zmiana doktryny rozwiązywania problemów niepełnosprawności i zmiany ustawodawcze.

4.4 Podsumowanie

Środowisko jest zorientowane na **rozwój edukacji włączającej, ale przy poszanowaniu praw mniejszości językowej, to jest docelowo na rozwój edukacji dwujęzycznej**. W perspektywie środowiska podstawowymi problemami są: nieprzygotowanie kadry nauczycielskiej do pracy z uczniami z niepełnosprawnością słuchu, brak odpowiedniej liczby asystentów, brak tłumaczy, brak materiałów dydaktycznych, uwzględniających odrębność kulturową i językową uczniów głuchych, migających. Dodatkowym problemem jest niska świadomość i akceptacja osób z niepełnosprawnością słuchu przez ich słyszące otoczenie.

W kontekście zapisów KPN, zaniebywane są więc takie zobowiązania jak:

- prawo do edukacji „bez dyskryminacji i w oparciu o równe szanse”,
- zapewnienie ogólnego systemu edukacji na wszystkich poziomach i uczenia się przez całe życie,
- zapewnienie powzięcia „odpowiednich kroków celem zatrudnienia nauczycieli, w tym nauczycieli z niepełnosprawnością, którzy znają język migowy i/ lub brajla, oraz wyszkolenia specjalistów oraz pracowników zatrudnionych na wszystkich poziomach edukacji”,
- zapewnienie im dostępu do edukacji na poziomie podstawowym i ponadpodstawowym, na równi z innymi, w społecznościach, w których żyją,

- zapewnienie, by edukacja osób, a zwłaszcza dzieci, które są niewidome, niesłyszące, głuchoniewidome, była prowadzona w odpowiednich językach i z wykorzystaniem odpowiednich sposobów komunikacji dostosowanych do takiej osoby oraz w środowisku umożliwiającym najlepszy rozwój naukowy i społeczny,
- rozwijanie osobowości, talentów i kreatywności oraz zdolności umysłowych i fizycznych osób niepełnosprawnych w jak największym możliwym stopniu,
- umożliwienie osobom niepełnosprawnym „nauki życia i umiejętności społecznych celem umożliwienia im pełnego i równego uczestnictwa w edukacji jako członkom społeczności”,
- umożliwienie „nauki języka migowego i promowanie tożsamości językowej społeczności głuchych”.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
Mała liczba szkół specjalnych i integracyjnych na wsiach i w małych miastach	▪ Edukacja dyrekcji instytucji oświatowych i wsparcie w przygotowywaniu placówki ogólnodostępnej do potrzeb ucznia z niepełnosprawnością słuchu, ▪ edukacja społeczeństwa z zakresu praw, potrzeb i możliwości osób z niepełnosprawnością słuchu, ▪ praca z uczniami słyszącymi, uwrażliwianie ich na problem nietolerancji osób z ubytkiem słuchu,
Niska świadomość społeczna ▪ Praw osób z niepełnosprawnością słuchu, ▪ ograniczeń i możliwości, ▪ potrzeby wsparcia, ▪ stereotypowe myślenie o osobach z dużym ubytkiem słuchu jako niepełnosprawnych intelektualnie.	
Brak przygotowania personelu szkół (zwłaszcza ogólnodostępnych i integracyjnych) do opieki i edukacji dzieci głuchych lub słabo słyszących	▪ Edukacja kadry nauczającej (edukowanie zakresu specyfiki pracy i komunikacji z dzieckiem z wadą słuchu),

▪ Brak kompetentnych nauczycieli/pedagogów w tym nauczycieli migających, ▪ brak asystentów/nauczycieli wspomagających, ▪ brak tłumaczy.	▪ zwiększenie dofinansowania dla szkół (na asystentów, tłumaczy, materiały dydaktyczne, nowe technologie), ▪ włączenie ekspertów: osób z niepełnosprawnością słuchu w projektowanie i proces edukacji (konsultacje, przygotowywanie kadry, usługi edukacyjne, monitorowanie procesów edukacyjnych), ▪ profesjonalizacja zawodu tłumacza, zwiększenie dostępności do kursów języka migowego.
Zbyt mała liczba godzin na pracę nad komunikacją z otoczeniem Brak zajęć z logopedą	▪ Dodanie dodatkowych godzin przeznaczonych wyłącznie na naukę sposobów komunikowania się (odejście od lokowania ich w obrębie innego przedmiotu lub bloku), ▪ wprowadzenie zajęć rehabilitacyjnych, rewalidacyjnych w szkołach integracyjnych dla dzieci z niepełnosprawnością słuchu.
Brak pomocy/materiałów dydaktycznych dostosowanych do potrzeb osób głuchych	▪ Przystosowanie materiałów dydaktycznych do potrzeb osób głuchych (język migowy), ▪ dążenie do edukacji dwujęzycznej i udostępnianie materiałów dostosowanych do percepcji świata osób posługujących się językiem migowym PJM.
Brak procedur egzaminowania	▪ Dostosowanie form egzaminów (regularnych sprawdzianów, egzaminów wstępnych, matur) do potrzeb uczniów z

	niepełnosprawnością słuchu, ▪ większa ilość czasu, ▪ obecność asystenta - tłumacza, ▪ zagwarantowanie koniecznego sprzętu, ▪ przygotowywanie do takich form egzaminów.
Niedofinansowanie szkół przyjmujących uczniów z niepełnosprawnością	▪ Uproszczenie zasad przyznawania subwencji, skrócenie ścieżki przekazywania środków do szkół (pominięcie urzędów gminy), ▪ zagwarantowanie transparentności w przyznawaniu i wydatkowaniu przez szkoły subwencji.
Brak kursów kształcenia ustawicznego	▪ Zagwarantowanie wsparcia asystenta/ tłumacza podczas nauki w szkole/na kursach ogólnodostępnych, ▪ wprowadzenie obowiązkowych ankiet dla zapisujących się na kurs, z pytaniem o występowanie i rodzaj niepełnosprawności – celem przygotowania się do wsparcia osoby z niepełnosprawnością (np. przygotowania materiałów w formie elektronicznej), ▪ zwiększenie dostępności do tłumaczy-przewodników, ▪ zwiększenie liczby tłumaczy, ▪ zawód tłumacza płatny z urzędu, ▪ zwiększenie płac dla tłumaczy, ▪ podniesienie prestiżu zawodu

5 Art. 27 Konwencji – Praca i zatrudnienie

5.1 Art. 27 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

Jak samo środowisko przyznaje, możliwości pracy zarobkowej osób z niepełnosprawnością słuchu są ograniczone z powodów **obiektywnych**, tj. **wykluczenia z pewnych zawodów ze względu na niepełnosprawność sensoryczną**. Jednak nie tłumaczy to wszystkich doświadczanych przez osoby z niepełnosprawnością słuchu (zwłaszcza głuchych) trudności w znalezieniu i utrzymaniu pracy. Istnieje wiele barier mentalnych zarówno po stronie pracodawców, jak i osób z niepełnosprawnością słuchu lub barier uwarunkowanych systemowo. **Większość negatywnych zjawisk i przejawów dyskryminacji koncentruje się wokół bariery pierwotnej, tj. bariery komunikacyjnej**, dlatego dotyczy głównie osób głuchych, migających.

Tymi barierami są:

1. Duża trudność w znalezieniu zatrudnienia na otwartym rynku, zwłaszcza zgodną z kwalifikacjami czy ambicjami osób z niepełnosprawnością słuchu. Odrzucanie po stronie pracodawców już na etapie selekcji CV.
2. Dyskryminacja pracujących osób z niepełnosprawnością słuchu względem pracowników bez niepełnosprawności: niższe płace, mniejsze szanse na awans.
3. Nierespektowanie przez pracodawców praw pracowniczych i przepisów BHP. Wykorzystywanie trudnej sytuacji osób niesłyszących na rynku pracy.

Normalnie powinni głusi pracować 7 godzin, gdy mają rentę pracować 7 godzin, nie 8, ale bardzo często (...) ponieważ są 4 zmiany i tylko jeden pracuje na 7 godzin, a wszyscy pracują na 8, mam rentę, jestem głuchy, takie mam przywileje, no i pracodawca, nie chce na to dopuścić. [D, Poznań, 13.06.2016]

Wszystkie te problemy mają złożone przyczyny:

1. Zaniedbania na poziomie edukacji [zob. też Rozdział 4]:

- Ograniczanie możliwości rozwoju zdolności poznawczych i komunikacyjnych osób z niepełnosprawnością słuchu, w tym brak troski o dwujęzyczność osób głuchych,

Mam w pracy takiego jednego pracownika niesłyszącego, który wyłącznie miga. [...] Jest problem z komunikacją pisemną. Ma trudności z pisanem, czytaniem. Nawet mój kolega pisał do niego pismem prośbę o coś, nie był w stanie odczytać. Zgłosił się do mnie, prosił o przetłumaczenie na język migowy. I chciałbym przez to powiedzieć, że u osób niesłyszących, głuchych, jest problem z nauczaniem języka polskiego, bo jest to bardzo ważne. [D, Lublin, 07.07.2016]

- Ograniczona oferta szkół zawodowych dla osób głuchych lub słabosłyszących - szkolenie w „starych” zawodach nieatrakcyjnych dla pracodawców, nieadekwatnych do potrzeb rynku.
2. Bariery prawne (zakazy zatrudniania osób z wadą słuchu w określonych zawodach), według środowiska nie zawsze racjonalne.

Przepisy prawne ograniczają wykonywanie pewnych czynności i zawodów dla osób niesłyszących. Pracodawcy często tak jakby korzystają z tego przepisu na zasadzie, że dobrze, wykonuj to i to, a tego to nie będziesz wykonywał. I trochę oszukują osoby niesłyszące. Bo osoby niesłyszące mogą coś zrobić i są w stanie to zrobić. Bo tak jak tutaj pan przytoczył z własnego życia sytuację - 30 lat pracy jako tokarz. Więc ma doświadczenie zawodowe, ale pracodawca mówi, że nie. Pan tam nie pójdzie, pójdzie osoba słysząca. [D, Lublin 07.07.2016]

3. Brak dofinansowań lub niewystarczające dofinansowanie do tłumacza jako rozwiązania wspierającego aktywność zawodową osób głuchych (analogicznie jak rozumie się np. sprzęt protetyczny).

Na rynku pracy (...) dla głuchych, nie ma ani złotówki. Jednego. Na laptopy mamy pieniądze. Ale dla głuchych – na tłumacza – nie ma ani złotówki. Kilka lat temu składaliśmy propozycje do budżetu. To

znaczy, taką skargę. I po prostu, napisałam tam: Gdzie jest wniosek do dofinansowania na tłumaczy? Widziałam na stronie internetowej jest na domofon, na aparaty, na laptop. Natomiast, na tłumaczy nie ma. No, po prostu, nie wiem, słabo słyszące osoby mają dofinansowanie, mają te udogodnienia na aparaty. A my – jako osoby głuche – czujemy się dyskryminowane, bo nie ma dla nas pieniędzy na tłumacza. Czasami osoby głuche, też potrzebują aparat. Jakby nie ulega to żadnej wątpliwości. Ale to znaczy, ja muszę słyszeć i używać tego aparatu, żeby dostać jakąkolwiek pomoc? [D, Warszawa, 20.09.2016]

4. Skomplikowanie orzecznictwa o niepełnosprawności i orzecznictwa o zdolności do pracy.
5. Nieadekwatność orzecznictwa lekarzy medycyny pracy do realnych możliwości osób z niepełnosprawnością słuchu (myślenie stereotypowe, brak wiedzy o możliwościach doposażenia stanowiska pracy w urządzenia rekompensujące niepełnosprawność sensoryczną, podejmowanie przez lekarzy decyzji pochopnych – np. na podstawie trudności w komunikacji z pacjentem, wynikającej z braku troski o zapewnienie odpowiednich warunków do rozmowy).
6. Piętnujący charakter nazewnictwa wykorzystywanego w orzecznictwie o niepełnosprawności, zdolności/niezdolności do wykonywania pracy (wskazujące na niedobory, zamiast na możliwości lub potrzeby kompensacji).
7. „Pułapka rentowa”.

Przepisy powodują, że nie opłaca się pójść do pracy, bo można dorobić zarobić tylko kilkaset złotych - 200, 300, 400 zł nie więcej. To jest naturalne, że większość osób uzna, że woli zostać w domu. [D, Kraków, 15.06.2016]

8. Brak przygotowania pracodawców do zatrudniania osób z niepełnosprawnością słuchu:
 - Brak wiedzy o możliwościach osób z niepełnosprawnością słuchu (ich kompetencjach, ich pełnej sprawności intelektualnej, brak wiedzy o sprzęcie, który rekompensuje niepełnosprawność sensoryczną),

- obawy, że niepełnosprawność może wpływać negatywnie na jakość pracy,
- obawy o trudność w komunikacji. Niechęć do wysiłku podjęcia komunikacji innej niż werbalna.

Są obawy pracodawców, którzy mają zatrudnić osobę niesłyszącą, ponieważ pracodawca myśli sobie: no dobrze, ale jak ja się z tobą dogadam? Jak się ktoś inny z tobą dogada? Nie mam teraz pieniędzy, żeby teraz się doksztalcać. Nie mam tłumacza obok. No to ciebie nie zatrudnię. Ale ja przecież już pracowałem 10 lat w zawodzie. Nie, nie ma takiej możliwości, bo się nie dogadamy [D, Lublin 07.07.2016]

Problem z CV osoby niesłyszącej, w porównaniu do CV osoby słyszącej, wiadomo, że nie ma szans. I pracodawca wybierze osobę słyszącą, ze względu na łatwiejszą komunikację. Ponieważ właśnie pod tym względem jesteśmy dyskryminowani, bo słyszącym nie chce się chodzić nawet pisać z nami sms-ów. [D, Warszawa, 20.09.2016]

9. Czynniki po stronie osób z niepełnosprawnością słuchu (i ich najbliższego otoczenia):

- Lęk przed kontaktami z osobami spoza środowiska,
- przyzwyczajenie do roli wspieranego, preferowanie bycia na rencie zamiast aktywnym zawodowo („pułapka rentowa”) zwłaszcza w kontekście niskich płac na dostępnych dla głuchych stanowiskach.

W tym temacie wypowiadały się osoby, które zawodowo zajmują się pomocą osobom z niepełnosprawnością, w tym osobom niesłyszącym w odnalezieniu się na rynku pracy. Z ich punktu widzenia często osoby **głuche nie podejmują działań w kierunku aktywnego poszukiwania pracy oraz podnoszenia swoich kwalifikacji**. Czasem wynika to z powodu obawy przed utratą renty, niekiedy z faktu, że podwyżka wynagrodzenia (np. o 400 zł miesięcznie) nie wydaje im się atrakcyjnym czynnikiem motywującym. Podniesiona została również kwestia, że osobom głuchym z trudem przychodzi wyjście poza swoją strefę komfortu, np. wybierają w pierwszej kolejności ten sam kierunek studiów, co inni znani im głusi, w mniejszym stopniu kierując się realiami rynku pracy, a nawet własnymi zainteresowaniami.

Niekiedy osoby z tej grupy traktują z lekceważeniem potrzebę uczenia się języka polskiego, przynajmniej pisanego. Nastawienie to zmienia się bardzo powoli, zazwyczaj dopiero pod wpływem zderzenia z rzeczywistością na rynku pracy.

Ja pracuję na uczelni w Biurze Osób Niepełnosprawnych jako pracownik administracyjny, ale dodatkowo jestem doradcą zawodowym, więc połączyliśmy te dwie funkcje i mamy takie różnego rodzaju projekty pro zawodowe.(...) I my z koleżanką, jako coach'owie też spotkałyśmy się nagminnie z taką sytuacją, że osoby głuche boją się rozwoju, z naszego punktu widzenia, rozwoju zawodowego. Nie chcą przystępować – pierwsze, do tego projektu, jeżeli już przystąpią ich aktywność jest minimalna. Jeżeli ich mocno aktywujemy, a chciałam powiedzieć, że o ile ja nie migam, koleżanka miga PJM'em, a ja pracuję bezpośrednio z tłumaczem z tą osobą - w momencie, kiedy chcemy im dać narzędzia do rozwoju zawodowego, chcemy ich dodatkowo jeszcze wyposażyć w nowe umiejętności, kwalifikacje poprzez udział w szkoleniach - niechętnie do tego podchodzą. Ale jeżeli zrobią ten krok jest coś, co jak wspomniałam, co właśnie nagminnie jest to powtarzane - strach przed zatrudnieniem i zawikłanie w przepisy odnośnie rent. Osoby nie chcą podejmować pracy, ponieważ boją się po prostu, że zabiorą im renty. No, oczywiście, jak najbardziej im tłumaczymy wykładnie prawa i przepisów. Mówimy, że jest możliwość dorobienia, jakie to są kwoty itd. itd. Natomiast nagminnie słyszymy: ale po co ja mam iść i być aktywnym zawodowo, jeżeli ja mam rentę? Tłumaczymy - możesz zarobić taką kwotę, a masz renty 600 ileś tam złotych. Ale mi to wystarcza. To jest nagminne, jeżeli chodzi o środowisko młodych osób, które są na uczelniach. [D, Lublin 07.07.2016,]

W momencie, kiedy mamy kandydatów na studia osoby głuche w danym roczniku - ja nie wiem, jak oni to robią. To jest ewenement. Osoby głuche z całej Polski potrafią się dzięki, może komunikatorom, dzięki znajomościom swoim - dogadać się ile osób jedzie na dany kierunek i oni wszyscy idą na ten kierunek. Niezależnie od ich

zainteresowań, od ich predyspozycji zawodowych. Czują się bezpieczniej w grupie, nie patrząc, jakie ewentualnie konsekwencje przyniesie to na otwartym rynku pracy. Dla nich jest ważnym w tym momencie tu i teraz, bo czują się bezpiecznie. [D, Lublin 07.07.2016]

Faktycznie jest to duży problem. Głusi boją się, że stracą rentę, że stracą socjał, tak. I nie chcą podejmować dodatkowych działań czy w ogóle działań zmierzających do podnoszenia kompetencji. A szczególnie, jeśli te działania są jeszcze jakimś zastrzykiem jakiejś gotówki, czy projekty dają coś głuchemu, jakieś narzędzia. Głuchy boi się wchodzić w ten obszar. I z drugiej strony też – rozmawiam z wieloma głuchymi, którzy mówią: słuchaj, po co my mamy iść do pracy, jeżeli ja dostanę w tej pracy 300-400 zł, może więcej – bo ta praca głuchych często jest nisko płatna, jak na rzeczy, które mogą robić – to po prostu zwyczajnie im się nie opłaca. Za te 300-400 zł więcej pracować. [D, Lublin 07.07.2016,]

Jeśli chodzi o sytuację **osób zatrudnionych, to również ona jest oceniana krytycznie jako obszar dyskryminacji** ze względu na niepełnosprawność. Środowisko wskazuje na takie problemy i przejawy dyskryminacji, jak:

10. Otrzymywanie najniższego możliwego wynagrodzenia.
11. Niestabilność zatrudnienia.
12. Nierespektowanie praw pracowniczych.

Pracodawcy często wykorzystują obawy pracowników niepełnosprawnych przed znalezieniem się na bezrobociu, zmuszając ich do pracowania w nadgodzinach oraz godzinach nocnych. Głusi pracownicy, będąc zastraszeni i nie znając dobrze kodeksu pracy, ani wiedząc tego gdzie się zgłosić po pomoc, są wykorzystywani w zakładach pracy.

Niejasne przepisy prawne przy zatrudnianiu osób niesłyszących. Pani podała tutaj, u nas w grupie, przykład, że wykonywała pracę zmianową, trzy zmianową – były to zmiany nocne też - i była taka sytuacja, że pracowała wiele, wiele godzin. Nawet do 12 dochodziło. Pytając pracodawcę, dlaczego tak się stało: no, ale przecież pani tutaj robi to, wykona pracę, przyjdzie. Pani mówiła, że przepisy

prawne nie pozwalają na to żeby pan mnie wykorzystywał w ten sposób. No to jeżeli pani nie przyjdzie, no to nie będzie pani miała umowy. Pani postarała się o to, żeby... Tak samo była taka sama sytuacja u pani, tak. Jeżeli się nie podoba, pracodawca mówi często: proszę bardzo, może pani sobie iść od nas. No i ja muszę wytrzymywać tę sytuację. Musze wytrzymywać, bo chcę też utrzymać pracę [D, Lublin, 07.07.2016]

13. Brak szans na awans.

Pracodawcy często pomijają przy awansach pracowników głuchych. Osoby głuche, odizolowane od słyszącego otoczenia nie rozumieją też kultury pracy i awansu w danej organizacji.

Brak możliwości awansu, jeżeli chodzi o osoby niesłyszące w pracy. To jest troszeczkę związane z tymi wcześniejszymi podpunktami, że jeżeli są jakieś prace, które są w obrębie awansu - jest wysyłana osoba słyszająca do tych prac. Natomiast ty będziesz siedział. Zaczekaj, nie. Słyszący to robi. I pan tutaj właśnie z naszej grupy miał taki przykład konkretny ze swojej pracy, ze swojego zawodu. Mówił, że jest wykwalifikowanym pracownikiem. Chciałby awansować, ale szef nie daje takiej możliwości, ponieważ wysyła osoby słyszące. Nie ma możliwości podwyższenia kwalifikacji. [D, Lublin, 07.07.2016]

Na przykład przychodzi do pracy głuchy i słyszący – osoba słyszająca pracuje tak samo jak głucha, ale to słyszący awansuje. Osoba głucha w ogóle nie ma ścieżki rozwoju i nie rozumie, o co chodzi w tym [D, Lublin, 7.07.2016]

14. Niemożność korzystania ze szkoleń zapewnianych pracownikom danej firmy z uwagi na brak tłumaczy języka migowego.

15. Trudność w komunikacji, brak dostępu do informacji zwrotnych ważnych dla wykonywania swoich zadań zawodowych w miejscu pracy.

Izolacja ta wynika z braku lub niewystarczającej liczby tłumaczy, ograniczonego refundowania pracy tłumaczy, czasem też usług słabej jakości.

Problemy z relacjami społecznymi między pracownikami. I w zasadzie taka izolacja - pozostawienie pracownika niesłyszącego samemu sobie. Bez możliwości przepływu informacji ze współpracownikami. A tym samym wykonywanie różnych czynności samemu, bez możliwości zbierania doświadczenia, doskonalenia się, podwyższania kwalifikacji. [D, Lublin, 7.07.2016]

Jeżeli niesłyszący pracuje sto godzin w miesiącu, to ma tłumacza na tylko dwadzieścia. W Ustawie nie ma zapisu o tłumaczu, tłumacza, tylko o asystencie wspierającym komunikację... Tłumacz dostaje zwrot za dwadzieścia godzin pracy. Tylko i wyłącznie. Nie mogę zlecić, jakby, wykonanie pracy przez tłumacza, tylko to tłumacz musi mi cały czas towarzyszyć i ja muszę tą pracę wykonywać. No, ale to już dobrze, jedna sprawa jest taka, że nie ma tych tłumaczy. A dwa – że jak są, to znają bardzo słabo język migowy. Więc na jedno wychodzi tak naprawdę. Jak bardzo często brak profesjonalnych tłumaczy. Żebyśmy mieli wygodę w komunikowaniu. Żeby nie było na takiej zasadzie: a jakoś się dogadamy i jakoś to będzie. Tylko, żebym czuła lekkość w tej komunikacji. I ja mam prawo decydować, w jaki sposób ta komunikacja ma wyglądać. Jest kilka takich osób. Ale jest ich bardzo mało. [D, Warszawa, 20.09.2016]

Wśród przyczyn takiego stanu rzeczy środowisko wskazuje głównie czynniki po stronie pracodawcy oraz „systemowe”.

Czynniki po stronie pracodawcy:

1. Zatrudnianie ze względu na dofinansowanie i od niego uzależnione.
2. Brak przekonania o kompetencjach osób z niepełnosprawnością słuchu. Zatrudnianie ich głównie do prostych prac fizycznych, czyli tych, które są dofinansowane.
3. Celowe nadużycie wiedzy o trudnej sytuacji osób niepełnosprawnych.
4. Brak tłumaczy, asystentów, wsparcia w procesie komunikacji z pracodawcą i zespołem.
5. Brak tłumaczenia tekstu regulujących współpracę pracodawcy i pracownika z niepełnosprawnością słuchu.

Czynniki „systemowe”:

6. Brak wystarczającej zewnętrznej kontroli pracodawców i zapewnianych przez nich warunków pracy.
7. Niekontrolowanie pracodawców korzystających z dofinansowania za zatrudnianie osób z niepełnosprawnością.

Czynniki po stronie osób z niepełnosprawnością słuchu

8. Mała świadomość własnych praw – jako pracownika i jako osoby z niepełnosprawnością.
9. Brak wiedzy jak egzekwować swoje prawa.

W przypadku tutaj akurat, co Państwo podaliście, to ja bym bardziej powiedziała, że przepisy są, bo to jest kodeks pracy itd. itd. Natomiast inaczej bym to nazwała. Brak może przygotowania do umiejętności czytania takich dokumentów. Albo, np. idąc dalej - umiem analizować i wiem, jakie mi przysługują prawa, ale nie wiem, co dalej z tym zrobić. Bo w momencie, kiedy na przykład, dotyczyłoby to osoby słyszącej ja sądzę, że wiem, bardzo duża ilość osób mogłaby skorzystać z porady inspekcji pracy. Inspekcja pracy, prawa gdzie w tym momencie, jeżeli byśmy dokonali oficjalnego zgłoszenia o tym, że pracodawca wymuszał na nas żebyśmy... [D, Lublin, 7.07.2016]

Głusi, po prostu, mają przez to... nie mają dostępu do informacji. Słyszący pokazują im wszelkiego rodzaju przepisy. Ale głusi, po prostu, nie rozumieją. Paragrafu nie rozumieją. [D, Warszawa, 20.09.2016]

10. Obawa osób z niepełnosprawnością słuchu o przekroczenie limitu dochodowego wraz z awansem i utratę renty.

Łączy się z tym zgoda na pracowanie w określonej części etatu za darmo. Osoby głuche wiedząc, że od ich zaangażowania zależy utrzymanie miejsca pracy, pracują więcej niż ustawowe 7 godzin, a jednocześnie w obawie o przekroczenie progu, nie pobierają za tę dodatkową pracę wynagrodzenia.

Inna sytuacja, kiedy ja na przykład pracuję to wtedy mogę mieć zmniejszoną rentę tak, mogę, chcę pracować, ale muszę zarabiać 1400-1500 zł razem i czasami nie chcę pracować tyle godzin, żeby nie przekroczyć tego dochodu, bo zabiorą mi rentę, a jestem zmuszony pracować osiem godzin, wtedy zabiorą mi pieniądze z renty i tak naprawdę pracuję za darmo. [D, Poznań, 13.06.2016]

5.2 Rekomendacje środowiska

Rekomendacje środowiska zaproponowane w kwestionariuszach opinii i na debatach można podzielić na następujące grupy postulatów.

Działania skierowane do pracodawców:

1. Uświadamianie o braku ubytków intelektualnych u osób z niepełnosprawnością słuchu i równej, co u osób bez niepełnosprawności, zdolności do wykonywania zadań zawodowych.
2. Edukacja z zakresu kultury osób głuchych i ich szczególnych potrzeb w zakresie warunków efektywnej komunikacji.

Szkolić pracodawców z zakresu kultury głuchych, sytuacji w ogóle w Polsce związanej z osobami niesłyszącymi, słabo słyszącymi itd. Możliwościami ich. [D, Lublin, 07.07.2016]

3. Uświadamianie i informowanie pracodawców na temat korzyści (także tych ekonomicznych) z zatrudniania osób z niepełnosprawnościami.

Przede wszystkim szerzenie informacji właśnie. PFRON wysyła do wszystkich organizacji pracowniczych, że jest refundowanie. I tego nie ma. Takiej reklamy. I nie ma informacji. Jak nie ma informacji to ludzie nie wiedzą. [D, Lublin, 8.07.2016]

4. Dofinansowywanie do dostosowania stanowisk pracy dla osób z niepełnosprawnością słuchu (dofinansowanie do tłumacza, do urządzeń, programów, aplikacji).
5. Zapewnienie tłumacza w miejscu pracy.
6. Upowszechnienie i umożliwienie w miejscu pracy dostępu do wideo-tłumacza.

Bardzo chciałbym, aby nawet, nie wiem był tylko jedno jakieś biuro, jeden telefon wideofon, żeby głusi mogli zawsze z niego korzystać, a nie, że np. ja przychodzę szukam tego tłumacza, ktoś nie może zadzwonić, albo nie ma czasu, albo muszę iść wtedy z tłumaczem razem, i tak nawet wolę, wtedy wiem, że w 100% mam komunikację. [D, Poznań, 13.06.2016]

7. Szkolenia z języka migowego w zakresie umożliwiającym podstawową komunikację i sprawną współpracę zespołu, dla firm, które zatrudniają więcej niż dwoje osób niesłyszących.

Myślę, że wprowadzenie do firm, które zatrudniają więcej niż dwóch głuchych – obowiązkowy kurs języka migowego. To nie chodzi o to żeby usiąść i rozmawiać, co u mnie słyhać, ale podstawowe informacje dotyczące pracy. Np. bo ja wiem, na przykład w mojej pracy – ja nie decyduję kiedy mam przerwę, decyduje kierownik. On nie potrafi do mnie zamigać, że koniec pracy, idź do domu. On mówi. To samo, jak idę na przerwę czy muszę iść do toalety – mówię po prostu, a nie ma żadnego znaku „ok”. Albo jak mam przenieść się do pomocy w jakimś serwisie to też mówi: „idź do serwisu”. Nie pokazuje. To jest coś w ten deseń. Po prostu słowa, które są potrzebne w komunikacji w pracy pracodawca powinien znać. [D, Lublin, 07.07.2016]

8. Obecność psychologów w zakładach pracy zatrudniających osoby głuche.

Każdy zakład zatrudniający osoby niesłyszące powinien mieć tego tłumacza i dobrze by było żeby miał psychologa, bo czasami trudno jest połączyć się ze środowiskiem osób słyszących i potrzebujemy większego, czasami większej delikatności w kontakcie, bo czasami ludziom udaje się więcej, a my przecież jesteśmy różni, nie możemy rozmawiać z lekarzami, którzy są w zakładach [D, Poznań, 13.06.2016]

9. Kontrola pracodawców korzystających z dofinansowań za zatrudnianie osób z niepełnosprawnością:

- Nagrody i kary o charakterze finansowym ze strony PFRONu za awans lub jego brak dla pracowników głuchych.

Ja jeszcze chciałam poruszyć kwestię problemu awansowania. Bo tak, jak było mówione, jest ciężko z awansem wśród osób głuchych. I ja mam takie dwa pomysły w sumie. Pierwszy jest taki, że jeśli pracodawca zdecyduje się awansować głuchego pracownika dostaje większe dofinansowanie do zatrudnienia. To będzie motywowało. Druga sytuacja jest tak: jeśli pracownik pracuje długi czas w tej firmie, nie ma awansu, może złożyć do PFRON'u wniosek, że jest dyskryminowany, że nie ma awansu. Wtedy PFRON mógłby obniżyć tę kwotę dofinansowania, sprawdzić, skontrolować. [D, Lublin, 07.07.2016]

Działania skierowane do osób z niepełnosprawnością słuchu

10. Zakładanie/wspieranie spółdzielni inwalidzkich/socjalnych.
 11. Zapewnienie osobom z niepełnosprawnością słuchu dostępu do doradców zawodowych, trenerów wsparcia i psychologów. Zachęcanie osób głuchych ich do korzystania z tych kursów:
- wykształcenie doradców zawodowych znających specyfikę problemów osób z niepełnosprawnością.

Powinno być specjalistyczne doradztwo zawodowe, coaching, mentoring skierowany właśnie do poszczególnych grup osób niepełnosprawnych i tym powinni zajmować się wysoce wykwalifikowani specjaliści. Ja dowiedziałem się będąc w Warszawie czym się zajmuje doradca zawodowy, bo ja całe życie myślałem, że doradca zawodowy to ma pracować z niepełnosprawnym powiedzmy klientem, tak? A tak naprawdę dobry doradca zawodowy on musi wiedzieć co się dzieje na rynku pracy, jakich pracowników potrzebują pracodawcy i na to powinien poświęcać 80% czasu, a 20% jego czasu powinno zajmować tylko właśnie przekazywanie rzetelnej informacji swojemu klientowi przez małe k „Słuchaj, ucz się tego, zrób to, bo na to jest zapotrzebowani teraz, w tym momencie.” [D, Lublin, 8.07.2016]

Ktoś napisał taki punkt, że potrzebował osoby asystenta do poszukiwania pracy, czyli jakieś kroki, na przykład postępowanie w CV. Ja, całe szczęście, miałam wsparcie bliskich, którzy mi pomagali przy liście, przy rozmowie, ale jeśli ktoś nie ma takiej osoby to warto, żeby ta osoba kierowała... nie wiem... jak postępować w czasie rozmowy, jakiś taki asystent dla osoby niepełnosprawnej. [D, Lublin, 8.07.2016]

12. Przygotowywanie osób z niepełnosprawnością słuchu do wejścia na rynek pracy już w trakcie edukacji szkolnej (wspieranie rozwoju umiejętności komunikacyjnych, tj. znajomości języka polskiego, rozwoju aspiracji, ambicji, samodzielności, umiejętności autoprezentacji).
13. Podnoszenie wiedzy osób głuchych o ich prawach pracowniczych oraz zasadach przyznawania (i odbierania) rent.

Wspomniała nawiązując właśnie tutaj do wypowiedzi pani, że są takie osoby niesłyszące, które pod wpływem rodziny nie podejmują zatrudnienia w obawie o utratę żeby nie stracić tej renty socjalnej. Żeby takie osoby, by uwolnić od złych wpływów rodziny, od takiego złego myślenia – wysłać nie na jeden raz, a na kilka sesji do psychologa z udziałem tłumacza języka migowego, żeby zmienić jego sposób myślenia na życie i żeby chciał jednak pójść do pracy. Nie bał się zaryzykować. I przygotować go do samodzielnego życia, żeby nie był uzależniony od rodziny. Ale ja tylko mówię, co pani [...] powiedziała. Tylko ją tłumaczę. To jest tłumaczenie. Umknęło mi, przepraszam. No właśnie to jest to, co mówiła Pani Izabella, że niektórzy głusi po ukończeniu szkoły boją się tego samodzielnego życia. Stawiać samodzielne kroki. To jest problem właśnie. Brakuje takiej świadomości u nich i edukacji na ten temat. Bardzo często spotyka się z taką sytuacją, że świeżo upieczony absolwent idzie do pracy, ale zjawia się w pracy tylko kilka dni, przestraszony. Nigdy do tej pory nie pracował, nie stykał się nigdy z takim środowiskiem. Rezygnuje szybko z pracy, zamyka się w sobie, siedzi w domu. [D, Lublin, 07.07.2016]

Ja bym postulowała za edukacją odnośnie przepisów prawa i pracownika. A dokładnie jeszcze odnośnie ewentualnej niwelacji obaw z tytułu zatrudnienia, jeżeli dana osoba posiada rentę. Zdarzają się sytuację, że w momencie, kiedy posiada ktoś rentę pomimo tego, że ma prawo do tego, żeby normalnie podjąć zatrudnienie i jeszcze sobie zwiększyć komfort życia swojego - nie robi tego, ponieważ ma wtłoczone wręcz przez rodzinę, lub nie posiada takiej wiedzy, że może to zrobić. A obawa przed utratą świadczenia socjalnego dyskwalifikuje go automatycznie. [D, Lublin, 7.07.2016]

Istotne, by wszelkie dokumenty omawiające prawa pracowników z niepełnosprawnością były udostępniane w sposób umożliwiający ich zrozumienie,

Dla głuchych, tak samo dla słyszących, istnieje potrzeba wyjaśnień prostym językiem przepisów. Ponieważ, jak wiemy, takie prawnicze słownictwo, język jest bardzo skomplikowany. Głuchych też należy aktywować, żeby starali się o tego tłumacza. Bo, jeżeli nie będą mieli dostępu do tłumacza, to dalej będą mieli brak dostępu do informacji. I koło się zamyka [D, Warszawa, 20.09.2016]

14. Angażowanie osób z niedosłuchem lub głuchych, ale dobrze komunikujących się z osobami słyszącymi na stanowiska tłumaczy i asystentów.

Wypowiedź eksperta zagranicznego: Była mowa na temat pracy i doradców. Doradcy chcieliby się uczyć języka migowego. Bardzo dobre to. Aczkolwiek, to głusi, powinni być doradcami zawodowymi. I w Anglii tak jest. Osoby niewidome, czy osoby głuche, czy cokolwiek, prowadzą, albo w ramach organizacji, że jest doradztwo, albo sami – tak samo – pracują w tym zawodzie. Po prostu, w tym zawodzie, każdy może pracować. A ci, którzy mają niepełnosprawność, są najlepsi. Bo doskonale wiedzą. [D, Poznań, 29.09.2016]

Inne rekomendacje:

15. Zmiana nazewnictwa stosowanego w orzecznictwie o niezdolności do pracy, zorientowanie go na możliwości i zdolności, a nie ograniczenia i niezdolność.

16. Edukacja lekarzy medycyny pracy o możliwościach pracy osób z niepełnosprawnością słuchu, przy odpowiednim wsparciu technologicznym lub ze strony tłumacza. Orientowanie lekarzy medycyny pracy w zakresie możliwości nowoczesnego sprzętu wspomagającego. Uczulanie lekarzy medycyny pracy na błędne orzekanie o niemożliwości podjęcia pracy w wyniku trudności komunikacyjnych z pacjentem (a pierwotnie: niezadbania o odpowiednie warunki komunikacji).

Z tymi lekarzami to jest problem. Nie jest na tyle dobra komunikacja. Lekarz na podstawie tej niedobrej komunikacji symuluje, że pracownik nie jest zdolny do objęcia danego stanowiska. Tej pani się robi przykro, bo ona chciała podjąć tą pracę, na tym stanowisku odpowiada jej praca. Tylko właśnie na podstawie pochopnie podjętej decyzji przez lekarza medycyny pracy ona nie może objąć danego stanowiska pracy. Przez tą słabą komunikację. [D, Lublin, 7.07.2016]

17. Zmiana demobilizujących przepisów o maksymalnej wysokości dochodu z tytułu pracy zarobkowej, w przypadku otrzymywania renty.
18. Mobilizowanie do aktywności zawodowej poprzez zniesienie automatycznego wsparcia dla każdej osoby głuchej, która ma orzeczenie o niepełnosprawności.

Wypowiedź eksperta zagranicznego: Dawno temu, kiedy głusi pracowali jako stolarze, czy jako ślusarze, mechanicy, nie było pracy dla tych ludzi. To wtedy rząd płacił im zasiłki. Głusi stwierdzili, że po co mamy pracować, jak dostajemy pieniądze. Dostawali siedemset euro. Ale już tego nie ma. Rząd stwierdził, że koniec z tym. Że w pierwszej kolejności należy iść do pracy. Dla mnie, to jest bardzo pozytywne, to zmiana pozytywna. Że kazał rząd osobom niesłyszącym pracować, że są motywowane do pracy. Problemy fizyczne, mentalne, jeżeli ludzie posiadają, to jest to uzasadnione, żeby dostawali takie zasiłki. W sytuacji, jeżeli to jest tylko kwestia chęci, bądź niechęci muszą podjąć pracę. [D, Warszawa, 20.09.2016]

19. Zmiana przepisów w zakresie wieku emerytalnego. Uprzywilejowanie osób z niepełnosprawnością, które w pracy narażone są na więcej negatywnych czynników niż osoby bez niepełnosprawności, w tym większy stres np. wynikający z izolacji, frustrację i zmęczenie wynikające z braku szans na awans.

Weszła ta ustawa, nowa ustawa mówiąca o tym ile lat mężczyźni teraz mają przepracować zanim dojdą do tej emerytury – do 67. roku życia. Ale to nie jest dobre rozwiązanie dla osób właśnie niesłyszących, niepełnosprawnych. Dlaczego? Dlatego, że jeżeli jest jedna głucha osoba w danym dziale pracy fabryki i ona nie ma kontaktu z innymi pracownikami – ale ja mówię o sytuacji, że jest jedna głucha osoba w danej firmie, zakładzie – no robi się z nim coś takiego: nie ma kontaktu, nie rozmawia, nie rozwija się. Ona nie wytrzyma cały czas na tym samym stanowisku pracy non stop do 67. roku życia. [D, Lublin, 7.07.2016]

20. Zweryfikowanie listy zawodów obecnie zamkniętych dla osób niesłyszących.

Kwestia prawo jazdy dla osób niesłyszących na tira, na samochody ciężarowe. W Polsce nie ma możliwości, żeby osoba głucha prowadziła samochody ciężarowe, może prowadzić tylko osobowe. Dlatego, że taki jakiś zwyczaj się stary narodził, iż tirowiec musi rozmawiać przez CB radio, po co, głusi uwielbiają jeździć, sprawia im to wiele radości, chcieliby również jeździć samochodami ciężarowymi, ale nie mogą, u nas w kraju nie mogą. [D, Lublin, 7.07.2016]

21. Kampanie społeczne budujące pozytywny wizerunek osób z niepełnosprawnością słuchu jako sprawnych intelektualnie, profesjonalnych pracowników, którzy mogą zachować dobry kontakt ze słyszącym zespołem. Konsultowanie kampanii, których przedmiotem jest wizerunek osób niesłyszących/niedosłyszących z osobami ze środowiska.

Myślę, że dobrym pomysłem byłoby też przygotowanie jakichś kampanii społecznych, takich szeroko rozpropagowanych, ale takich,

które ukazywałyby prawdę. (...) Kiedyś w telewizji była taka kampania „Niepełnosprawni pełnosprawni w pracy.” I były dwie migawki o niesłyszących, żadna z nich mi się nie podobala. Jedna pokazywała dwójkę młodych ludzi gdzieś w jakiejś firmie biznesowej, którzy stali i tylko tak robili - machali, machali, a na koniec była taka informacja „To nieważne, że ty nie wiesz, o czym oni rozmawiają, ale oni są dobrymi pracownikami”. Myślę, że to było takie pokazanie młodych ludzi, którzy, no właśnie, będą taką.. jakimś zjawiskiem w firmie, wszyscy będą ich migać, nikt nie będzie mógł się z nimi porozumiewać i tak naprawdę nie zbudowało to żadnej sympatycznej... według mnie żadnego takiego sympatycznego odbioru. Druga kampania była jeszcze gorsza, bo pokazywała jakiegoś pana Józia, który stał i takim wielkim młotem naparzał w jakieś kowadło, więc to też pokazywała... no do czego osoba niesłysząca się nadaje? Do pracy fizycznej. Żadna z tych kampanii.. uważam, że to były pieniądze wywalone w błoto, absolutnie nie powinny się pojawić. Nie zatrudniono żadnych ekspertów, żeby ktoś się wypowiedział czy to ma sens, czy to robi coś dobrego, czy wręcz przeciwnie. Więc jestem jak najbardziej za kampaniami społecznymi, ale dobrymi, przemyślanymi i takimi, które byłyby skonsultowane na przykład ze słabosłyszącymi, prawda? Ambitnymi, młodymi ludźmi, którzy chcą pokazać swój wizerunek inny niż ten takiej osoby głuchoniemej stereotypowy, bo to były stereotypy uważam. [D, Lublin, 8.07.2016]

5.3 Podsumowanie

W kontekście zapisów KPN, zaniedbywane są więc niemal wszystkie zobowiązania względem osób z niepełnosprawnością:

- zakaz dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność w odniesieniu do wszelkich kwestii dotyczących wszystkich form zatrudnienia, w tym warunków rekrutacji, przyjmowania do pracy i zatrudnienia, kontynuacji zatrudnienia, awansu zawodowego oraz bezpiecznych i higienicznych warunków pracy,

- ochrona praw osób niepełnosprawnych, na zasadzie równości z innymi osobami, do sprawiedliwych i korzystnych warunków pracy, w tym do równych szans i jednakowego wynagrodzenia za pracę jednakowej wartości, bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, włączając w to ochronę przed molestowaniem i zadośćuczynienie za doznane krzywdy,
- zapewnienie, by osoby niepełnosprawne korzystały z praw pracowniczych i z prawa do organizowania się w związki zawodowe, na zasadzie równości z innymi osobami,
- umożliwienie osobom niepełnosprawnym skutecznego dostępu do ogólnych programów poradnictwa specjalistycznego i zawodowego, usług pośrednictwa pracy oraz szkolenia zawodowego i kształcenia ustawicznego,
- popieranie możliwości zatrudnienia i rozwoju zawodowego osób niepełnosprawnych na rynku pracy oraz pomocy w znalezieniu, uzyskaniu i utrzymaniu zatrudnienia oraz powrocie do zatrudnienia,
- popieranie możliwości samozatrudnienia, przedsiębiorczości, tworzenia spółdzielni i zakładania własnych przedsiębiorstw,
- zatrudnianie osób niepełnosprawnych w sektorze publicznym,
- popieranie zatrudniania osób niepełnosprawnych w sektorze prywatnym, poprzez odpowiednią politykę i środki, które mogą obejmować programy działań pozytywnych, zachęty i inne działania,
- zapewnienie wprowadzania racjonalnych usprawnień dla osób niepełnosprawnych w miejscu pracy,
- popieranie zdobywania przez osoby niepełnosprawne doświadczenia zawodowego na otwartym rynku pracy,
- popieranie programów rehabilitacji zawodowej, utrzymania pracy i powrotu do pracy, adresowanych do osób niepełnosprawnych,
- zagwarantowanie, że osoby niepełnosprawne nie będą utrzymywane w stanie niewolnictwa lub poddaństwa i będą chronione, na zasadzie równości z innymi osobami, przed pracą przymusową lub obowiązkową.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
---	----------------------------------

Zaniedbania na poziomie edukacji ▪ brak przygotowania kompetencyjnego i mentalnego osób niesłyszących do aktywności zawodowej, ▪ brak wystarczającej troski nauczycieli o dobrą znajomość języka polskiego przez osoby niesłyszące.	▪ Bardziej intensywna praca nad kompetencjami komunikacyjnymi, społecznymi, a także samodzielnością i rozwijaniem aspiracji osób niesłyszących, ▪ oferta szkół zawodowych/szkoleń adekwatnych do możliwości osób niesłyszących i zapotrzebowania na rynku pracy.
Brak profesjonalnego doradztwa zawodowego	▪ Dostęp do profesjonalnego doradztwa zawodowego: diagnozy predyspozycji, psychologa, wsparcia we wchodzeniu na rynek pracy: poszukiwania ofert, pisania CV, a także długoterminowego coachingu, ▪ zwiększenie liczby doradców zawodowych przygotowanych do wsparcia osób z różnymi niepełnosprawnościami.
Brak wiedzy pracodawców o osobach z wadą słuchu o kompetencjach, możliwościach manualnych, intelektualnych, o sprzęcie rekompensującym niepełnosprawności sensoryczne.	▪ Uświadamianie pracodawców o pełnosprawności intelektualnej osób z niepełnosprawnościami sensorycznymi i równości w wykonywaniu zadań, ▪ uświadamianie i informowanie pracodawców na temat korzyści z zatrudniania osób niepełnosprawnych, ▪ kampanie społeczne lansujące pozytywny i prawdziwy wizerunek osób z niepełnosprawnością sensoryczną konsultowane ze środowiskiem, ▪ dofinansowywanie do dostosowania stanowisk pracy dla osób z
Bariera komunikacyjna	
Brak kontroli, brak kar i zachęt dla pracodawców zatrudniających osoby z niepełnosprawnością słuchu	

	niepełnosprawnością (w tym do tłumaczy), ▪ obowiązek szkoleń z języka migowego dla firm zatrudniających więcej niż 2 pracowników głuchych, ▪ zatrudnianie w zakładach pracy psychologów rozumiejących szczególne potrzeby komunikacyjne osób głuchych lub szkolenia działu HR, ▪ zwiększenie dostępu do usług tłumaczy lub upowszechnienie usługi wideo-tłumaczy i możliwości skorzystania z tego rozwiązania razie potrzeby w każdym momencie, także w pracy, ▪ kontrole pracodawców. Sankcje finansowe za nierespektowanie praw pracowniczych osób z niepełnosprawnością oraz nagrody dla pracodawców wyrównujących szanse: udostępniających szkolenia, umożliwiających rozwój i awansujących pracowników z niepełnosprawnością.
„Pułapka rentowa”	▪ Zmiana demobilizujących przepisów o maksymalnej wysokości dochodu z tytułu pracy zarobkowej, w przypadku otrzymywania renty, lub: ▪ zniesienie automatycznego przyznawania renty wraz z orzeczeniem o niepełnosprawności, ▪ rozbudzanie w osobach niesłyszących aspiracji, chęci czy potrzeby aktywności zawodowej.

Nieadekwatne, piętnujące nazewnictwo orzecznictwa o niepełnosprawności i zdolności/ niezdolności do pracy Pochopne orzekanie przez lekarzy medycyny pracy o niemożności pracy osoby głuchej, tylko na podstawie trudności w komunikacji z nią	▪ Zmiana nazewnictwa stosowanego w orzecznictwie o niezdolności do pracy, zorientowanie go na możliwości i zdolności, a nie ograniczenia i niezdolność, ▪ edukacja lekarzy medycyny pracy o możliwościach pracy osób z niepełnosprawnościami sensorycznymi, przy odpowiednim wsparciu technologicznym, tłumacza, ▪ orientowanie lekarzy medycyny pracy w zakresie możliwości nowoczesnego sprzętu wspomagającego, ▪ przygotowywanie lekarzy medycyny pracy (jak i personelu medycznego w ogóle) do kontaktu z osobami niesłyszącymi i zapewnieniu koniecznych warunków komunikacyjnych.
---	--

6 Art. 28 Konwencji – Odpowiednie warunki życia i ochrona socjalna

6.1 Art. 28 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

W środowisku osób z niepełnosprawnością słuchu dominuje negatywna ocena realizacji zobowiązań KPON mających zapewnić odpowiednie warunki życia i ochronę socjalną: osoby z niepełnosprawnością słuchu są **o wiele bardziej narażone na ubóstwo**, niż osoby bez niepełnosprawności (ale nie bardziej niż osoby z innymi rodzajami niepełnosprawności), **nie odczuwają wystarczającej, opiekuńczej roli państwa w wyrównywaniu ich szans na osiągnięcie przeciętnego w naszym społeczeństwie statusu majątkowego i społecznego**.

Środowisko wskazuje na takie problemy jak:

1. Zbyt niskie dochody i ograniczenia możliwości ich zwiększenia (niskie świadczenia socjalne, niskie wynagrodzenia z tytułu pracy zarobkowej).
2. Obciążenie budżetu wydatkami na zabiegi, sprzęt rehabilitacyjny, usługi tłumacza (które są nierefundowane lub refundowane tylko w pewnym stopniu).
3. Mała zaradność osób z niepełnosprawnością słuchu, wyobcowanie, trudność w odnalezieniu się w środowisku osób słyszących, trudność w szybkim dostosowaniu się do zmieniających się realiów rynku pracy. Oczekiwanie wsparcia.
4. Szczególnie trudna sytuacja osób starszych, samotnych. Brak wypracowanej renty z tytułu pracy. Niewystarczająca oferta nieodpłatnych usług pielęgnacyjnych.

Wśród przyczyn – a więc jako bariery – wskazuje się:

5. Zbyt niskie renty/świadczenia socjalne:
 - brak rewaloryzacji świadczeń,
 - rygorystyczne, często wykluczające kryteria przyznania części świadczeń.

Z tego zasiłku pielęgnacyjnego, nie ma zmian, od wielu lat wynosi 153 zł, chcemy żeby były one większe, żeby były stabilne do

wydatków, nie ma w ogóle podwyżek, to samo z MOPR-em ile lat nie ma żadnych podwyżek do dodatku, do rehabilitacji, nie wiemy dlaczego to jest spowodowane. [D, Poznań, 13.06.2016]

6. Zaniedbania na poziomie edukacji. W tym: brak troski o uczenie dzieci głuchych rozumienia języka polskiego, rozwijania samodzielności, przygotowywania do wejścia na otwarty rynek pracy (zob. też Rozdz. 4).
7. Niskie zarobki lub brak pracy wynikające między innymi z mało przyjaznego dla osób z niepełnosprawnością rynku pracy i (zob. też Rozdz. 5).

Kiedy ja na przykład pracuję to wtedy mogę mieć zmniejszoną rentę tak, mogę, chcę pracować, ale muszę zarabiać 1400-1500zł razem i czasami nie chce pracować tyle godzin żeby nie przekroczyć tego dochodu bo zabiorą mi rentę, a jestem zmuszony pracować osiem godzin, wtedy zabiorą mi pieniądze z renty i tak naprawdę pracuję za darmo. [D, Poznań, 13.06.2016]

8. Brak lub zbyt niskie dofinansowanie do sprzętu i zabiegów rehabilitacyjnych czy usług tłumacza. W rezultacie wycofanie się z pewnych obszarów życia lub inna struktura wydatków niż w przypadku osób zdrowych: znaczne obciążenie budżetu wydatkami na zabiegi, sprzęt rehabilitacyjny, usługi tłumacza.
9. Brak świadomości osób z niepełnosprawnością możliwości uzyskania pomocy, mała orientacja w przepisach:
 - brak wsparcia informacyjnego,
 - brak pomocy przy wypełnianiu dokumentów/wniosków o dofinansowanie.
10. Brak lub niewystarczająca liczba kursów samorozwojowych i aktywizujących, w tym: podnoszących kwalifikacje zawodowe, zajęć z psychologiem, coachem, trenerem.
11. Brak lub niewystarczająca oferta usług opiekuńczych, pielęgnacyjnych: zbyt mała liczba domów dziennej opieki, asystentów, pielęgniarek, pracowników socjalnych, wspierających osoby starsze i samotne.

Po pięćdziesiątym roku życia osoby starsze mają problem, ponieważ tak: nie ma domów opieki społecznej, są wykluczone, nie ma

wsparcia w przypadku choroby, wezwania lekarza czy też pielęgniarki, która taką osobą by się zajęła. [D, Olsztyn, 6.07.2016]

12. Brak świadomości społecznej możliwości i szczególnych potrzeb osób z niepełnosprawnością słuchu.

6.2 Rekomendacje środowiska

Zaproponowane przez środowisko rekomendacje:

13. Wsparcie finansowe:

- podniesienie wysokości rent/zasiłków. A z drugiej strony bardziej efektywne działanie systemu: skierowanie pomocy tam, gdzie jest to szczególnie potrzebne, tj. do osób mających realnie większe trudności ze znalezieniem pracy, by nie umacniać mechanizmu „pułapki rentowej”,
- podniesienie wysokości refundacji na sprzęt i zabiegi rehabilitacyjne (dotyczy sprzętu podstawowego jak i wspierającego),
- refundowanie/podniesienie wysokości refundacji usług tłumacza.

Bardzo byśmy chcieli, żeby rząd – tak naprawdę – płacił za tłumaczy języka migowego [D, Poznań, 29.09.2016]

14. Wsparcie w aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnością słuchu. Działania skierowane do osób z niepełnosprawnością słuchu, pracodawców, otoczenia (zob. też Rozdz. 5).

15. Poprawa jakości edukacji (zob. też Rozdz. 4):

- dostosowanie edukacji do potrzeb osób z niepełnosprawnością słuchu,
- większy nacisk na umiejętności komunikacyjne, w tym na naukę języka polskiego (weryfikowanie rozumienia tekstu pisanego),
- większy nacisk na rozwijanie samodzielności uczniów z ubytkiem słuchu,
- większy nacisk na integrowanie uczniów niesłyszących/niedosłyszących i słyszących.

16. Organizowanie ofert rozwoju osobistego, wsparcie psychologiczne.

17. Podnoszenie świadomości społecznej obecności i problemów osób z niepełnosprawnością słuchu:

- Kampanie informacyjne, zajęcia w szkołach o osobach z niepełnosprawnością słuchu i ich szczególnych potrzebach komunikacyjnych, ale też możliwościach (np. pełnosprawności intelektualnej),

Ale tutaj jeszcze przy prelekcjach, by tu jeszcze właśnie, reklamować, robić taką promocję osób słynnych, całą grupę, która mają taką niepełnosprawność słuchową, tak. To jest, że tak powiem chwyt marketingowy, to zawsze ludzi bardziej tak zachęca, żeby się zapoznać z taką kulturą, a że ciekawe, np. niektórzy nie mieli takiej świadomości, że taka osoba, pomimo takiej niepełnosprawności słuchowej, tak naprawdę wcale nie została ograniczona, osiągnęła wielki sukces w życiu. Czyli np. ja też mogę, albo ktoś bliski, kto ma taki problem, też może sukces po prostu w swoim życiu osobistym albo zawodowym, tak? [D, Poznań, 13.06.2016]

Trzeba ludziom uświadomić na temat osób głuchych, o ich kulturze, edukować ich w szkole na temat osób niesłyszących. We wszystkich szkołach wygospodarować 1 godzinna lekcje na temat osób niesłyszących, o niepełnosprawnych, jak powinni się zachować- wszystko to szkoła powinna prowadzić takie lekcje. [D, Poznań, 13.06.2016]

Kampanie społeczne pokazujące: kim jest głuchy, jakie spotyka problemy. Często w programach widzimy inne niepełnosprawności. Społeczeństwo uważa głuchy nie napotyka na problemy.[D, Wrocław, 21.09.2016]

- zwiększenie zainteresowania osobami starszymi i samotnymi.

6.3 Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „warunki życia i zatrudnienie” na podstawie raportu Millward Brown

Wnioski dotyczące poprawy warunków życia osób z niepełnosprawnościami

Wnioski dotyczące sytuacji osób niepełnosprawnych w środowiskach lokalnych, zakresie i charakterze świadczeń i usług społecznych oferowanych przez gminne,

powiatowe i miejskie instytucje publiczne ustawowo zobligowane do ochrony socjalnej tej kategorii osób:

- 1) Wysoki poziom zagrożenia ubóstwem dochodowym osób niepełnosprawnych z uwagi na niski wymiar świadczeń rentowych,
- 2) Relatywnie niski udział osób niepełnosprawnych wśród świadczeniobiorców zasiłków stałych z pomocy społecznej – niskie progi ustawowego ubóstwa wyłączają większość osób niepełnosprawnych o niskim poziomie świadczeń ubezpieczeniowych finansowego wsparcia pomocy społecznej,
- 3) Relatywnie wysoka obecność niepełnosprawnych wśród odbiorców pomocy celowej i rzeczowej,
- 4) Wzrastające zjawisko dezintegracji więzi rodzinnych – szczególnie widoczne w środowisku wiejskim – osłabiające wymiar i zakres funkcji opiekuńczej rodziny wobec starzejących się i niepełnosprawnych w którymś okresie starości rodziców i dziadków,
- 5) Wzrost zapotrzebowania na środowiskowe usługi opiekuńcze wobec coraz bardziej widocznych skutków starzenia się polskiego społeczeństwa i wzrostu chorób związanych z okresem późnej starości,
- 6) Wysoką obecność osób niepełnosprawnych wśród mieszkańców gmin i miast ubiegających się o mieszkania socjalne lub komunalne – zdecydowany deficyt zasobów mieszkaniowych w dyspozycji gmin i powiatów nadających się do przystosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych,
- 7) Wzrost zainteresowania osób niepełnosprawnych mieszkaniami chronionymi – włączenie tego obszaru rozwoju oferty mieszkaniowej do coraz większej liczby lokalnych strategii rozwiązywania deficytu czasowej opieki specjalistycznej wobec osób chorych i niepełnosprawnych,
- 8) Zdecydowana poprawa infrastruktury instytucji publicznych, przestrzeni miejskiej i infrastruktury komunikacyjnej pod względem dostosowania architektury i wyposażenia technicznego do potrzeb osób niepełnosprawnych,
- 9) Poszerzenie zakresu komunikacji internetowej, w tym coraz szersze dostosowanie stron urzędowych do potrzeb osób niewidomych i głuchych oraz stałe informowanie o

możliwościach pomocy i usług społecznych dla niepełnosprawnych radnych, sołtysów i wójtów.

10) Niedostatek środków własnych gmin i powiatów na miarę potrzeb socjalnych, mieszkaniowych i opiekuńczych osób niepełnosprawnych.

Rekomendacje dotyczące poprawy warunków życia osób z niepełnosprawnościami

W pierwszym obszarze wskazań adresowanych do systemowych działań na rzecz poprawy sytuacji socjalnej osób niepełnosprawnych, zwrócić należy uwagę na:

- 1) Włączenie stałej i adekwatnej do poziomu wzrostu kosztów utrzymania rewaloryzacji świadczeń rentowych,
- 2) Założenie docelowego pułapu minimalnych rent dla osób niepełnosprawnych ze stopniem znacznym do poziomu minimum socjalnego,
- 3) Ustalenie ustawowego progu ubóstwa dochodowego uprawniającego do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej do liczonego co roku poziomu minimum socjalnego,
- 4) Wypracowanie systemu współfinansowania z budżetu państwa budownictwa komunalnego i mieszkań chronionych,
- 5) Wzmocnienie rozwoju publicznych opiekuńczych usług senioralnych.

Odnosząc się do poziomu instytucji samorządowych, odpowiedzialnych za wsparcie i pomoc osobom niepełnosprawnym, wskazać należy:

- 1) Wzrost zatrudnienia pracowników socjalnych ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym do pracy z osobami niepełnosprawnymi,
- 2) Rozdzielenie zadań administracyjnych ośrodków pomocy społecznej od zadań pracy socjalnej,
- 3) Wzrost zatrudnienia asystentów rodziny, pracujących z rodzinami z dziećmi i dorosłymi osobami niepełnosprawnymi,
- 4) Zwiększenie specjalistycznych szkoleń, dopełniających wiedzę pracowników pomocy społecznej i lokalnych urzędów publicznych zajmujących się osobami niepełnosprawnymi,

- 5) Włączenie zadań w zakresie likwidacji barier architektonicznych do planu zagospodarowania przestrzennego miast i wsi,
- 6) Uzależnienie wydawania licencji na obsługę komunikacji miejskiej i przestrzennej od spełnienia wymagań dotyczących przystosowania pojazdów dla potrzeb osób niepełnosprawnych,
- 7) Włączenie edukacji cyfrowej osób niepełnosprawnych do lokalnych strategii rozwoju polityki społecznej.

Wnioski dotyczące barier dla osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy

1) Najważniejsze bariery ograniczające dostęp osób niepełnosprawnych do rynku pracy w Polsce dotyczą trzech obszarów:

- Uwarunkowania strukturalne; m. in. segmentacja zatrudnienia osób niepełnosprawnych - brak szerokiego otwarcia sektorów polskiego rynku pracy na osoby niepełnosprawne, niedostatek zróżnicowanej oferty pracy, otwarcia na niepełnosprawnych o wysokim poziomie kwalifikacji, niski poziom płac i ich niska konkurencyjność wobec wymiaru rent i świadczeń socjalnych,
- Uwarunkowania wynikające z potrzeb i praktyki polityki zatrudnienia pracodawców; m. in. wysoki poziom kosztów związanych z zatrudnianiem osób niepełnosprawnych połączony z biurokratycznymi procedurami uzyskania wsparcia finansowego w związku z zatrudnieniem osoby niepełnosprawnej, bariery mentalne – silny wpływ stereotypu mniej wydajnego niepełnosprawnego pracownika, niedostateczna wiedza o poszukujących pracy osobach niepełnosprawnych i ich kwalifikacjach,
- Uwarunkowania wynikające z „kapitału ludzkiego” osób niepełnosprawnych; m.in. ograniczenia uwarunkowane rodzajem niepełnosprawności, niski i nieadekwatny do potrzeb rynku pracy poziom wykształcenia i kwalifikacji, bariery mentalne związane z niską samooceną i obawami przed praktykami dyskryminacyjnymi w miejscu pracy i w przestrzeni publicznej, niezadawalający stan wiedzy o sposobach poszukiwania pracy i ograniczony dostęp do instytucji wspierających aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych, niska mobilność osób niepełnosprawnych połączona z niedostosowaną do potrzeb tej kategorii osób infrastrukturą komunikacyjną.

- 2) Z uwagi na zróżnicowany wpływ rodzaju niepełnosprawności na zdobycie wykształcenia i kwalifikacji zawodowych, motywację do pracy oraz możliwości poszukiwania pracy i integracji w środowisku pracy niezbędna jest równoległość ofert pracy dla osób niepełnosprawnych na otwartym i chronionym rynku pracy,
- 3) Zatrudnienie wspomagane stwarza szanse na lepszy dostęp do pracy zawodowej osób niepełnosprawnych intelektualną – instytucja trenera pracy wydaje się być ważnym instrumentem w przełamywaniu barier w procesie aktywizacji zawodowej tej kategorii osób niepełnosprawnych,
- 4) Niepełnosprawność nie różnicuje szans na zatrudnienie kobiet i mężczyzn niepełnosprawnych; rynek ofert pracy jest ubogi i dostępne są w większości oferty na stanowiskach nie wymagających wysokich kwalifikacji, aczkolwiek można mówić o pewnej segmentacji ofert ze względu na płeć w usługach: kobiety w branży „sprzątanie”, mężczyźni w branży „ochrona”,
- 5) Kobiety niepełnosprawne doświadczają takich samych przejawów dyskryminacji jak kobiety pełnosprawne, szczególnie ze względu na różnice wynagrodzeń i sytuację rodzinną,
- 6) Niepełnosprawność w rodzinie jest natomiast czynnikiem „wykluczającym” z rynku pracy ze względu na konieczność sprawowania osobistej opieki nad osobą niepełnosprawną w rodzinie, stanowiąc czynnik ryzyka biedy kobiet,
- 7) Prawdopodobieństwo pracy w szarej strefie niepełnosprawnych z trudnym dostępem do pracy oraz z obawami potencjalnego konfliktu renta-wynagrodzenie.

Rekomendacje dotyczące możliwości ograniczania i likwidowania barier w dostępie osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy

Poziom systemowy

- 1) Reforma zasad równoległości świadczeń rentowych i dochodu z pracy – podwyższenie progów dochodów z pracy nie powodujących zawieszenia świadczeń rentowych,
- 2) Wzmocnienie kontroli Państwowej Inspekcji Pracy warunków zatrudnienia i warunków pracy osób niepełnosprawnych,

- 3) Wzrost poziomu świadczeń dla osób rezygnujących z pracy (głównie kobiety) z powodu opieki nad osobą niepełnosprawną – wzrost ofert pracy w niepełnym wymiarze czasu pracy dla osób niepełnosprawnych,
- 4) Rozwój poradnictwa zawodowego dla młodzieży niepełnosprawnej i adekwatnego do kosztów systemu stypendialnego umożliwiającego podejmowanie nauki poza miejscem zamieszkania – dostęp do „rynkowej” ofert kształcenia osób niepełnosprawnych,
- 5) Wzmocnienie dualnego systemu kształcenia dla młodzieży niepełnosprawnej powiązanego z praktykami w firmach - potencjalnych pracodawców
- 6) Włączenie do nomenklatury zawodów i systemu kształcenia zawodu „trenera pracy”.

Poziom lokalny

- 1) Prowadzenie kampanii społecznych i innych form edukacji ukierunkowanych na promowanie wiedzy o potrzebach i możliwościach osób niepełnosprawnych, kształtujących przyjazne postawy społeczności lokalnych wobec osób niepełnosprawnych,
- 2) Prowadzenie przez Powiatowe Urzędy Pracy i inne instytucje rynku pracy obowiązkowego systemu informacji internetowej o ofertach lokalnego rynku pracy i systemie instrumentów wspierających zatrudnienie osób niepełnosprawnych, dostosowanego także do potrzeb osób niewidomych i niesłyszących,
- 3) Realizację projektów na rzecz integracji społecznej osób niepełnosprawnych,
- 4) Rozpoznanie potencjału zawodowego i potrzeb w obszarze aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych intelektualnie i podjęcie działań na rzecz rozwoju zatrudnienia wspomaganego na poziomie powiatów i gmin.

Wnioski dotyczące instytucji rynku pracy i innych podmiotów wspierających zatrudnienie osób niepełnosprawnych

- 1) Niedostatek spójności założeń (celów i zadań) systemu wspierającego zatrudnienie osób niepełnosprawnych z niektórymi instrumentami realizacji polityki aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych,

2) Niedostatek wiedzy pracodawców o systemie dofinansowania zatrudniania osób niepełnosprawnych oraz zbiurokratyzowanie procedur formalnych powiązanych z tym zagadnieniem. Należy przy tym zaznaczyć, że pracodawcy mogą korzystać również ze: zwrotu kosztów zatrudnienia pracownika pomagającego pracownikowi niepełnosprawnemu w pracy; zwrotu kosztów szkolenia pracownika niepełnosprawnego; Zwrotu kosztów wyposażenia stanowiska pracy osoby niepełnosprawnej; Zwrotu kosztów przystosowania stanowiska pracy dla osoby niepełnosprawnej,

3) Zróżnicowanie szans na aktywność zawodową osób niepełnosprawnych – strukturalnych i indywidualnych – jako podstawa racjonalizacji systemu aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych,

4) Zróżnicowany poziom przygotowania instytucji publicznych do obsługi osób niepełnosprawnych: relatywnie wysoka ocena Powiatowych Urzędów Pracy oraz pracowników socjalnych w Gminnych i Miejskich Ośrodkach Pomocy Społecznej.

Rekomendacje dotyczące instytucji rynku pracy i innych podmiotów wspierających zatrudnienie osób niepełnosprawnych

1) Systematyczna edukacja, podnoszenie wiedzy pracowników instytucji rynku pracy o osobach niepełnosprawnych, specyfice dotyczących ich schorzeń, ograniczeń, potrzebach, metodach i instrumentach wsparcia procesu ich aktywizacji zawodowej,

2) Racjonalne spojrzenia na proces aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych; oparcie systemu na rzetelnej obiektywnej diagnozie możliwości i ograniczeń obecnych w środowisku osób niepełnosprawnych, ich ocenie funkcjonalnej, w świecie pracodawców, w rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej środowiska lokalnego,

3) Zmiana systemu edukacji osób niepełnosprawnych w kierunku przygotowania do zmieniających się technologii, profili produkcji i usług,

4) Koordynacja działań instytucji odpowiedzialnych na poziomie lokalnych za rehabilitację medyczną i społeczną, pomoc socjalną i wspieranie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych - tworzenie interdyscyplinarnych zespołów specjalistów z różnych placówek,

5) Lepsza dostępność informacji dla pracodawców i osób niepełnosprawnych o zasadach zatrudniania osób niepełnosprawnych i odbiurokratyzowanie procedur powiązanych z tym procesem,

6) Ewaluacja całego systemu – koncepcja i prawo – rozważenie systemowej reformy albo planowanych ewolucyjnych zmian w jakiejś perspektywie czasowej – racjonalna wizja prowadzenia polityki społecznej wobec osób niepełnosprawnych.

6.4 Podsumowanie

W kontekście zapisów KPON, zaniedbywane są takie zobowiązania państwa, jak:

- zapewnienie osobom niepełnosprawnym jednakowego dostępu do odpowiednich usług, urządzeń i innego rodzaju pomocy w zaspokajaniu potrzeb związanych z niepełnosprawnością, po przystępnych cenach,
- zapewnienie osobom niepełnosprawnym i ich rodzinom, żyjącym w ubóstwie, dostępu do pomocy państwa w pokrywaniu wydatków związanych z niepełnosprawnością, w tym wydatków na odpowiednie szkolenia, poradnictwo, pomoc finansową i tymczasową opiekę dającą wytchnienie stałym opiekunom.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
Zbyt niskie renty/świadczenia socjalne	▪ Wsparcie finansowe: ○ podniesienie wysokości rent/świadczeń, ○ złagodzenie kryteriów przyznawania pomocy, ○ kierowanie pomocy, tam gdzie jest ona najbardziej potrzebna, ▪ dofinansowania do mieszkań dla najuboższych, ▪ pomoc przy wypełnianiu dokumentów/wniosków o

	dofinansowanie, wszelkie inne wsparcie.
Niskie zarobki lub brak pracy wynikające m.in. z mało przyjaznego dla osób z niepełnosprawnością rynku pracy i braku przygotowywania osób z niepełnosprawnością do sprawnego wejścia na rynek pracy.	▪ Wsparcie w aktywizacji zawodowej, ▪ działania skierowane do osób niepełnosprawnością, ▪ pracodawców, otoczenia (Zob. rozdz. 5).
Niewystarczająca oferta wsparcia pozafinansowego ▪ wyobcowanie, zaniżone poczucie własnej wartości, bierność, ▪ szczególnie trudna sytuacja osób starszych.	▪ Poszerzenie oferty usług pielęgnacyjnych, ▪ zwiększanie liczby i dostępności domów opieki, domów dziennego pobytu, ▪ stworzenie oferty rozwoju osobistego dla osób z niepełnosprawnością słuchu.
Nieprzygotowanie pracowników socjalnych do kontaktów z osobami z wadą słuchu	▪ Szkolenia personelu na temat osób z wadą słuchu: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi.
Dystansowanie się państwa (i otoczenia) od problemów osób z niepełnosprawnością, brak wsparcia osób niepełnosprawnością w priorytetach państwa, polityk społecznych	▪ Zwiększenie zainteresowania środowiskiem osób z niepełnosprawnością słuchu. Wniesienie tematu do debaty społecznej: ○ kampanie promujące wiedzę o osobach głuchych (ich specyficznych potrzebach, ale też możliwościach i prawach), ○ kampanie propagujące ideę

	równości, - o kampanie o celach wzbudzenia empatii w stosunku do osób niepełnosprawnych, - o wykorzystanie popularnych seriali czy serii paradokumentów do przedstawienia problematyki osób z niepełnosprawnością/mających szczególne potrzeby komunikacyjne.
--	---

7 Art. 19 Konwencji – Niezależne życie i włączenie w społeczeństwo

7.1 Art. 19 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

Bariera komunikacyjna jest główną i pierwotną, która ogranicza niezależność osób z niepełnosprawnością słuchu i włączenie w społeczeństwo na równych zasadach. W pełni samodzielne funkcjonowanie w społeczeństwie i korzystanie z informacji i usług publicznych jest utrudnione ze względu na utrudniony dostęp do tłumacza, brak zrozumienia przez personel szczególnych potrzeb komunikacyjnych osób głuchych, niską znajomość języka migowego u osób słyszących, a z drugiej strony słabą znajomość języka polskiego wśród części środowiska osób głuchych. Środowisko zauważa jednak, że w zakresie dostępności do tłumacza jest widoczny duży postęp. Pewnym ograniczeniem jest jeszcze jakość zapewnianego tłumaczenia a barierą brak wiedzy osób głuchych i konsekwencji w egzekwowaniu dostępu do tłumacza.

No i dodałbym jeszcze, że akurat w ZUS-ie jest w tej chwili tłumacz języka migowego online. Oni zatrudniają swoich pracowników realnie migających, dobrze migających i to jest bardziej kwestia domagania się o to żeby ktoś włączył to tłumaczenie, a nie o to, że akurat w ZUS-ie tego nie ma. I tak samo jest na rynku już w tej chwili przynajmniej pięć banków, które zapewniają usługę w języku migowym. To są w miarę największe banki, które funkcjonują w Polsce i następne przynajmniej trzy wiem o tym, że czekają na to żeby taką usługę wdrożyć [D, Olsztyn, 6.07.2016]

Doświadczenia indywidualnych osób są różne, co oznacza – mimo pewnej poprawy, brak powszechności i standaryzacji pewnych rozwiązań. Poniżej lista spotykanych jeszcze często problemów:

1. Utrudniony dostęp do usług publicznych -

Bariery komunikacyjne (niemożność samodzielnego załatwiania wielu codziennych czy urzędowych spraw):

- brak pętli indukcyjnych w instytucjach użyteczności publicznej,
- brak tłumaczy i wideotłumaczy w instytucjach użyteczności publicznej, konieczność zgłaszania zapotrzebowania na tłumacza z wyprzedzeniem,

Teraz w urzędach na przykład osoba głucha trzy dni wcześniej musi zgłosić potrzebę tłumacza języka migowego. To jest śmieszne. Ja potrzebuję teraz pilnie tego tłumacza i niestety dla mnie to jest problem. W urzędzie powinien być od razu na miejscu taki tłumacz, teraz tak nie ma. Martwa ustawa o języku migowym. Prezydent Komorowski ją podpisał, ale ona jest martwa, ona leży i dalej po prostu nic się nie dzieje. Nie ma dalej tłumaczy, nie ma szkoleń. Koniec. [D, Olsztyn, 6.07.2016]

- przypadki odmowy pełnego tłumaczenia wypowiedzi osoby głuchej. Dążenie tłumaczy do ingerowania w komunikat osoby głuchej (raczej w interesie osoby głuchej), co nie spotyka się z akceptacją tej osoby,

Na przykład, jeżeli chodzi o mnie, to przyszedł tłumacz z Polskiego Związku Głuchych. Ja chciałam żeby ktoś przetłumaczył moje słowa, to znaczy mówiłam to mi się nie podoba, to mi się nie podoba, to mi się nie podoba, na to tłumacz z Polskiego Związku Głuchych powiedział: ja nie mogę tego przetłumaczyć. Tłumacz poucza głuchego to, co ma powiedzieć. Nie wypada mu tego robić. Rozumiem. Tłumacz jest narzędziem do tłumaczenia. Tak, a nie cenzurą. Tłumacze się boją. [D, Poznań, 13.06.2016]

- brak przygotowania pracowników do kontaktu i komunikacji osobami głuchymi.

Problemy dotyczące komunikacji w szpitalach, w pracy, w urzędach, między innymi w Urzędzie Wojewódzkim, w Urzędzie Marszałkowskim, w urzędzie pracy, w ZUS-ie – nie ma komunikacji [D, Olsztyn, 6.07.2016]

Z problemem łączy się również wprowadzenie osób głuchych w błąd poprzez sygnalizowanie w instytucji lub punkcie usługowym piktogramem, naklejką, że tłumacz jest obecny, podczas gdy nie jest to zgodne ze stanem faktycznym.

I tak – ustawa jest, oczywiście, ale w praktyce ja nie widzę realizacji tej ustawy, nie widzę. Po pierwsze miasta... w każdym mieście są jakby inne znaki migowe w związku, z czym inaczej tłumacze migają. Nigdy nie widziałam w żadnym urzędzie żaden urzędnik żeby migał. W banku czy w szpitalu żeby głuchy mógł zadać pytanie, żeby ktoś go zapytał, jakie ma potrzeby. Tak wygląda sytuacja na dzień dzisiejszy. Oddaję głos jeszcze tutaj. Jeszcze chcę powiedzieć... ludzie myślą tak, że już jest ustawa, w urzędach powinny być tłumacze języka migowego, ale tak naprawdę ich nie ma. Tak jak na przykład w Urzędzie Miasta byłam jest informacja, tak, albo w siedzibie kablówki, że jest tłumacz, ale faktycznie jak wszedłem to nie było osoby migającej. Pokazuję na tą naklejkę, a oni wszyscy nie wiedzą, co mają mi odpowiedzieć. W tej chwili nie ma naprawdę takich osób, które znają język migowy. Dlatego pytam: czemu takie naklejki są i czemu są informacje, że jest tłumacz? Wiele osób mi też o tym zgłasza, że jest taki problem, potrzebuję tłumacza, jest naklejka, a tu nikogo nie ma. Mogę dać przykład: byłam w „Aurze”, w centrum handlowym, byłam tam po to żeby zrezygnować z abonamentu w Orange, wcześniej tam było TPSA, potem Orange, przyszedłam tam do salonu, zobaczyłam kartkę, że jest tłumacz-naklejone na szybie. Ucieszyłam się bardzo, przyszedłam tam i mówię: „nie, nie, nie, proszę usiąść i piszemy na kartce”, a ja mówię: co? Czułam się tak jakby ktoś mnie uderzył w twarz. Po co ta naklejka? Po co ta reklama? Bardzo przepraszam, to jest fałszywy wizerunek firmy. To ten problem, z którym ja bezpośrednio się zetknęłam. Ustawa jest i ja respektuję, mam do niej szacunek, ale w praktyce nie jest do końca realizowana. [D, Olsztyn, 6.07.2016]

Jednocześnie ważne jest, by środowisko osób słyszących zrozumiało, że do zapewnienia dobrej jakości komunikacji konieczny jest tłumacz z bardzo dużym doświadczeniem.

Myślę, że warto by było rozważyć sytuację taką czy te naklejki to nie powinno być tak z informacją, że tu jest tłumacz migowy czy, że tutaj mamy pewną znajomość języka migowego, albo przychylność względem osób głuchych, bo to są dwie różne sprawy, natomiast absolutnie nie zgadzam się z tym. Uważam, że najlepsi tłumacze, jest po kilku tłumaczy w każdym mieście i to jest, że tak powiem i tak na wyrost, natomiast tłumaczenie jest w dwie strony. Nie wystarczy zamigać coś do głuchego, trzeba głuchego jeszcze zrozumieć, a to już jest ogromna sztuka i tutaj trzeba ogromnej wiedzy. Nie wystarczy kurs nawet dwieście czy trzysta godzin, czy pięć lat a nawet piętnaście lat uczenia się języka migowego. Każdy tłumacz, który pracuje powie tak: dzisiaj idzie ten i ten pan do urzędu albo do lekarza, ty go lepiej zrozumiesz, ty mu lepiej pomożesz. Więc ja się absolutnie nie zgadzam z tym, że to dotyczy kwestii leksyki, tylko słownictwa, to dotyczy całego kontekstu komunikacyjnego i tego, że osoby dorosłe porozumiewają się, starsze, głuche, które na dzień dzisiejszy najbardziej potrzebują tłumaczenia języka migowego, porozumiewania się językiem takim, który jest bardzo wymagający dla tłumacza. Takich tłumaczy jest bardzo niewiele w Polsce. [D, Olsztyn, 6.07.2016]

2. Utrudniony dostęp do informacji (także tej dotyczącej praw osób z niepełnosprawnością czy możliwego wsparcia) -

Bariery komunikacyjne:

- brak pętli indukcyjnych w instytucjach użyteczności publicznej,
- brak tłumaczy, i video tłumaczy w instytucjach użyteczności publicznej,
- brak przygotowania pracowników do kontaktu i komunikacji z osobami głuchymi,
- brak tekstów opracowanych tak, by były zrozumiałe dla osób głuchych, nieznających lub słabo znających język polski.

3. Utrudniony dostęp do oferty kulturalnej:

- zbyt wąska oferta filmów/przedstawień z napisami lub tłumaczonych na język migowy.

Bariera, jeśli chodzi właśnie o brak filmów z napisami w języku migowym. Jeżeli są wiadomości na żywo, oczywiście można skorzystać z teletekstu, ale też albo są opóźnione napisy albo się je po prostu zabiera [D, Olsztyn, 6.07.2016]

4. Trudności w znalezieniu i utrzymaniu pracy:

- niski status społeczny, niska samoocena wpływająca na bierność, izolację,
- brak środków na korzystanie z odpłatnej oferty,
- trudność w prowadzeniu samodzielnego gospodarstwa domowego.

5. Brak działań zorientowanych na wspieranie samodzielności, samorozwoju osób z niepełnosprawnością słuchu, w tym niwelujących ich lęki związane z wyjściem poza środowisko osób głuchych.

6. Zaniedbania na poziomie edukacji:

- brak dostosowania edukacji do potrzeb osób z niepełnosprawnością słuchu,
- zaniedbywanie umiejętności komunikacyjnych osób głuchych, znajomości języka polskiego a także rozwoju samodzielności.

7. Szczególnie trudna sytuacja osób mieszkających poza dużymi miastami:

- znacznie mniejszy dostęp do jakiegokolwiek oferty pomocowej, aktywizującej, kulturalnej, możliwości znalezienia pracy, możliwości kontaktu ze środowiskiem etc.

Wieś jest tym miejscem, gdzie jest większa bariera. Osoby muszą dojeżdżać do lekarza chociażby, mają problem z zatrudnieniem, siedzą w domu beczynn timer, nie mogą znaleźć tego zatrudnienia. Również nie mają kontaktu ze swoim środowiskiem, czyli no są odosobnione [D, Olsztyn, 6.07.2016]

7.2 Rekomendacje środowiska

Zaproponowane przez środowisko postulaty:

1. Zatrudnienie osób z niepełnosprawnością słuchu w instytucjach publicznych.
2. Zwiększenie dostępu do tłumacza:
 - podniesienie jakości usług tłumaczy,

- profesjonalizacja zawodu tłumacza,
- upowszechnienie video tłumaczenia,

Urzednicy są przekonani, że sześćdziesiąt godzin kursu języka migowego powoduje, że stają się tłumaczami języka migowego. Oczywiście się nie stają. To jest podstawowy błąd, który jest w ustawie zawarty. Drugi równie ważny to jest zakres jego obowiązywania. Sformułowanie, które tam jest zawarte, powoduje, że ustawa jest dostępna tylko w niektórych miejscach. Powinna być dostępna wszędzie tam, gdzie są pieniądze publiczne, to znaczy powinien być zapis powtórzony w zestawie o dostępie do informacji publicznej w tych miejscach, gdzie zaangażowane są publiczne pieniądze. Nie ważne czy to jest urząd, czy to jest firma, która otrzymała publiczną dotację, czy to jest firma wykonująca publiczne zadanie za publiczne pieniądze, czy to jest choćby Ośrodek Ruchu Drogowego, czy to jest jakakolwiek inna instytucja – jeżeli są tam zaangażowane pieniądze publiczne to powinien być tam dostęp do tłumacza. [D, 6.07.2016, Olsztyn]

3. Dostosowywanie budynków instytucji publicznych i stosowanych w nich rozwiązań do możliwości osób z niepełnosprawnością słuchu. Konsultowanie rozwiązań z reprezentantami środowiska:

- doposażenie w pętle indukcyjne,
- doposażenie w wizualne systemy informacyjne czy alarmujące.

Okej, druga rzecz. Sygnalizacja światłem. To jest tak jak na przykład w miejscach pracy, domach, szkołach, na uniwersytetach, w urzędach, w szpitalach.. o co chodzi? My w grupie przedyskutowaliśmy i okazało się, że były problemy. Na przykład dostaję jakiś numer i oczekuję, nie wiem czy już mogę wchodzić do gabinetu, bo nie ma tam jakiegoś światełka, jakiejś sygnalizacji. Nie wiem czy ja się źle zachowuję, czy może się wpycham w kolejkę, nie wiem, mam pukać, ale nie wiem czy już jest moja kolej. Inna rzecz na przykład bardzo ważna, jeżeli chodzi o sygnalizację alarmów, bo na przykład dajmy na to w ZUS-ie będzie jakiś pożar,

no nie wiem, podaję przykład, a głuchy stoi i czeka. Słyszący idą, a głuchy nie wie, o co chodzi, więc też mogłaby być jakaś lampka, która by pokazywała, sygnalizowała, że jest jakaś sytuacja alarmowa. Państwo nie myśli o tym, o takim zabezpieczeniu. [D, Olsztyn, 6.07.2016]

4. Szkolenia personelu z zakresu praw, potrzeb, sposobów komunikacji osób z niepełnosprawnością słuchu.
5. Zwiększenie oferty kulturalnej dostępnej dla osób migających.
6. Tworzenie i popularyzowanie dostępności stron dla osób głuchych i słabo słyszających.

Do tego, co wspomniał pan ekspert wcześniej np. kiedy są te konferencje prasowe, [...] osoby niesłyszące, że warto by było, oczywiście są takie rozwiązania np. tłumaczenia teletekstów, telegazety, wiadomości [...], że w internecie można, ale można by pomyśleć o utworzeniu specjalnego kanału przykładowo na youtube, gdzie np. bezpośrednio zaraz po transmisji konferencji prasowej, żeby stworzyć takie tłumaczenia, czy w formie tekstowej, czy migowej, tak? [D, Warszawa, 20.09.2016]

7. Zwiększenie świadomości społecznej potrzeb komunikacyjnych osób z niepełnosprawnością słuchu.
8. Większa troska o uczenie osób głuchych rozumienia języka polskiego.
9. Praca z dziećmi głuchymi w kierunku rozwijania ich poczucia własnej wartości, aspiracji, niezależności i chęci aktywnego życia np. poprzez powoływanie funkcji lidera.

Wypowiedź eksperta zagranicznego: Jeżeli mamy małe dziecko głuche, które dorasta i jest ono samotne, musi mieć wzór – lidera głuchego, z którego może czerpać doświadczenie, z którym może się utożsamiać. Dzięki temu jego tożsamość, poczucie pewności i wartości siebie wzrasta. [D, Warszawa, 20.09.2016]

10. Podnoszenie świadomości osób z niepełnosprawnością słuchu ich własnych praw. Podnoszenie poczucia sprawstwa.

Moim zdaniem to, co najważniejsze trzeba robić to za każdy razem jak idziecie do jakiejś instytucji to domagać się. Nie popatrzeć, o nie ma- dobra idę do domu, jestem obrażony, pójdę do OSG żeby przyszedł tłumacz, pójdę do PZG żeby przyszedł tłumacz – nie. Musicie sami tam na miejscu robić awanturę, bo tylko wtedy coś się zmieni.[D, Olsztyn, 6.07.2016]

7.3 Podsumowanie

W kontekście zapisów KPON, zaniedbywane są takie zobowiązania państwa, jak:

- zapewnienie dostępu do szerokiego zakresu usług świadczonych w domu, w miejscu zamieszkania i innych usług wsparcia świadczonych w ramach społeczności lokalnej, w tym do pomocy osobistej niezbędnej do życia w społeczności i integracji społecznej, która także pozwoli na zapobieganie izolacji i segregacji społecznej.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
Bariery komunikacyjne	▪ Zatrudnienie osób z niepełnosprawnością słuchu w instytucjach publicznych, ▪ szkolenia personelu na temat osób z niepełnosprawnością słuchu: ich praw, potrzeb, koniecznego wsparcia, ▪ zwiększenie dostępności do tłumaczy: ○ zwiększenie liczby tłumaczy, ○ profesjonalizacja zawodu. ▪ doposażenie instytucji w pętle indukcyjne, ▪ dostosowanie stron internetowych do potrzeb osób z niepełnosprawnością

	słuchu, ▪ udostępnianie tłumacza migowego on-line jako rozwiązania powszechnego, dostępnego zawsze ad hoc, w razie potrzeby (bez konieczności rezerwacji z wyprzedzeniem), ▪ większa troska o uczenie głuchych dzieci języka polskiego.
Wąska oferta kulturalna i rekreacyjna dla osób głuchych	▪ Zwiększenie oferty kulturalnej/liczby wydarzeń dla osób głuchych, ▪ tworzenie i popularyzowanie dostępności stron/serwisów www dla osób z niepełnosprawnością słuchu.
Bariera finansowa ▪ Zbyt niskie świadczenia, brak dochodów z innych źródeł.	▪ Wsparcie aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnością słuchu [zob. Rodz. 5].
Niska świadomość społeczna ▪ praw, ▪ potrzeb, ▪ koniecznego wsparcia osób z niepełnosprawnością słuchu.	▪ Zwiększenie zainteresowania środowiskiem. Podnoszenie społecznej świadomości osób z niepełnosprawnością słuchu: ○ kampanie promujące wiedzę o osobach głuchych (ich specyficznych potrzebach, ale też możliwościach i prawach), ○ kampanie propagujące ideę równości, ○ wykorzystanie popularnych seriali czy serii paradokumentów do przedstawienia problematyki osób z niepełnosprawnością/mających problem z komunikacją, ○ kreowanie pozytywnego wizerunku osoby głuchej.

8 Art. 22 Konwencji – Poszanowanie prywatności

8.1 Art. 22 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

Prawa osób z niepełnosprawnością słuchu opisane w art. 22 KPON są chronione. Jednak za ich pewne naruszenie można uznać konieczność korzystania przez osoby głuche z **usługi tłumaczenia, a więc wymuszonej zgody obecności osób trzecich** w codziennym życiu, załatwianiu spraw w urzędach, instytucjach bankowych, w trakcie wizyt lekarskich itp.

Potencjalnym problemem z tym związanym jest utrudniony dostęp do zawodowych tłumaczy, a więc konieczność korzystania także z pomocy osób bliskich, co w niektórych przypadkach może oznaczać niechcianą konieczność mówienia w ich obecności o sprawach intymnych.

Nie mamy tłumaczy w dostępie do usług medycznych, ani pielęgniarki, ani lekarze nie znają języka migowego i chodzimy do lekarzy, gdzie nie rozumiemy nic, czekamy, aż przyjdzie dziecko, moja córka mi pomoże, jest to nieprzyjemne, bo moja córka ma własne problemy, więc lekarz powinien jakby rozmawiać ze mną osobiście. [D, Poznań, 13.06.2016]

Kolejnym problemem jest trudność w zrozumieniu dokumentów czy druków, zwłaszcza dla osób słabo znających język polski, a więc konieczność otrzymania wsparcia w wypełnianiu tych dokumentów, czyli udostępnianiu swoich danych wrażliwych osobom trzecim (oczywiście zaufanym np. bliskim, lub pracującym w zawodach zaufania społecznego).

8.2 Rekomendacje środowiska

Ten obszar nie było mocno eksplorowany w czasie debat, ani szczególnie komentowany w kwestionariuszach opinii. Środowisko nie czuje się **dyskryminowane**. Właściwymi rekomendacjami wydają się te, które niwelują konieczność udziału osób trzecich (zwłaszcza bliskich) w komunikacji osób głuchych

z personelem medycznym czy pracownikami innych instytucji pożytku publicznego, które wymagają wymiany danych osobowych lub informacji intymnych, a zatem zwiększenie dostępności do zawodowych tłumaczy, w tym wideo-tłumaczenia.

8.3 Podsumowanie

Ten obszar nie było mocno eksplorowany w czasie debat, ani mocno komentowany w kwestionariuszach opinii. Środowisko nie czuje się dyskryminowane.

9 Art. 23 Konwencji – Poszanowanie domu i rodziny

9.1 Art. 23 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

W opinii środowiska barierami dla zakładania rodziny czy poszanowania domu i rodziny są **przekonania społeczeństwa**:

- na temat obiektywnie małych możliwości osób głuchych w zakresie samodzielności i pełnienia różnych ról społecznych (w tym roli rodzica),

Traktowanie głuchych jako niepełnowartościowych rodziców. To znaczy, jeżeli osoba niesłysząca ma dzieci, to można je zabrać. Bo sobie, na przykład, nie poradzi.[D, Warszawa, 20.09.2016]

- na temat bilansu zysków i strat rodzenia potomstwa dziedziczącego niepełnosprawność.

Pewnym problemem jest kwestia nacisków na głuchych rodziców posiadających głuche dziecko na zabieg wszczepienia implantów, podczas gdy głusi rodzice pragną, by ich dziecko dorastało w kulturze głuchych. Jest to w istocie kwestia światopoglądowa i etyczna, a zatem trudna do rozstrzygnięcia.

Dodatkową jest bariera komunikacyjna, w tym:

- utrudniony dostęp do informacji na temat rozrodczości, metod antykoncepcji, planowania rodziny,

Brak dostępu informacji na temat planowania rodziny, porodów, profilaktyki, leczenia. [D, Kraków, 15.06.2016]

- utrudniony dostęp informacji medycznych np. o stanie zdrowia członka rodziny, dziecka,
- bariera komunikacyjna między głuchymi rodzicami a np. słyszącymi, nie znającymi języka migowego nauczycielami dzieci, wychowawcami itp.

Brakuje też działań pomocowych dla rodzin z głuchym dzieckiem lub rodzin, w których rodzice są głusi. Chodzi o wsparcie edukacyjne, psychologiczne, ale również

wsparcie w codziennych obowiązkach, zapewnienie dziecku kontaktu z innymi osobami.

Brak szkoleń, warsztatów dla głuchych rodziców, które o wychowaniu dziecka powiedzą jak wychować: co robić? gdzie się zgłaszać, gdy ma się problemy [D, Wrocław, 21.09.2016]

9.2 Rekomendacje środowiska

Środowisko proponuje działania skierowane do społeczeństwa, bezpośredniego otoczenia osób z niepełnosprawnością słuchu oraz samych osób z niepełnosprawnością. W szczególności rekomendowane są:

1. Podnoszenie świadomości społeczeństwa na temat praw osób z niepełnosprawnością słuchu.
2. Pomoc rodzinie:
 - wspieranie w pełnieniu roli rodzica (pomoc w obszarach, które są niedostępne dla rodziców głuchych, wsparcie edukacyjne, psychologiczne, doradcze),
 - dofinansowanie (analogiczne jak program 500+) lub celowe – na sprzęt rehabilitacyjny podstawowy i wspierający,
 - zwłaszcza: pomoc rodzinom w małych miejscowościach i na wsi.
3. Edukacja osób z niepełnosprawnością słuchu na temat świadomego planowania rodziny (zgodna z aktualną wiedzą medyczną edukacja seksualna, edukacja z zakresu obowiązków rodzicielskich).
4. Zapewnienie lepszego dostępu do informacji i skutecznej komunikacji z personelem instytucji użytku publicznego.

9.3 Podsumowanie

W opinii środowiska prawa zapisane w art. 23 KPiA nie są jawnie łamane. Zaniedbywane jest natomiast podnoszenie świadomości samych osób z niepełnosprawnością i ich otoczenia w sprawach związanych z prawami i możliwościami pełnienia przez osoby z niepełnosprawnością słuchu wszystkich ról społecznych, w tym roli rodzica. Ponadto na poszanowanie domu i rodziny swój

wpływ mają te same problemy, co w przypadku innych obszarów: bariera komunikacyjna, utrudniony dostęp do informacji, trudna sytuacja materialna rodzin osób głuchych.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
Bariera komunikacyjna Utrudniony dostęp do informacji	▪ Zwiększenie dostępności do tłumaczy/wideotłumaczy, ▪ upowszechnienie podstaw języka migowego wśród pracowników instytucji użytku publicznego.
Niska świadomość społeczna ▪ praw osób z niepełnosprawnością, ▪ możliwości osiągnięcia przez nich dużej samodzielności, przy wsparciu otoczenia i nowych technologii.	▪ Edukacja, podnoszenie świadomości społeczeństwa, najbliższej rodziny, ale też personelu placówek usług publicznych, z zakresu: ○ praw osób z niepełnosprawnością, ○ możliwości osiągnięcia przez nich dużej samodzielności, przy wsparciu otoczenia i nowych technologii, ○ możliwościach pełnienia przez nich wielu ról społecznych, także małżonka i rodzica.
Postawa otoczenia ▪ traktowanie przedmiotowe, wynikające z przekonania o słabości osób z niepełnosprawnością, ▪ skupienie na problemie dziedziczenia wady.	
Brak/ lub niewystarczająca oferta placówek pomocowych wsparcia osób z niepełnosprawnością w pełnieniu roli rodzica	▪ Działania kierowane do rodziców np. edukacyjne, oraz na dzieci – rekompensowanie im tego, czego ze względu na niepełnosprawność sensoryczną nie mogą dać rodzice, ▪ edukacyjne i doradcze wsparcie rodziców, ▪ wsparcie w codziennych obowiązkach domowych.
Bariera finansowa	▪ Dofinansowanie, program

	analogiczny do programu 500+.
Brak edukacji seksualnej oraz edukacji na temat obowiązków wynikających z bycia rodzicem	▪ Edukacja osób z niepełnosprawnością z zakresu seksualności, świadomego planowania rodziny oraz na temat życia w rodzinie.

10 Art. 30 Konwencji - Udział w życiu kulturalnym, rekreacji, wypoczynku i sporcie

10.1 Art. 30 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

Środowisko dostrzega pozytywne zmiany: coraz szerszą, dostępną dla osób z niepełnosprawnością słuchu ofertę kulturalną i rekreacyjną, tj. coraz więcej programów tłumaczonych na język migowy, coraz większą liczbę przedstawień w teatrach i projekcji w kinach z napisami. Bardzo duże znaczenie dla poprawy dostępu do oferty kulturalnej miał rozwój nowych technologii, w tym Internetu – bowiem jest to jedno z głównych źródeł wiedzy o ofercie kulturalnej oraz jedno z mediów oferujących kontakt z kulturą. **W kwestionariuszach opinii znalazły się zarówno wypowiedzi wskazujące na dostęp równy w stosunku do osób bez niepełnosprawności, jak i wskazujący na dyskryminację. W tym drugim przypadku główną barierą była bariera komunikacyjna oraz arbitralnie segregujące myślenie o osobach z niepełnosprawnością słuchu:**

1. Brak tłumacza w instytucjach kultury.

Teatr, czyli przechodzimy na kulturę. Chciałbym pójść do muzeum, do kina, do teatru – nie ma tłumacza. Idzie przewodnik, który cały czas mówi coś do mikrofonu, natomiast ja idę i jestem niespokojny, bo wiem, że tam są ciekawe informacje historyczne. [D, Olsztyn, 6.07.2016]

2. Wymóg obecności tłumacza przy aktywnym udziale osoby głuchej w pewnych wydarzeniach (np. sportowych), nawet jeśli osoba głucha nie czuje takiej potrzeby.
3. Segregujący, dyskryminujący sposób myślenia osób bez niepełnosprawności. Arbitralne zamykanie niektórych zawodów, funkcji, dziedzin sportowych dla osób z niepełnosprawnością słuchu.

Nie było możliwości brania udziału w tym przedsięwzięciu grupowo ze względu na to, że wymagany tam był tłumacz języka migowego.

Jako zalecenie – udział tłumacza języka migowego. Sport, zawody. Udział osób głuchych w zawodach dla słyszących, na przykład zawody paraolimpijskie i tam w tych zawodach osoby głuche nie mogą brać udziału, to się nazywa.. aha.. jest Pani o nazwisku Partyka, ona jest tenisistką i ona mogła brać udział w olimpiadzie, mówimy o olimpiadzie dla słyszących, dla pełnosprawnych osób, natomiast osoby głuche w takich olimpiadach udziału nie mogą brać, a my jako osoby głuche chcemy brać w tym udział i to jest takie zalecenie, jak gdyby nasza rekomendacja, że chcemy mieć dostęp do udziału w tego typu imprezach. Sędzia, przykładowo chciałbym być sędzią w składzie sędziowskim – nie mogę być, ponieważ jestem osobą głuchą. Mówi się właśnie, że ja nie mogę. Ja uważam, że ja mogę być, ponieważ nie potrzebuję do tego mowy. W Europie są głusi sędziowie, którzy biorą udział w zawodach i są sędziami. Kobiety słyszące są sędziami, a dlaczego głusi nie mogą być sędziami podczas imprez sportowych? [D, Olsztyn, 6.07.2016]

4. Brak zainteresowania mediów środowiskiem głuchych sportowców.

Telewizja. Jest otwarcie, są jakieś informacje słowne, jest to nadawane, potem kończy się paraolimpiada i już niestety o głuchych nie ma mowy, więc przepraszam, dlaczego mówi się o paraolimpiadzie, a nie ma mowy o olimpiadzie, która jest organizowana dla osób głuchych, żeby po prostu było to uwzględnione, ponieważ głusi też chcą mieć dostęp do informacji o tym, co dzieje się w świecie głuchych. Tych informacji chwilowo brakuje. [D, Olsztyn, 6.07.2016]

5. Brak oferty rekreacyjnej, kółek zainteresowań dla osób z niepełnosprawnością słuchu – ani w instytucjach kultury, instytucjach oświatowo-wychowawczych, ośrodkach sportu – gminnych czy komercyjnych. Nieprzygotowanie personelu do kontaktów z głuchymi, utrudniony dostęp do tłumacza.
6. Brak wspierania rozwoju kultury środowiska osób głuchych.

Tak samo brakuje świadomości tutaj w Polsce. Świadomości, kultury, na przykład w miejscach kultury: kinach, teatrach, muzeach

– tutaj nie ma kultury. Czujemy się jakbyśmy byli wykorzeni, nie jesteśmy istotni. To nie jest tak, że słyszący wszystko więcej, lepiej mogą. My czujemy, że też chcemy to samo robić, ale nie mamy takiej mocy żeby słyszący szanowali i akceptowali nasze podwójne braki wobec naszych potrzeb [D, Olsztyn, 6.07.2016]

7. Szczególnie trudna sytuacja osób mieszkających na wsi i w małych miastach.

10.2 Rekomendacje środowiska

1. Zwiększenie dostępności do tłumaczy.

Wyjazd na wypoczynek, wycieczki. Również tam brakuje tłumacza języka migowego i dobrze by było żeby wtedy w takiej wycieczce było dwóch tłumaczy, którzy będą się zmieniać i przekazywać informacje. [D, Olsztyn, 6.07.2016]

2. Popularyzowanie wideotłumaczy.
3. Przygotowywanie prezentacji dotyczącej przedstawienia, miejsca, wystaw etc. w języku migowym, który osoba głucha może obejrzeć przed wydarzeniem.

Warto byłoby zaczerpnąć wzór z zagranicy, gdzie jest po prostu wideo tłumacz i na podstawie tych eksponatów, które są ja mogę włączyć sobie tłumaczenie i zobaczyć, czego dotyczy historia. [D, Olsztyn, 6.07.2016]

4. Poszerzenie oferty zajęć rekreacyjnych, artystycznych, hobbystycznych dla osób z niepełnosprawnością słuchu:
 - modyfikowanie oferty, tak by była dostępna dla osób niesłyszących (np. deskrypcja na filmach, także dubbingowanych, także polskich, popularyzowanie wideotłumacza),

Jeżeli są polskie filmy, nie ma do nich napisów w języku polskim, na przykład dziecko razem ze mną chce iść do kina, ja jestem rodzicem, no i co wtedy? Jest to film w wersji dubbingowej, a ja po prostu idę tam, bo dziecko mnie o to prosi, ale ja z tego nie mogę skorzystać, więc obowiązkowo zalecam, aby były napisy do wszystkich projekcji,

które są, również do bajek, które są dla dzieci głuchych albo to w wersji miganej albo z napisami. [D, Olsztyn, 6.07.2016]

- szkolenie pracowników instytucji kultury/ośrodków sportu i rekreacji (także komercyjnych), domów kultury w zakresie kontaktu, koniecznego wsparcia osób głuchych korzystających z ich oferty
5. Popularyzowanie w środowisku, ale też wśród społeczeństwa osób z niepełnosprawnością słuchu, które są aktywne, osiągają sukcesy w swoich dziedzinach.

10.3 Podsumowanie

Mimo iż środowisko dostrzega znaczną poprawę, to jednak wciąż zaniedbywane są zobowiązania dotyczące zapewnienia dostępu do sportu, rekreacji, samorozwoju w dziedzinach artystycznych:

- zachęcania osób niepełnosprawnych do udziału, w możliwie najszerszym zakresie, w powszechnej działalności sportowej na wszystkich poziomach i popierania tego udziału,
- zapewnienia osobom niepełnosprawnym możliwości organizacji i rozwoju działalności sportowej i rekreacyjnej uwzględniającej niepełnosprawność oraz możliwości udziału w takiej działalności i, w tym celu, zachęcania do zapewniania, na zasadzie równości z innymi osobami, odpowiedniego instruktażu, szkolenia i zasobów,
- zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do miejsc uprawiania sportu, rekreacji i turystyki,
- zapewnienia dzieciom niepełnosprawnym dostępu, na zasadzie równości z innymi dziećmi, do udziału w zabawie, rekreacji i wypoczynku oraz działalności sportowej, włączając taką działalność w ramy systemu szkolnego,
- zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do usług świadczonych przez organizatorów działalności w zakresie rekreacji, turystyki, wypoczynku i sportu.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
Bariera komunikacyjna ▪ Brak tłumaczy, ▪ brak prezentacji na temat przedstawień/wystaw/miejsc.	▪ Zwiększanie dostępności do tłumaczy, ▪ popularyzowanie tłumaczy on-line, ▪ popularyzowanie prezentacji omawiających w języku migowym prezentowane przedstawienie, eksponaty w muzeum etc.
Brak informacji o ofercie kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej dla osób głuchych w masowych mediach	▪ Zainteresowanie mediów środowiskiem i dokonaniem osób głuchych, ▪ udostępnianie w mediach informacji o ofercie dla osób głuchych.

Brak oferty rekreacyjnej, kółek zainteresowań dla osób głuchych

- w instytucjach kultury, instytucjach oświatowo-wychowawczych, ośrodkach sportu – gminnych czy komercyjnych.

- Poszerzenie oferty zajęć rekreacyjnych, artystycznych, hobbystycznych dla osób głuchych,
- modyfikacje oferty, tak by stała się dostępna dla osób głuchych,
- szkolenie pracowników instytucji kultury/ośrodków sportu i rekreacji (także komercyjnych), na temat osób głuchych: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi,
- zwiększenie dostępności do tłumaczy-przewodników:
 - zwiększenie liczby tłumaczy/tłumaczy-przewodników,
 - zawód tłumacza płatny z urzędu,
 - zwiększenie płac dla tłumaczy/tłumaczy przewodników,
 - podniesienie prestiżu zawodu.

11 Art. 9 Konwencji – Dostępność, Art. 20 Konwencji – Mobilność

11.1 Art. 9 i 20 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

W opinii przedstawicieli środowiska, dostęp do usług publicznych czy po prostu usług powszechnie dostępnych jest w pewien sposób ograniczony **głównie ze względu na barierę komunikacyjną**. Przyczyną jest niewystarczająca liczba tłumaczy, brak powszechności tłumaczy on-line, brak powszechności tłumaczenia tekstów pisanych czy mówionych w języku polskim na język migowy. Przestrzeń wspólna, środki transportu publicznego również nie są jeszcze w pełni przystosowane do ich specyficznych potrzeb (czasem rozwiązania informacyjne, alarmujące ograniczają się do tych opartych na dźwięku), a otoczenie nie zawsze potrafi właściwie zareagować i wesprzeć osoby głuche i słabosłyszące.

Wskazywano na takie problemy jak:

Utrudniony dostęp do usług

1. Brak przygotowania personelu instytucji publicznych do kontaktu z osobami z niepełnosprawnością słuchu:
 - brak rozumienia szczególnych potrzeb komunikacyjnych,
 - brak zrozumienia potrzeby wsparcia, nieumiejętność udzielenia koniecznego wsparcia.
2. Brak zagwarantowania przez instytucje tłumacza non stop (lub tłumaczenie niskiej jakości). Powodem jest oczywiście mała liczba dostępnych tłumaczy, którzy mogliby wspierać dostęp do usług publicznych i mobilność. Nagminna praktyką, mocno irytującą środowisko jest umieszczanie informacji o dostępności usług dla osób głuchych na wejściach instytucji użytku publicznego. Naklejki są interpretowane jako dostępność tłumacza, co zwykle nie jest zgodne z prawdą.

Urzędy Skarbowe albo Urzędy Pracy mają naklejki głusi, zadowoleni biegniemy w to miejsce, ale okazuje się, że tłumacza tam nie ma, nie

wiem, po co jest więc ta naklejka przyklejona, lepiej ją zerwać, mam ochotę ją zerwać, przecież tak naprawdę mam same bariery, za tą naklejką nic się nie kryje. Nawet jeżeli ustawa jest, ustawa mówi, że muszą być te miejsca oznaczone, to miejsce się oznacza, ale za tym nie kryje się żaden tłumacz. [D, Poznań, 13.06.2016]

Zobaczył, że jest na drzwiach ze dla niewidomych, niepełnosprawnych i też dla niesłyszących dostępność w tym banku, więc tak podszedł, powiedział, że jest osoba niesłyszącą, ale niestety nie został obsłużony i się okazuje, że nie ma tam, nie było tłumacza na miejscu i też nie mógł być w pierwszej kolejności obsłużony. A po co jest na drzwiach, że jest bank przyjazny osobom niepełnosprawnym. [D, Poznań, 13.06.2016]

Sprawy dotyczące np. prawa jazdy i egzaminu. Egzamin jest, ale tłumaczy nie ma. Każdy mówi fonicznie, dlatego brakuje nam tłumaczy języka migowego na testach prawa jazdy. [D, Poznań, 13.06.2016]

3. Brak powszechnego wyposażenia instytucji publicznych w sprzęt umożliwiający skuteczną komunikację:
 - brak pętli indukcyjnych,
 - brak tłumaczy on-line.
4. Brak powszechności w budynkach użyteczności publicznej systemów informacyjnych opartych o przekaz audiowizualny (a nie jedynie dźwiękowy).

Kwestia pociągów. Czasami są napisy, gdzie odjeżdża, jaki pociąg, a czasami nie ma, większości nie ma i jest przekaz foniczny, tu z tego peronu odjedzie to i tamto, albo jest taka i siaka zmiana i wtedy głucha osoba tego nie słyszy, nim się zorientuje, że jest zmiana peronu to zazwyczaj już tego pociągu nie ma. Dlatego ważne jest, żeby były napisy o zmianie peronu, żeby taka osoba głucha mogła zdążyć. [D, Poznań, 13.06.2016]

5. Niewykorzystywanie przez instytucje pożytku publicznego nowoczesnych technologii w komunikacji i załatwianiu spraw (np. brak aktualnych informacji

na stronach www, niemożność umówienia się na wizytę u lekarza on-line lub za pomocą e-maila lub sms-a).

I jeszcze jedna sprawa, ważne lekarz, przychodnia, bardzo ważne.

Nie mamy w ogóle kontaktu z lekarzami, w rejestracji jest tylko telefon stacjonarny [D, Poznań, 13.06.2016]

6. Brak adekwatnego systemu wzywania służb ratowniczych, dostępnego dla osób z niepełnosprawnością słuchu.
7. Biurokracja w urzędach (brak ułatwień dla osób z niepełnosprawnością słuchu np. w wypełnianiu druków).
8. Brak weryfikowania powszechnie wprowadzanych rozwiązań pod kątem dostępności dla osób z niepełnosprawnością słuchu.
9. Szczególnie trudna sytuacja osób z niepełnosprawnością słuchu na wsi i małych miastach .

11.2 Rekomendacje środowiska

1. Zwiększenie liczby tłumaczy i profesjonalizacja zawodu.
2. Upowszechnienie tłumaczy on-line.
3. Doposażenie instytucji pożytku publicznego w rozwiązania i sprzęt ułatwiający komunikację: tłumacz na miejscu, wideotłumaczenie, pętle indukcyjne, audiowizualne systemy informacyjne:
 - konsultowanie projektów/ zmian/ rozwiązań z osobami z niepełnosprawnością słuchu.
4. Szkolenie personelu instytucji publicznych w zakresie praw osób z niepełnosprawnością słuchu, ich szczególnych potrzeb komunikacyjnych:
 - zachęcanie instytucji z ofertą komercyjną do szkolenia swojego personelu, niwelowania barier komunikacyjnych,
 - modyfikacje oferty, tak by oferta stała się dostępna dla osób z niepełnosprawnością słuchu.
5. Szkolenia/kursy (także on-line) dla osób z niepełnosprawnością słuchu z oferty i obsługi urządzeń oraz nowych technologii wspierających ich samodzielność.

11.3 Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „udział w życiu społecznym” na podstawie raportu Millward Brown

Wnioski dotyczące pełnego uczestnictwa osób z niepełnosprawnościami w życiu społecznym

- 1) Trwa proces tworzenia infrastruktury urbanistycznej i transportowej wolnej od barier architektonicznych; w wielu miastach i gminach jest zauważalna poprawa w tym obszarze, co wpływa na samodzielność i mobilność osób niepełnosprawnych,
- 2) Media elektroniczne sukcesywnie poprawiają swoją dostępność dla osób niewidomych i niesłyszących, jednak stan dostępu do mediów elektronicznych nadal zdecydowanie odbiega od skali potrzeb w tym zakresie,
- 3) Instytucje publiczne na wszystkich poziomach podziału administracyjnego kraju cechuje dbałość o niwelowanie przeszkód w dostępie do urzędu – większość badanych przedstawicieli przekazywała informacje o braku barier architektonicznych, bądź aktualnie prowadzonych pracach w celu ich likwidacji,
- 4) Trwa proces dostosowywania stron internetowych ośrodków pomocy społecznej, PCPR-ów, Urzędów Gmin, starostw powiatowych do potrzeb osób niewidomych i niesłyszących – normą staje się umiejętność języka migowego w kompetencjach pracowników pracujących z osobami z niepełnosprawnością słuchową,
- 5) Koncepcja działań wkluczającej integracji społecznej osób niepełnosprawnych do przestrzeni publicznej znajduje odzwierciedlenie w działaniach instytucji publicznych i organizacji pozarządowych,
- 6) Realizacja integracji społecznej osób niepełnosprawnych wymaga zarówno dalszego dostosowania infrastruktury lokalnej do potrzeb różnych kategorii niepełnosprawności, ale także tworzenia różnych form wsparcia indywidualnego oraz edukacji – zarówno osób niepełnosprawnych, jak i sprawnych – w kierunku wzajemnego poznawania obydwu światów, tolerancji, otwartości i współdziałania dla dobra wspólnego.

Rekomendacje dla pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym

- 1) Wdrożenie planowanych przez Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa planów dotyczących dalszej modernizacji transportu i rozszerzenia dostępu osób niepełnosprawnych do informacji cyfrowej,
- 2) Nowelizacja ustawy o radiofonii i telewizji w kierunku poszerzenia obowiązków właścicieli mediów elektronicznych w obszarze poszerzenia oferty przekazów dostępnych dla osób niewidomych i niesłyszących,
- 3) Wzrost aktywności lokalnych organizacji społecznych na rzecz pozyskania wolontariuszy wspierających osoby niepełnosprawne w samodzielnym uczestnictwie w korzystaniu z usług i oferty kulturalnej czy rekreacyjnej.

11.4 Podsumowanie

W kontekście zapisów KPON zaniedbywane są głównie zobowiązania takie jak:

Z Art. 9:

- podjęcie odpowiednich środków w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym, na zasadzie równości z innymi osobami, dostępu do środowiska fizycznego, środków transportu, informacji i komunikacji, w tym technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, a także do innych urządzeń i usług, powszechnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych, zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich:
 - budynków, dróg, transportu oraz innych urządzeń wewnętrznych i zewnętrznych, w tym szkół, mieszkań, instytucji zapewniających opiekę medyczną i miejsc pracy,
 - informacji, komunikacji i innych usług, w tym usług elektronicznych i służb ratowniczych.
- podjęcie odpowiednich środków w celu:
 - opracowywania, ogłaszania i monitorowania wdrażania minimalnych standardów i wytycznych w sprawie dostępności urządzeń i usług ogólnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych,

- zapewnienia, że instytucje prywatne, które oferują urządzenia i usługi ogólnie dostępne lub powszechnie zapewniane, będą brały pod uwagę wszystkie aspekty ich dostępności dla osób niepełnosprawnych,
- zapewnienia w ogólnodostępnych budynkach i innych obiektach oznakowania w alfabecie Braille’a oraz w formach łatwych do czytania i zrozumienia,
- zapewnienia różnych form pomocy i pośrednictwa ze strony innych osób lub zwierząt, w tym przewodników, lektorów i profesjonalnych tłumaczy języka migowego, w celu ułatwienia dostępu do ogólnodostępnych budynków i innych obiektów,
- popierania innych odpowiednich form pomocy i wsparcia osób niepełnosprawnych, aby zapewnić im dostęp do informacji,
- popierania, od wstępnego etapu, projektowania, rozwoju, produkcji i dystrybucji dostępnych technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, tak aby technologie te i systemy były dostępne po jak najniższych kosztach.

Z Art. 20:

- ułatwianie mobilności osób niepełnosprawnych, w sposób i w czasie przez nie wybranym i po przystępnej cenie,
- ułatwianie osobom niepełnosprawnym dostępu do wysokiej jakości przedmiotów wspierających poruszanie się, urządzeń i technologii wspomagających oraz do pomocy i pośrednictwa ze strony innych osób lub zwierząt, w tym poprzez ich udostępnianie po przystępnej cenie,
- zachęcanie jednostek wytwarzających przedmioty wspierające poruszanie się, urządzenia i technologie wspomagające, do uwzględniania wszystkich aspektów mobilności osób niepełnosprawnych.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
Bariera komunikacyjna	▪ Szkolenia personelu na temat osób z niepełnosprawnością słuchu: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi,

	▪ doposażenie instytucji pożytku publicznego w rozwiązania i sprzęt ułatwiający komunikację: tłumacz na miejscu, video tłumaczenie, pętle indukcyjne, audiowizualne systemy informacyjne, ▪ zwiększenie dostępności do tłumaczy-przewodników: ○ zwiększenie liczby tłumaczy, ○ zawód tłumacza płatny z urzędu, ○ zwiększenie płac dla tłumaczy, ○ podniesienie prestiżu zawodu, ○ profesjonalizacja zawodu.
Brak dostępu do usług służb ratowniczych Brak systemu wzywania służb ratowniczych, przystosowanego do potrzeb osób z niepełnosprawnością słuchu.	▪ Dostosowanie systemu wzywania służb ratunkowych do potrzeb osób z niepełnosprawnością słuchu.
Brak weryfikowania powszechnie wprowadzanych rozwiązań pod kątem dostępności dla osób z niepełnosprawnością słuchu	▪ Konsultowanie powszechnie wprowadzanych rozwiązań, projektów/zmian z osobami z niepełnosprawnością słuchu, ▪ zachęcanie dostawców usług i produktów do konsultowania/testowania usług/produktów z osobami z niepełnosprawnością słuchu, ▪ kontrolowanie miejsc umieszczających naklejkę informującą o dostępności usług dla osób głuchych.
Szczególnie trudna sytuacja w małych miastach i wsiach	▪ Mobilizowanie władz lokalnych do działań na ich rzecz osób z niepełnosprawnością,

Brak jakichkolwiek możliwości dla osób mieszkających poza dużymi miastami (brak oferty kulturalnej, rekreacyjnej, artystycznej, mniejszy dostęp do oferty edukacyjnej, medycznej, brak rynku pracy).	▪ finansowe wspieranie organizacji działających na rzecz osób z niepełnosprawnością słuchu – mobilizowanie (umożliwianie) intensyfikacji działań, w tym zakładanie jednostek w małych miastach i na wsiach.
---	---

12 Art. 12 Konwencji - Równość wobec prawa, art. 13 Konwencji - Dostęp do wymiaru sprawiedliwości

12.1 Art. 12 i 13 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

W poczuciu środowiska czynnikiem dyskryminującym i określającym niższą pozycję osób głuchych względem osób bez niepełnosprawności słuchu jest bariera komunikacyjna i nierespektowanie lub brak zrozumienia odrębności kulturowo-językowej osób głuchych. Dotyczy to zwłaszcza osób migających, słabo znających język polski, w sytuacjach kontaktu z urzędem, czy wymiarem sprawiedliwości. Nie zawsze zagwarantowany jest im szybki dostęp do tłumacza, często są „skazane” na tłumaczenie niskiej jakości lub samodzielłą próbę zrozumienia tekstu dokumentu.

Następny aspekt, na który chcielibyśmy zwrócić uwagę to jest w cudzysłowie „przemoc językowa”, bo to jest termin, który użyła profesor Krakowiakowa, Kazimiera Krakowiak, która jest wybitnym językoznawcą i ma dwojga głuchych dzieci i rzeczywiście ta przemoc językowa, głusi tego doświadczają. Na przykład z powodu nieznajomości języka pewne dokumenty nie są przedstawiane w sposób dostępny, coś się podpisuje nie wiedząc co, tak. Później można popaść z tego powodu w poważne tarapaty. Uważam, że dokumenty też w formie pisemnej powinny być tak napisane, żeby osoba głucha, znająca język polski w formie pisanej jednak na trochę innym poziomie niż słyszająca, żeby dokładnie widziała, co podpisuje.
[D, Olsztyn, 6.07.2016]

Osobom głuchym brakuje też organizacji czy osób dobrze umocowanych w strukturze administracji i wymiaru sprawiedliwości, a z drugiej strony rozumiejącej problemy osób głuchych oraz ich język.

My w Polsce nie mamy w ogóle wsparcia adwokata, który znałby język migowy, nie mamy się gdzie poskarżyć. [D, Poznań, 13.06.2016]

12.2 Rekomendacje środowiska

1. Popularyzowanie kursów języka migowego wśród pracowników wymiaru sprawiedliwości.
2. Zwiększenie liczby tłumaczy. Profesjonalizacja zawodu.
3. Wprowadzenie szkoleń dla personelu wymiaru sprawiedliwości z zakresu praw osób z niepełnosprawnością słuchu oraz ich specjalnych potrzeb komunikacyjnych.
4. Poszerzenie edukacji osób z niepełnosprawnością słuchu o tematy związane z ich prawami, poruszaniem się po sądach, urzędach i innych instytucjach państwowych.

12.3 Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „udział w życiu społecznym” na podstawie raportu Millward Brown

Wnioski dotyczące pełnego uczestnictwa osób z niepełnosprawnościami w życiu społecznym

- 1) Prawo podmiotowe osób niepełnosprawnych do założenia rodziny znajduje odzwierciedlenie w praktyce życia społecznego; zawarcie małżeństwa przez osoby niepełnosprawne posiadające zdolność do czynności prawnych nie napotyka w Polsce na przeszkody natury formalnej,
- 2) Polskie prawo uwzględnia natomiast odstępstwo od reguły powszechności prawa osób do zawarcia małżeństwa przez osoby niepełnosprawne w stosunku do osób z głęboką niepełnosprawnością intelektualną i potwierdzonymi medycznie chorobami psychicznymi, ograniczającymi zdolność do odpowiedzialności za rodzinę i zagrożenie posiadania potomstwa obarczonego dziedzicznymi chorobami psychicznymi,
- 3) Zawieranie związków małżeńskich i zakładanie rodziny przez osoby niepełnosprawne nie zawsze znajduje akceptację w polskim społeczeństwie,
- 4) Rodziny osób niepełnosprawnych nierzadko wymagają wsparcia i pomocy ze strony instytucji publicznych w realizacji swoich zadań i funkcji – nie jest to jednak regułą.

Rekomendacje dla pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym

- 1) Wzrost zatrudnienia asystentów rodziny w Ośrodkach Pomocy Społecznej przygotowanych do prowadzenia specjalistycznej pracy z rodzinami osób niepełnosprawnych i z rodzinami z osobą niepełnosprawną w celu wzmocnienia wsparcia i pomocy w realizacji zadań i funkcji tych rodzin,
- 2) Prowadzenie lokalnych kampanii społecznych na rzecz przełamywania barier w procesie integracji społecznej osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym.

12.4 Podsumowanie

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
Bariera komunikacyjna ▪ Brak przygotowania personelu, ▪ nieprzystosowanie pism i druków do potrzeb osób z niepełnosprawnością słuchu (brak tłumaczenia na język migowy, zbyt skomplikowany język), ▪ brak powszechnego wyposażenia instytucji publicznych w sprzęt i rozwiązania umożliwiające skuteczną komunikację, ▪ mała liczba dostępnych tłumaczy/tłumaczy on-line.	▪ Szkolenia personelu administracji państwowej na temat osób z niepełnosprawnością słuchu: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi, ▪ doposażenie instytucji pożytku publicznego w rozwiązania i sprzęt ułatwiający komunikację: tłumacz na miejscu, wideotłumaczenie, pętla indukcyjne, ▪ zwiększenie liczby tłumaczy.
Brak świadomości osób głuchych własnych praw, brak solidarności środowiska	▪ Opracowanie treści KPON w formie przystępnej dla osób głuchych, ▪ organizowanie szkoleń i spotkań informacyjnych, ▪ większa ilość informacji na temat praw osób z niepełnosprawnością słuchu w mediach,

	▪ uczenie osób głuchych asertywności i egzekwowania swoich praw, poruszania się po instytucjach administracji państwowej, już od najmłodszych lat: ○ w ramach edukacji podstawowej, ○ w ramach dodatkowych, nieodpłatnych kursów (np. warsztaty self-adwokatów), ○ przy wsparciu psychologa.
--	---

13 Art. 29 Konwencji - Udział w życiu politycznym i publicznym

13.1 Art. 29 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

W opinii środowiska prawo do udziału w życiu politycznym i publicznym jest zagwarantowane, natomiast **brakuje troski o udostępnianie osobom z niepełnosprawnością słuchu dostępu do informacji** (o sytuacji w kraju, problemach społecznych, programach partii politycznych etc.). Brak również działań aktywizujących osoby głuche, zachęcających je do zainteresowania się interesem własnym, grupowym, a także szerzej kwestiami politycznymi.

Jeżeli chodzi o głuchych starszych, osoby na przykład po sześćdziesiątce, po siedemdziesiątce mają problem z zorganizowaniem czasu. Nie ma dla nich imprez, siedzą w domu, tylko siedzą przy oknie i patrzą, obserwują świat za oknem. To trochę tak upośledza. Nie jest to przyjemne. Trzeba dbać o rozwój intelektualny. Mogłyby być jakieś projekty, w ramach których mógłby ktoś się rozwijać, wyjeżdżać do innych miast, poznawać nowe miejsca. Obecnie dzisiaj to jest tylko przywitanie się z sąsiadem i siedzę w domu, nie robię nic dla siebie. Ważne jest też to żeby rozwijały się takie kluby, gdzie osoby głuche się będą spotykały. [D, Poznań, 13.06.2016]

Problemem jest też **słaba kondycja organizacji działających na rzecz środowiska**. Wśród negatywnych zjawisk obserwowanych w środowisku wskazano:

1. Wyłanianie się nowych organizacji z własnymi programami działania. Separowanie się od organizacji z dłuższą tradycją.

Kolejna rzecz. Polski Związek Głuchych, dawno, lata temu, od 1946 roku istniał, a od paru lat pojawiają się inne stowarzyszenia głuchych. Dlaczego tak jest? Nie jest to dla mnie przyjemne. Dlaczego się dzielimy? Dlaczego się rozdzielamy? Fajnie by było

gdybyśmy mogli wszyscy razem żyć. Nie uważam żeby te podziały prowadziły do czegoś dobrego. Wiem, że jest bardzo dużo młodych, zdolnych ludzi, ale to tak wygląda jakby się starych odpychało, bo są głusi. To trochę tak jak zdradzono PZG i ktoś przeszedł do innego stowarzyszenia i jakby te osoby z PZG są inne, gorsze. Przecież jesteśmy wszyscy równi i te podziały dla mnie są naprawdę śmieszne. Uważam, że nie powinno ich być. Jesteśmy równi i powinniśmy razem istnieć. [D, Poznań, 13.06.2016]

2. Wewnętrzne podziały. Dzielenie się środowiska ze względu na różne interesy wynikające z różnego stopnia niepełnosprawności i czasem skrajnie innych potrzeb.
3. Niska aktywność członków na rzecz organizacji.
4. Słaba kondycja finansowa organizacji.
5. Spełnianie oczekiwań związanych z aktywizowaniem osób głuchych, wspieraniem integracji części środowiska, ale mała skuteczność w kwestiach istotnych i związanych z polityką: w sprawach zaniedbań na rynku pracy, refundacji, dofinansowań.
6. Według część opiniujących: mała aktywność organizacji działających na rzecz osób z niepełnosprawnością słuchu i zachęcania do zrzeszania się.

Wśród problemów wskazywano również:

7. Nieznajomość własnych praw:
 - brak uświadamiania osobom z niepełnosprawnością słuchu ich praw w ramach podstawowej edukacji,
 - barierą dla zapoznania się z prawami wynikającymi z KPON jest zbyt trudny język KPON.
8. Brak chęci samych osób z niepełnosprawnością słuchu do poszerzania swojej wiedzy z zakresu własnych praw, do rozwijania swojej niezależności i sprawczości, a w przypadku dużej zaradności – brak poczucia potrzeby walki o interesy środowiska.

13.2 Rekomendacje środowiska

1. Szkolenia dla członków komisji wyborczych z zakresu komunikacji z osobami z niepełnosprawnością słuchu.
2. Nałożenie na partie polityczne obowiązku udostępniania swojego programu politycznego również w języku migowym.
3. Umacnianie organizacji działających na rzecz osób z niepełnosprawnością słuchu: wsparcie finansowe, zapraszanie do dyskusji na tematy ważne dla tej grupy, popularyzowanie wiedzy o ich działaniu i programach.
4. Kampanie społeczne adresowane do ogółu społeczeństwa na temat osób z niepełnosprawnością słuchu.
5. Działania edukacyjne i rekreacyjne dla osób z niepełnosprawnością słuchu (dotyczy to zwłaszcza osób starszych).

13.3 Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „swobody obywatelskie” na podstawie raportu Millward Brown

Realizacja swobód obywatelskich i praw politycznych

Na osiągnięty poziom realizacji przez osoby niepełnosprawne swobód obywatelskich oraz praw politycznych składa się szereg aspektów związanych z funkcjonowaniem osób o bardzo zróżnicowanych przyczynach i stopniach niepełnosprawności m. in. dostęp do urzędów i możliwość załatwiania spraw obywatelskich; dostępność informacji; możliwości oraz stan faktyczny zrzeszania się osób niepełnosprawnych; realizacja prawa wyborczego; współpraca podmiotów zaangażowanych we wspieranie integracji społecznej oraz praw obywatelskich i politycznych osób niepełnosprawnych; skala i przeciwdziałanie dyskryminacji.

Zrealizowane badanie potwierdza duże zróżnicowanie sytuacji poszczególnych grup w zbiorowości osób niepełnosprawnych, ze względu na rodzaje przyczyn niepełnosprawności. Respondenci tak samo, jak w przekroju całości wyników, w obszarze swobód obywatelskich i praw politycznych wyraźnie eksponują kategorię osób niepełnosprawnych intelektualnie jako szczególną grupę odniesienia, dla której porównywanie sytuacji osób z innymi przyczynami niepełnosprawności jest nieadekwatne. Respondenci wskazują osoby z dysfunkcjami narządu ruchu oraz

osoby niesłyszące i niewidome jako kolejne dwie specyficzne kategorie osób niepełnosprawnych w kontekście realizacji praw politycznych i swobód obywatelskich. Respondenci wskazują również zróżnicowanie stopni niepełnosprawności jako kolejną skalę miary potencjału trudności w omawianym zakresie.

Wskazywane bariery:

- Architektoniczna związana z lokalizacją urzędów w starych budynkach,
- Mentalna związana z stosunkiem osób funkcjonujących razem z osobami niepełnosprawnymi w przestrzeni publicznej,
- Administracyjna związana z brakiem szczegółowych regulacji prawnych służących ułatwieniom w poruszaniu się w przestrzeni publicznej i w środowisku instytucjonalnym,
- Brak woli i kultury organizacyjnej w lokalnym i regionalnym środowisku instytucjonalnym,
- Na poziomie lokalnym wyraźnie zarysowuje się bariera komunikacyjna, niedostrzegalna przez przedstawicieli instytucji działających na poziomie centralnym,
- Brak kompleksowego wsparcia świadczonego na różnych płaszczyznach, w tym poprzez terapię przynoszącego efekty przekładające się na zwiększanie stopnia realizacji swobód obywatelskich,
- Poddawana krytyce jest bariera prawna dla zawierania ważnych związków małżeńskich przez osoby ubezwłasnowolnione. Tego rodzaju bariery prawnej nie posiada wiele ustawodawstw krajów Europy Zachodniej. Realizacji swobód obywatelskich osób niepełnosprawnych nie sprzyja również regulowana prawnie uznaniowość urzędników stanu cywilnego, którzy czasami podejmują decyzje o nieudzielaniu ślubów osobom, co do których mają wątpliwości o ich zdolności do skutecznego zawarcia związku małżeńskiego,
- Relatywnie słaba pozycja osób niepełnosprawnych w obliczu przepisów prawa regulujących odbieranie dzieci rodzicom

Najważniejsze uwarunkowania realizacji swobód obywatelskich i praw politycznych osób niepełnosprawnych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym

- Badanie wskazuje na stosunkowo rzadkie kontakty organów administracyjnych i sądowych z osobami niepełnosprawnymi. W wypowiedziach respondentów pojawia się stereotyp niesamodzielnej osoby niepełnosprawnej,
- Pogłębionej refleksji, a także wysiłku badawczego wymaga weryfikacja wpływu postrzegania przez czynniki decyzyjne, niepełnosprawności jako kategorii grupowej i jednostkowej - na ukierunkowanie działań dostosowawczych. Wyniki zrealizowanego badania wskazują bowiem, że wciąż niepełnosprawność bywa utożsamiana z dysfunkcjami narządów ruchu,
- Poważnym problemem jest ograniczona wiedza przedstawicieli wyspecjalizowanych instytucji lokalnych o stanie i liczebności zbiorowości osób niepełnosprawnych zamieszkujących na określonym terenie (gminie, powiecie),
- Badanie przynosi informacje o osobistym zaangażowaniu pracowników państwowych instytucji regionalnych i lokalnych w wyjaśnianie kwestii urzędowych niezrozumiałych dla osób niepełnosprawnych lub bezpośredniej pomocy w załatwianiu spraw obywatelskich. Respondenci dostrzegają problem braku kompleksowych uregulowań w zakresie tworzenia przyjaznych i funkcjonalnie dogodnych warunków dla samodzielności osób niepełnosprawnych w tym obszarze.

Dostępność informacji

- Ograniczenia dostępności informacji obejmują przede wszystkim osoby niepełnosprawne sensorycznie (wzrok, słuch), ale ograniczenia te dotyczą także innych rodzajów niepełnosprawności,
- Choć stan dostosowania publicznych serwisów WWW do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym przede wszystkim osób niepełnosprawnych wzrokowo i do potrzeb użytkowanego przez te osoby specjalistycznego oprogramowania komputerowego, znacząco się poprawił, to nadal środowisko wirtualne zawiera wiele barier,
- Respondenci postulują zmiany w zakresie egzekwowania przepisów dotyczących dostępności informacji dla osób niepełnosprawnych. Wśród proponowanych rozwiązań pojawił się pomysł odbierania dochodów

uzyskiwanych w ramach mechanizmu podatkowego 1% organizacjom, których strony internetowe są niedostępne dla osób niepełnosprawnych.

Realizacja prawa do zrzeszania się i prawa do zgromadzeń

- Osoby zaangażowane w działalność na rzecz osób niepełnosprawnych, zarówno reprezentujące podmioty lokalne, jak również regionalne i centralne - wyrażają się bardzo pozytywnie o obecnie realizowanym modelu działania trzeciego sektora w obszarze niepełnosprawności,
- Wyspecjalizowane organizacje pozarządowe stanowią niekiedy jedyną alternatywę instytucjonalną wobec niedostatków systemowych,
- Organizacje pozarządowe często są podzielone, ze względu na stosowane metody działania i podejście do rozwiązywania identyfikowanych problemów.

Współpraca w zakresie realizacji swobód obywatelskich i praw politycznych osób niepełnosprawnych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym

- Działacze lokalnych organizacji społecznych podają brak stałych form współpracy, a przede wszystkim brak stabilnego finansowania ze strony samorządu terytorialnego jako główny problem utrudniający realizowaną działalność,
- Organizacje społeczne zgłaszają potrzebę stałego finansowania działań realizowanych w trybie ciągłym oraz wsparcia w zakresie lokalowym,
- W małych miejscowościach oficjalne relacje instytucjonalne przeplatają się z siecią kontaktów personalnych i relacji nieformalnych.

Problem dyskryminacji a realizacja swobód obywatelskich i praw politycznych osób niepełnosprawnych

- Problem dyskryminacji obejmuje także podstawowe obszary funkcjonowania osób niepełnosprawnych w społeczeństwie, począwszy od ograniczania prawa do przemieszczania się przestrzennego, zgodnie z własnymi predyspozycjami,
- Ograniczanie mobilności przestrzennej w przeważającej mierze dotyczy osób niepełnosprawnych intelektualną lub osób chorych psychicznie, najczęściej ze strony bliskich, w tym rodzin,

- Wyniki badania nie wskazują, by tego rodzaju działania dyskryminujące w rodzinach dotyczyły członków rodzin będących osobami z niepełnosprawnościami sensorycznymi lub ruchowymi,
- U podłoża ograniczania mobilności przestrzennej członków rodzin będących osobami niepełnosprawnymi intelektualnie lub psychicznie leży poczucie wstydu w obliczu opinii w społecznościach lokalnych,
- Niepełnosprawność intelektualną w przekroju wyników zrealizowanego badania empirycznego należy wskazać jako niepełnosprawność o szczególnym charakterze, wyróżnianą jako szczególny rodzaj stygmatu. Odnotowano przypadki dyskryminowania osób niepełnosprawnych intelektualną i chorych psychicznie w dostępie do podstawowych praw, w tym uczestnictwa na równych zasadach z innymi mieszkańcami w życiu społeczności lokalnej,
- Za przesadzone należy uznać opinie o powszechnej tolerancji wobec osób niepełnosprawnych, panującej w społeczeństwie w regionach, w których badanie zostało przeprowadzone. Materiał źródłowy zawiera informacje o przejawach nietolerancji wobec osób niepełnosprawnych odnotowywane w rozlicznych kontekstach. Należy przy tym dodać, że wielu respondentów informuje nas o zauważalnej pozytywnej zmianie sytuacji.

Charakterystycznym zjawiskiem nie tylko dla Rzeczypospolitej Polskiej, lecz także odnotowywanym w innych krajach europejskich jest problem „under reporting” tzn. problem niedoszacowania skali. U jego podstaw leży zjawisko nie skarżenia się osób dyskryminowanych. Składa się na to kilka zasadniczych przyczyn:

- niska świadomość prawna w grupach mniejszości społecznych;
- brak znajomości środowiska instytucjonalnego w zakresie niezbędnym do zgłoszenia naruszeń własnych praw i dyskryminacji;
- brak zaufania do instytucji publicznych (obawy przed konsekwencjami, otwarciem się na dialog)
- poczucie „pogodzenia się” z własną sytuacją przez osoby dyskryminowane;
- częste przypadki bagatelizowania własnych negatywnych doświadczeń, związanych z dyskryminowaniem (np. odmowa wykonania określonej usługi nie jest traktowana jako praktyka dyskryminacyjna, a jedyną reakcją jest skorzystanie z tej samej usługi w innym miejscu u innego dostawcy).

Badanie ukazało nadal identyfikowany niedostatek w zakresie spójności regulacji oraz działań w obszarze wspierania i wyrównywania szans osób niepełnosprawnych. Dlatego istnieje potrzeba wypracowania międzyresortowej strategii obejmującej kluczowe obszary integracji osób niepełnosprawnych, która w ślad za nieuchwaloną ustawą na rzecz wyrównywania szans stanowiłaby kierunkowskaz realnego przełamywania barier i ograniczeń funkcjonowania osób niepełnosprawnych w społeczeństwie polskim.

13.4 Podsumowanie

Prawa osób z niepełnosprawnością słuchu nie są łamane w sposób jawny. Można raczej mówić o braku zdecydowanych i skutecznych, ale „miękkich” działań aktywizujących środowisko, wspierających włączenie się w sprawy polityczne i publiczne, także o braku wystarczającego finansowego wsparcia dla organizacji, które by sprostwałyby zadaniu. Duże znaczenie w aktywizowaniu do bycia obywatelem ma pełnowartościowa edukacja, dostęp do informacji oraz nowych technologii ułatwiających docieranie do informacji i komunikację z otoczeniem.

W kontekście KPON zaniedbuje się takie zobowiązania jak:

- ochronę praw osób niepełnosprawnych do kandydowania w wyborach, efektywnego sprawowania urzędu i pełnienia wszelkich funkcji publicznych na wszystkich szczeblach rządzenia, ułatwianie korzystania ze wspomagających i nowych technologii tam, gdzie to właściwe,
- aktywne promowanie środowiska, w którym osoby niepełnosprawne będą mogły efektywnie i w pełni uczestniczyć w kierowaniu sprawami publicznymi, bez dyskryminacji i na zasadzie równości z innymi osobami, oraz zachęcania ich do udziału w sprawach publicznych, w tym do:
 - udziału w organizacjach pozarządowych i stowarzyszeniach uczestniczących w życiu publicznym i politycznym kraju, a także w działalności partii politycznych i zarządzania nimi,
 - tworzenia organizacji osób niepełnosprawnych w celu reprezentowania osób niepełnosprawnych na szczeblu międzynarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym oraz przystępowania do takich organizacji.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
Utrudniony dostęp do informacji	▪ Nałożenie na partie obowiązku tłumaczenia swoich programów politycznych na język migowy.
Brak znajomości własnych praw Nieumiejętność formułowania swoich potrzeb (dotyczy głównie osób starszych)	▪ Opracowanie treści KPON w formie przystępnej dla osób z niepełnosprawnością słuchu, ▪ organizowanie szkoleń i spotkań informacyjnych dla osób z niepełnosprawnością słuchu, ▪ większa ilość informacji na temat praw osób z niepełnosprawnością słuchu w mediach, ▪ uczenie osób z niepełnosprawnością słuchu asertywności i egzekwowania swoich praw, poruszania się po instytucjach administracji państwowej, już od najmłodszych lat: ○ w ramach edukacji podstawowej, ○ w ramach dodatkowych, nieodpłatnych kursów (np. warsztaty self-adwokatów), ○ przy wsparciu psychologa.
Niska świadomość społeczna osób głuchych Zwłaszcza ich odrębności językowej i kulturowej.	▪ Zwiększenie zainteresowania tym środowiskiem: ○ kampanie promujące wiedzę o osobach głuchych i niedosłyszących (ich specyficznych potrzebach, ale też możliwościach i prawach), ○ kampanie propagujące ideę równości,

	○ kampanie o celach wzbudzenia empatii w stosunku do osób niepełnosprawnych, ○ wykorzystanie popularnych seriali, paradokumentów do przedstawienia problematyki osób z niepełnosprawnością lub mających problem z komunikacją.
Ograniczona skuteczność organizacji działających na rzecz osób z niepełnosprawnością słuchu	▪ Wsparcie pomocy państwa: ○ dotacje, ○ zapewnienie bezpłatnych lokali na siedzibę/spotkania, ○ zmniejszenie biurokratyzacji dla organizacji wspierających środowisko. ▪ Zainteresowanie społeczeństwa tematem (zwiększenie szansy na otrzymanie przez organizacje wsparcia, powstanie nowych organizacji, aktywizację członków).

14 Część XIII. Art.6 Niepełnosprawne kobiety (ujęcie horyzontalne na podstawie pozostałych artykułów)

W opinii środowiska kobiety są narażone na **większą dyskryminację** przede wszystkim w obszarach opisanych w następujących artykułach KPN: Art. 27 - **Praca i zatrudnienie**, Art. 22 - **Poszanowanie prywatności**, Art. 23: **Poszanowanie domu i rodziny**.

Środowisko opisując sytuację kobiet z niepełnosprawnością słuchu, wskazywało na te same problemy, jakie występują w przypadku mężczyzn. Jednocześnie problemy te jawiły się jako bardziej natężone - w kontekście płci kobiety ogólnie stereotypowo postrzegane są jako słabsze, a przy tym pełniące większą liczbę ról w życiu codziennym., Brak odpowiedniego wsparcia w przypadku kobiet z niepełnosprawnościami słuchu może wykluczać z pełnienia części tych ról.

Kobiety, mężczyźni – jak wygląda ta sytuacja? Czy jest pomiędzy nimi różnica? Mężczyźni zarabiają troszkę więcej. Kobiety mniej. Kobiety muszą myśleć o wielu innych sprawach, o problemach też domowych. Ten ich problem przez to, że nie słyszą jest podwójny. Jeżeli są oferty pracy dla głuchych kobiet to nie jest takie proste. To musi być jakiś los, który sprawia, powoduje, że ta praca jest dla tej osoby. [D, Lublin, 7.07.2016]

Jeżeli chodzi o problem pracy w przypadku kobiet to najwięcej kobiet zatrudnionych jest jako sprzątaczką albo krawcowa. Niestety nie ma dla kobiet głuchych takiego zatrudnienia, o jakim te osoby myślą. [D, Lublin, 7.07.2016]

Wśród rekomendacji na rzecz poprawy sytuacji kobiet pojawiły się więc głównie zapewnienie im lepszego dostępu do edukacji, a także wsparcia psychologicznego, coachingowego z zakresu kwalifikacji zawodowych, osobistego samorozwoju, wiedzy o swoich prawach.

15 Część XIV. Art.7 Dzieci (ujęcie horyzontalne na podstawie pozostałych artykułów)

W opinii środowiska dzieci z niepełnosprawnością słuchu doświadczają dużej dyskryminacji, oraz **nie uzyskują wystarczającego wsparcia państwa i otoczenia**, by móc w pełni rozwijać swoje możliwości, osobowość, samodzielność i niezależność.

Środowisko dostrzega następujące główne problemy:

1. Problem małej wrażliwości lub bezsilności otoczenia na wrogie lub niewłaściwe zachowania dzieci bez niepełnosprawności względem niesłyszących rówieśników:

- brak uczenia dzieci bez niepełnosprawności życzliwości, akceptacji, umiejętności wsparcia kolegów z niepełnosprawnością,
- brak reagowania na izolowanie się dzieci bez niepełnosprawności od dzieci z niepełnosprawnością,
- brak uczenia wzajemnej komunikacji.

2. Problem izolowania dzieci niesłyszących:

- na skutek niechętniej, zdystansowanej postawy rówieśników,
- na skutek postrzegania głuchych dzieci przez swoich rodziców jako wymagającej większej opieki,
- na skutek małej dostępności masowej oferty rozrywkowej/rekreacyjnej dostępnej dla dzieci głuchych.

3. Problem niedostosowanej edukacji:

- brak odpowiednio przygotowanego personelu (dotyczy głównie szkół integracyjnych, masowych),
- brak asystentów wspierających, brak tłumaczy,
- brak materiałów dydaktycznych przystosowanych dla dzieci głuchych i słabosłyszących (korzystają z podręczników dla dzieci z niepełnosprawnością intelektualną lub z podręczników dla dzieci bez niepełnosprawności),
- brak wystarczającej troski o naukę dzieci języka polskiego: mówienia, pisanie i rozumienia tekstu pisanego,

- brak traktowania języka migowego jako tworzącego odrębną kulturę i sposób percepcji świata,
- brak wsparcia informacyjnego/edukacyjnego w kwestiach związanych z wychowaniem dziecka i wspieraniem jego samodzielności.

4. Problem systemu opieki zdrowotnej i rehabilitacji:

- utrudniony dostęp do intensywnej rehabilitacji i rewalidacji w tym terapii logopedycznej,
- brak wsparcia informacyjnego dla rodziców,
- brak kompleksowej opieki psychologa, pedagogów, liderów środowiska, którzy wspieraliby poczucie wartości dziecka, poczucie przynależności i związku z kultura osób głuchych, ale też integrację z osobami słyszącymi.

Stąd rekomendacje:

1. Zapewnienie dostępu do wczesnej, bezpłatnej i intensywnej rehabilitacji, rewalidacji w tym terapii logopedycznej.
2. Praca z dziećmi i młodzieżą słyszącą, rozwijanie postawy tolerancji i zrozumienia.
3. Praca nad integracją uczniów niesłyszących i słabosłyszących ze słyszącymi.
4. Objęcie rodziców opieką psychologa i wsparciem informacyjnym.
5. Kompleksowa opieka nad dzieckiem: psychologa, pedagoga, lidera środowiska dla budowania w dziecku poczucia swojej wartości, przynależności i związku z kulturą osób głuchych, ale też umiejętności kontaktu i integracji z osobami słyszącymi.
6. Troska o nauczanie języka polskiego (mówienia oraz czytania tekstu).
7. Troska o zapewnienie dzieciom możliwości nauki w języku im bliskim, tj. migowym.

Najważniejsze jest by dziecko słabo słyszące miało dobre nastawienie i przynajmniej trochę potrafiło mówić. To jest gwarantem zacieśniania relacji międzyludzkich, zaprzyjaźnienia się [K, Lublin, 8.07.2016]

16 Część XV. Inne obszary dyskryminacji (nierównego traktowania)

Środowisko zwróciło uwagę przede wszystkim na **niehonorowanie języka migowego jako języka odrębnego, a środowiska osób głuchych jako mniejszości językowej i kulturowej.**

Język polski to jest oczywiście ważne dla osób głuchych, ale rozmawiałam z Panem Piotrem Kowalskim i myślę, że jeszcze raz oczywiście wymaga to dalszej naszej rozmowy, bo ja przepraszam bardzo, ja nie czuję się Polakiem, nie czuję języka polskiego. Po prostu ja czuję język migowy, czuję język głuchych. Mam swoją kulturę, mam swoją grupę, od tych osób głuchych się uczyłem, od moich rodziców, cioci, wujków, to oni mnie uczyli tego języka i ja nie czuję języka polskiego. Ja czuję, że jestem osoba głuchą. Proszę zapytać też innych osób głuchych, kim tak naprawdę się czują, czy Polakiem czy osobą głuchą? [D, Olsztyn. 6.07.2016]

Widać jednak, że tożsamość oparta o język jest szczególnie silna u starszego pokolenia osób głuchych. Problemem dla nich jest obserwowany spadek solidarności środowiska, poczucia wspólnoty kulturowej i wspólnoty interesów.

Dawniej głusi byli bardzo mocno ze sobą zżyci, to było inne pokolenie. Natomiast to pokolenie obecne jest też inne. Po prostu nie jest mocniej związane ze światem głuchych, z osobami starszymi. To mówimy o młodym pokoleniu. [D, Olsztyn. 6.07.2016]

Ja myślę, że trzeba pokazać.. ten przekaz jest bardzo ważny, historyczny, osób głuchych, temu młodemu pokoleniu. Teraz młodzież nie ma tego przekazu. Po prostu sama tworzy grupy i to bardzo mocno mnie boli, bo ja jestem osobą głuchą i taką tożsamą [D, Olsztyn. 6.07.2016]

Problemem dla tak zorientowanych osób jest więc powszechne uczenie SJM, zamiast PJM.

Większość ludzi uczy dzieci migać SJM-em, systemem językowo–migowym, tego nie wolno robić i jak np. nieraz widzę, jak uczy się dzieci SJM-u, sztucznego tworu, który nie istnieje, to nie podoba mi się, to jest niemożliwe [D, Poznań, 13.06.2016]

Problemem z obszaru **zdrowia, rehabilitacji, ale też poszanowania praw rodziny**, jest też **wybór ścieżki rehabilitacyjnej dla głuchego dziecka**, należący do rodziców, podejmowany wspólnie z lekarzem i z myślą o dobru dziecka, natomiast w poczuciu wielu rodziców przy zbyt dużych naciskach lekarzy na implant.

Kwestia implantów, bardzo często jak dziecko rodzi się małe i są u nas już badania przesiewowe to od razu kieruje się dziecko na implant, czasami jest tak, że jest babcia, dziadek, mama głucha tak? I np. przychodzi tłumacz, jest badanie i mówi lekarz 100% jest to głuche dziecko i zmusza nas do implantu i tłumacz pyta rodziców głuchych, czy chcecie, ale rodzice nie chcą, więc dalej lekarz szuka, no musicie, więc może zapytamy babcię, więc babcia mówi nie, nie chcemy, ale przecież decydować powinna matka, jeżeli matka mówi, że od 4 lat, jesteśmy pokoleniem osób głuchych, od prababci, pradziadka, moja mama, moje dzieci, wszyscy jesteśmy głusi, to chyba wiem, to nie przeszkadza mi ta głuchota, proszę nie zmuszajcie nas. [D, Poznań, 13.06.2016]